

Kuiviži

240864

2003 - 3

444

Nordvests pār randu

Kuivižu vēstures skices apkopojusi Anna Oglasa

Rīga
2003

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303048284

Izdots ar Kultūrkapitāla fonda atbalstu

KULTŪRKAPITĀLA FONDS

Ilustrācijām izmantoti J.K. Broces zīmējumi no Latvijas Akadēmiskās
bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas un foto no dzimtu arhīviem

Makets sagatavots SIA "Jūras Vēstis"

Direktors Gints Šimanis

Izpilddirektore Anita Freiberga

Datorgrafika Kaspars Vēveris

© Anna Oglasa, 2003

Nuo jūr' a redz, ka krāse iskatojas

*"Salacgrīva – Ainaži (12 km). Jauks gājiens gar
plūdmali caur KUIVIŽU zvejnieku ciemu (skaistākā
jūrmala Vidzemē) uz Igaunijas pierobežu."*

Celvedis pa dzimto zemi, 1937.

1969. gada rudens vētra. Randu pļavās bango jūra.
Siena šķūnis pie "Jūrmalām" iepeld ceļmalas alkšņos.

Nuo jūr' a redz, ka krases iskalojas

Ir 2001. gada novembris, lielo vētru mēnesis. Tādas ir bijušas divas. Vējš ir pūtis ne parasti, bet neparasti spēcīgi. 15. novembra rītā stīprais dienvidrietenis pluīni kokus, tie lokās visos virzienos. Augstie viļņi, vēja trenkti, gāžas virsū Kuivižu lēzenajai krasta joslai. Vēja ātrums dienā sasniedz 29 – 33 metrus sekundē. Piekrastes smiltis vairs nespēj pretoties viļņu spēkam, un tie gāžas pāri pļavām. Ūdens masa nes līdz smilšu tonnas, mucas, pudeles, tiklu gabalus. Tas viss ir izcelts no jūras dzelmes. Ūdens aizplūst līdz Rīgas – Tallinas šosejai, tur apstājas, jo spēki ir izsīkuši – ceļš no jūras līdz šosejai ir četršimt piecsimt metrus garš.

Kuivižu osta pārplūst. Krišupītē sadzītie jūras ūdeņi kāpj laukā no krastiem un gāžas pāri ostas teritorijai, applūdinot krastā nostiprinātās zvejnieku laivas, lielās zvejas tiklu kaudzes, zvejnieku šķūņus. Visapkārt ūdens līdz puslielam un vietām vēl augstāk. Daba trako. Cilvēks stihijas priekšā šķiet tik niecīgs un bezspēcīgs. Vareni un baisi. Vareni tad, ja tev pašam neuzkrīt koks uz galvas vai vilnis neierauj jūrā. Baisi, kad skābekļa, jūras smaržu piesātinātais gaiss triecas plaušās, aizsīt elpu.

Brāzmās ir nolauzti, pareizāk sakot, ar visām saknēm un zemes slāņiem izcelti divi lieli jo lieli vītoli, nu tie guļ katrs savā ceļa pusē, saknes pret jūru pavērsuši. Iespaidīgs un draudīgs skats. Ceļš uz jūru ir izskalots, vietu vietām izgraudzts, visgarām redzamas ūdens lāmas, smilšu sanesumi.

Jūras pusē izpostītas melnalkšņu audzes, nolauzti, izcelti koki. Sikākie gluži kā ar vēja zobenu nocirsti – ne pie zemes, bet tā ap vidu. Jo tuvāk jūrai, jo vairāk.

17. novembra rīta pusē aizeju līdz bijušajam Kuivižkrogam, tagadējam veikalam. No veikala jūras ceļa galā krastā redzams kāds agrāk nebijis augsts un gaišs plankums. Brienu uz jūras pusi. Apkārtne kļuvusi jūtami klajāka. Pārvaru lielo ūdens peļķi, un tad sākas lielie brīnumi: jūra savā trakumā ir pārveidojusi pludmali, uzskalojusi lielu smilšu kāpu. Tā vēl ir mitra. Ar rakstiem, ar rievām, ar dažāda lieluma pakāpieniem. Šodien atkal ir stīprs vējš, tik tikko turos kājās. No jaunizveidotās kāpas virsotnes paveras skats uz ūdeņiem, uz viļņu skaloto, ārdīto pludmali, uz ziemeļu pusi līdz Ainažiem. Sadržītas jūras mēslu grēdas. Līdz apvārsnim un vēl aiz tā, līdz Ainažiem, gar visu piekrasti traucas viļņi uz krastu, gar krastu.

Sajūsmā aizraujas elpa. Visvarenā daba atkal ir parādījusi savu spēku. Stīprais vējš spirdzina garu un miesu. Kāds spēks ir bijis vajadzīgs, kā jūra ir vandījusies, lai izceltu smiltis no dzilēm, sadzītu uz liedaga un, pārvarot jau esošo kāpiņu, veidotu jaunu, lielu! Jaunā kāpa ir kā ledājs, kā Kaukāza kalni ar virsotni, ar mēli, trūkst vienīgi sānu morēnas. Vareni un satraucoši.

Par dabas vētrām, par laikmetu vētrām jūras krastā, zvejnieku ciemā, Kuivižos un kuivižnieku dzīvē būs šis stāsts. Vēstures liecības, pagātnes atspoguļojums. Gan tikai iespēju robežās.

"Bērzīņi" jeb "Upītes" 1915. gadā.

Kuivižu zvejniekiems

Latvijas vissenākie iedzīvotāji apmetās zivīm Lbagātu ūdens baseinu krastos.

Gadsimtu gaitā Rīgas jūras līča piekrastē Vidzemes rietumos izauga lauku viensētas un ciems vietā, ko sauc par Kuivižiem. Tas ir lībiskas izcelsmes nosaukums, nozīmējot "bada krasts". Tas ir viens no skaidrojumiem, ir arī citi varianti.

Laikrakstā "Jūras Vēstis" 1991. gada novembra numurā bija ievietots raksts "Jūsu dzīves vietas nosaukums". Autore Benita Laumane. Viņa raksta: "Apdzīvotās vietas nosaukums *Kuiviži* īpatnējs jau ar to vien, ka līdzīgu vietvārdu Latvijas teritorijā ir maz. Tāds ir mājvārds *Kuivas* Bauskas apkārtnē. Nosaukums *Kuiviži* tiek uzlūkots par Baltijas somu cilmes vietvārdu: salīdziniet igauņu *kuiv* – sauss; nokaltis; vājš (radniecīgi vārdi ar līdzīgām nozīmēm arī citās Baltijas somu valodās, piemēram, somu *kuiva*, arī *kuivak* – ig., vepsu *kuiv*); igauņu *kuivas*, arī *kuivak* – krūmi, *kuivik* – sausa vieta.

Šķiet, ka sākotnēji vietvārds *Kuiviži* apzīmējis neauglīgu (sausu) krūmainu vietu."

Kā liecina Valmieras apriņķa Vecsalacas pagasta dokumenti, 1815. gadā tagadējā Kuivižu zvejniekiema teritorijā bija septiņas zemnieku – zvejnieku sētas: Brēdiķi, Dzeņi, Jēka Kriši, Ķīkupi, Koki, Kraukļi, Veckuiviži. Šīs mājas, izņemot Veckuivižus un Jēka Krišas, pastāv vēl šobaltdien. Neviens nezina, kur būtu varējuši atrasties Veckuiviži. Domāju, ka tepat tuvumā – pie Krišām vai Kuivižkroga, vai arī Bērziņu māju teritorijā. Ir arī otrs dokuments, kas apliecina, ka Valmieras apriņķa Vecsalacas pagastā ir saimniecības, kurās dzīvo zvejnieki. Tajā ir dati par 1815., 1867. un 1897. gadu.

Māju uzskaitījumā 1815. gadā figurē Kriši. 1867. gadā Kriši jau ir liela saimniecība, tā ir muižas rentes māja, kuras saimnieks maksā Vecsalacas muižai 135 sudraba rubļus par zemes un māju renti, kā arī 15 sudraba rubļus par zvejas tiesībām. Saimniecībā ir 2 zirgi un 10 govīs.

Tai pašā laikā šīs lielās saimniecības teritorijā pie robežas ar Brēdiķu sētu Upītes krastā atradās vēl vienas mājas, gluži tādas pašas kā Kriši, sauktas par kalpu māju jeb Bahmaņa māju (tas gan jau 19. gadsimta beigu posmā). Ir saglabājusies to 1915. gada fotogrāfija. Kā var spriest pēc attēla, arī šo māju ir cēlusi muiža, taču ne tukšā vietā. Varam pieņemt, ka t.s. kalpu māja ir agrākie Jēka Kriši. Nav tikai zināms, kad muiža cēlusi rentes mājas.

Laika posmā no 1867. līdz 1897. gadam rodas jaunas saimniecības, kurās dzīvo zvejnieki. Tas ir dokumentāri pierādīts. Jaunās saimniecības ir Kuivižkrogs, Ķuri, Lāči jeb Randgaļi, Randvakti, Priediņi (celti 1888. gadā), Siliņi, Silmaļi, Lusthaus jeb Treijas (muižas uzskaitījumā tās varētu būt Sofienluste) Strausi jeb Kvanta mājas, Upītes jeb tagadējie Bērziņi. Arī Gulbji, tagadējā Jāņa Tomsona māja, kura dokumentos gan nav minēta.

Un tā Kuivižu zvejniekiems, kurš par tādu atzīts 1874. gadā (tā tiek dēvēts pagasta dokumentos), 20. gadsimtu sagaida ar 17 mājām jeb sētām.

"Aiz borta" paliek Kapsētkalniņi; šī māja atradusies Salacgrīvas pusē, pie Sildzeņiem (tagadējā Zvejnieku parka teritorijā), taču tās saimnieks Kapsēt' Kalniņš, kā liecina dokumenti, tiek aicināts kā kuivižnieks uz sapulci 1874. gadā.

Nosauktajās mājās dzīvoja gan ienācēji no citiem Latvijas novadiem, gan, iespējams, arī lībiešu pēcteči ar

«Koki».

savu tāmnieku izloksni – "meiti apaļi kā vimbi". Līdz 1819. gadam, kad Vidzemē atcēla dzimtbūšanu, nekādas ļaužu staigāšanas no viena pagasta uz otru nebija, cilvēki bija piesaistīti pie muižas. Tātad līdz 1815. gadam minētajās mājās varēja dzīvot libiešu pēcteči, kas vēlākajos gados sajaucās, saprecējās ar ienācējiem. Droši vien uz pirkstiem varētu saskaitīt, cik tad bija iedzīvotāju Krišās, Brēdiķos, Kokos, Kraukļos – mājās, kuras ir Kuivižu ciema pirmsākums. Ap 1915. gadu Kuiviži bija vientuļa, smilšaina, jūrmalas priežu ieskauda vieta. Tā ka Vecsalacas barons, kurš būvēja muižas rentes mājās, bija progresīvi, saimnieciski domājošs cilvēks, viņš šai klusajai vietai iedvesa dzīvību un darbību. Ne velti visās mājās kopa arī zemi, nomājot to no muižas. Kraukļu mājās saimniekam bija 2 zirgi, 6 govīs. Brēdiķos gan ļoti netika turēti, bet Koku mājās turēja 2 zirgus un 8 govīs. Šie

kuivižnieki veidoja tā dēvēto krasta zvejnieku slāni, kas nodarbojās ar lauksaimniecību un zveju jūrā un upē.

Līdzšinējās domas par dažām mājām liek mainīt beidzot atrastais Kraukļu māju saimnieka dēla Aleksandra Skujiņa pēitais dzimtas koks. No šī unikālā materiāla izriet, ka arī Kraukļu mājas ir Vecsalacas muižas būvētas, muižas īpašums, ko izrentē saimniekam. Par to ir jāmaksā gada nomas maksa. Iegūt īpašumā Kraukļu māju varēja tikai tad, kad nodibinājās Latvijas valsts – tad bijušajiem rentniekiem tika piešķirtas īpašuma tiesības uz muižas rentes mājām.

Tādas paša mājas kā Kraukļi ir arī Kriši, Koki un Brēdiķi. Tā pati arhitektūra, visas lielas, platas. Vienīgi abām pēdējām paredzēti bēniņstāvi. Un zīmīgi, ka 1867. gadā visu minēto māju saimnieki maksā Vecsalacas muižai renti:

Brēdiķi - 145 sudraba rubļus, par zveju vēl 15 sudraba rubļus;

Koki - 125 sudraba rubļus, par zveju 15 sudraba rubļus;

Kriši - 135 sudraba rubļus, par zveju 15 sudraba rubļus.

Atliek tikai secināt, ka tās visas ir bijušas muižas rentes mājas. Gluži pretēji tam, kā visi domājām līdz šim. Droši vien ir mainījušies saimnieki, kas šīs mājas nomāja, bet tas prasa īpašu pētījumu.

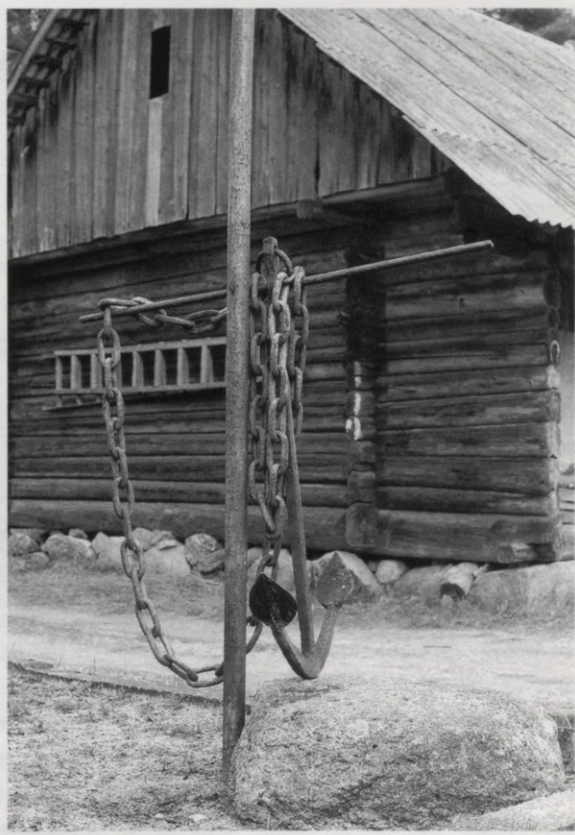
Apstrīdami liekas tas, ka Ķīķupu mājas pieskaita Kuivižu zvejnieku ciemam jau 1815. gadā, jo šīs mājas atradās daudz tuvāk Ainažciemam, kurš arī atradās Vecsalacas muižas teritorijā un kur arī bija muižas pārvaldnieka māja. Bet atcerēsimies, ka Igaunijas karaspēks 1919. gada 22. maijā ienāca Ainažu teritorijā līdz Ķīķupvēveriem - līnijā līdz Salacas upei pie Punču mājām. Kāpēc negāja tālāk? Varbūt tomēr no Ķīķupiem jau bija Kuivižu zvejniekiems?

Kuivižu iedzīvotāji bija pakļauti Vecsalacas muižai, tās baronam. Muiža bija tā, kas noteica cilvēku dzīvi. Ap 1862. gadu izveidojās Vecsalacas pagasts, un Kuiviži iekļāvās tā teritorijā.

Zveja - tā ir īpatnēja nodarbošanās ar gadsimtu gaitā iedibinātām darba iemaņām, amata prasmi. Arī šodien zvejniecībā saglabāties daudz senatnīga, ko par labu bija atzinušas iepriekšējās paaudzes.

Zvejniecības pastāvēšanu 19. gadsimtā Kuivižos, Salacgrīvā noteica tas, ka tur bija zivīm bagāti ūdeņi - Salaca, jūra, arī mazās upītes - Krišupīte un citas.

Zvejai ir vajadzīgi spēcīgi un drosmīgi cilvēki. Zvejnieka dzīvē un darbā allaž liela nozīme ir bijusi un joprojām ir materiālo vērtību un darbaspēka kooperācijai. Un vēl vajadzīga saudzīga attieksme pret dabu, kas šodien diemžēl pilnīgi izpaliek.

"Priediņos" 2002. gada pavasarī.

Zvejniecība ir svarīga ekonomikas nozare, bet mūsu iekšējo ūdeņu un piekrastes zvejniecībai ar tai raksturīgajiem zvejas rīkiem, cilvēku dzīvesveidu, senajām tradīcijām ir arī liela kultūrvēsturiska nozīme.

Tas viss attiecas arī uz Kuivižu zvejniekiem gan pagātnē, gan tagadnē.

Kuiviži - sens lībiešu ciems

Vai var apgalvot, ka tālā pagātnē Kuivižos ir dzīvojuši lībieši? Zinātnieki un pētnieki apgalvo, ka ir dzīvojuši.

Par zvejniekciema nosaukumu Kuiviži ir vairākas versijas, par pirmo jau tika runāts. Jānis Skuja, kura senči Kuivižos ieradās 1874. gadā, bet Vecsalacā - jau 1846. gadā, saka, ka nosaukums Kuiviži lībiešu valodā nozīmējot "sausene".

Par Kuivižu nosaukuma saistību ar lībiešu valodu liecina salīdzinājums ar vietas nosaukumu Oviži Dundagas apkaimē.

Kad lībieši ieradušies Vecsalacas pusē, nav zināms. Ir tikai pieņēmumi. Tagad tos dēvē par Rietumvidzemes lībiešiem - tā uzskata S. Cimermanis, Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis. Tomēr skaidrības labad ielūkosimies vēstures avotos.

No lībiešu vēstures pētījuma. Latviešu un igauņu arheologi runā par četrām lībiešu grupām Latvijas teritorijā - Kurzemes, Gaujas, Daugavas un Metsepoles (Limbažu apkārtnes un Salacas baseina). Visvairāk neskaidrību ir par lībiešu izcelsmi Rietumvidzemē, tas ir, par Salacas baseina lībiešiem, jo nav zināmi lībiešu apbedījumi pirms 10.gs. Turpretim no 10.-12.gs., it īpaši no 11. un 12.gs. lībiešu kapulauku šajā teritorijā ir daudz. Daži autori lībiešu parādīšanos Rietumvidzemē skaidro ar viņu pārcelšanos no agrākajām dzīvesvietām Ziemeļkurzemē. Igaņu arheologi mēģina pamatot lībiešu kultūras vietējo izcelsmi - Tenisons Metsepoles lībiešu materiālajā kultūrā saskata kopīgas iezīmes ar Sakalas cilts novadu dienvidrietumu Igaunijā un ar kaimiņiem austrumos - senu Baltijas jūras somu grupējumu Vidzemes vidusdaļā, kas savā

etniskajā situācijā bija tuvs dienvidigauņu un acīmredzot arī lībiešu priekštečiem. Apliecinājums tam varētu būt pats Metsepoles nosaukums: lībiski *metsa* - mežs, *pool* - apvidus, tātad tulkojumā būtu *Mežapvidus*, kam varētu pilnībā piekrist. Tajos tālajos aizlaikos šeit bija tikai bezgalīgi meži un jūra, un Salacas upe. Salaca - lībiski *salatta* - slēpt, Aģe - lībiski *aiga* - krasts, apvidus, puse.

Pieņēmums, ka lībieši ieceļojuši no Kurzemes, šķiet apstrīdams. Indriķa hronikā lībieši kā tauta Kurzemē vispār nav minēti. Vēlākajos gadsimtos Kurzemes lībiešu pašnosaukums bija nevis lībieši, bet gan *rāndali* - jūrmalnieki, *rānda-kurāli* - jūrmalas kurzemnieki; austrumu izloksnē *kala-miez*, igauņiski *kalamees* - zvejnieks. Šis pašnosaukums norāda uz viņu dzīves vietu vai nodarbošanos, bet ne uz tautību. Iekšzemes iedzīvotājus lībiski sauca *mā-miez* - zemnieks, latvietis. Arī sāmšalieši savus kaimiņus nav dēvējuši par lībiešiem, bet gan par *kuralane* (igauņiski - kurzemnieks).

Rakstu avotos lībiešu vārds Kurzemē tiek minēts 14. gs.

No 15. gs. lībieši kompakti dzīvojuši Kurzemes vidienē un sākuši apmēsties jūras krastā. 16.gs. beigās lībieši jūrmalcimos veidoja tikai ceturto daļu iedzīvotāju.

16. gs. izplatīts latviskais Sāmsalas iedzīvotāju nosaukums - sāmieši jeb sāmi.

Pieņemamāka ir igauņu nostādne par Vidzemes lībiešu autohtonu izcelsmi. Daļai dienvidigauņu varēja būt kopīgs cilts nosaukums ar lībiešiem. Pretējā gadījumā jāpieņem, ka lībieši, ieceļojot no Kurzemes Rietumvidzemē, savu nosaukumu atnesuši līdzī, atstājot Kurzemes lībiešus bez viņu cilts nosaukuma līdz pat 14.

Kuivižnieki laivā.
Krustā - vabu
rindas tiklu
žāvēšanai.
20. gs. 30. gadi.

gadsimtam. Bet vai gan Livonijas hronikas autoram nebūtu zināms libiešu cilts nosaukums Kurzemē, ņemot vērā, ka 15. gadsimtā libieši vietām jau dzīvoja kompakti?

Kurzemes libiešu problēma pavisam viegli atrisinātos, ja mēs kuršus uzskatītu par Indriķa hronikas *curones*, bet tā sauktos Kurzemes libiešus - par hronikas *vendiem*, kurus kurši 12. gadsimta sākumā padzina no Ventas lejteces un kuri aizgāja uz Vidzemi.

Daudzi domā, ka libieši nav bijuši kompakta etniska vienība un ka starp viņiem bijuši arī Baltijas jūras somi un citu valodu runātāji.

Vidzemes rietumos (pie mums) un ziemeļos (Baltijas jūras somu izcelsmes vietvārdi) iespējams substrāts. Šim viedoklim pievienojas daudzi zinātnieki un pētnieki.

Izzūdošā tauta un tās valoda Baltijas jūras krastā joprojām glabā savas izcelšanās noslēpumu.

Māju vārdi nenoliedzami ir viens no avotiem libiešu vārdu noteikšanai un uzzināšanai. Kuivižu zvejniekiem ir mājas Kriši, pat Jēka Kriši, Koki, Brēdiķi, bija Veckuiviži, Kraukļi, Ķiķupi, Kvanti. Šie vārdi ir līdzīgi Dundagas piekrastes libiešu māju vārdiem Koki, Žoki, Santi, Rešņi, Otti. Līdzīgi ir arī Ainažos, kur 1815. gada dokumentos minēti tādi libiskas izcelsmes māju vārdi kā Grandi, Olkas, Pelmi, Penci, Pīplauži, Pitteņi, Ramāni, Untes.

Kuivižu māju nosaukumu saglabāšana apliecina libiešu pēcteču pietāti pret senčiem. Var tikai iedomāties, cik gadsimtu ir glabāti šie nosaukumi! Un tas nozīmē, ka šīs mājas vienmēr ir bijušas Kuivižos - turpat, kur tagad. Tātad arī šim zemes gabalam ir memoriāla vērtība kā seno libiešu apmetnes vietai.

Arī Vecsalacas pagastā daudzām mājām var saziņēt libiskus nosaukumus.

Par libiešu valodu Kuivižos. Nekādi vārdi no libiešu valodas nav saglabājušies. Ir tikai tāmnieku izloksne, visai sarežģīta, svešniekam grūti saprotama. Kā izriet no V. Putniņa pētījuma "Svētciema izloksne", Svētciemā ir sava izloksne, tīri valodnieciski atšķirīga no tās, ko runā Salacgrīvā un Kuivižos. Vienkāršam cilvēkam to nesaprast: ja salīdzina tekstus, liekas, ka tas pats vien ir. Kā stāstīja valodnieka V. Putniņa māsa skolotāja Kristīne Skujiņa, gan Salacgrīvā, gan Kuivižos runājot Salacas izloksnē. Svētciema izloksne ir ilgi un daudz pētīta, ir pierakstīti teksti, V. Putniņš par to ir sarakstījis grāmatu. Bezgala interesantu un vērtīgu!

Kā zināms, vienu no trim latviešu valodas dialektiem mēs saucam par libisko. Kā tas radies? Savulaik mājās un savā starpā libieši konsekventi runāja dzimtajā valodā, latviski tikai satiksmē ar latviešiem, kuri libiski runāt neprata. Latviešu valoda libiešu mutē nebija latviska. Viņi domāja savā valodā un sakāmo tulkoja, ieviesdami latviešu valodā savas valodas elementus. Tādā kārtā pārlatviskotie libieši latviešu valodā ienesuši savas valodas vārdus, vārdu nozīmes, frazeoloģismus, "libismus" gramatikā un fonētikā.

Kuivižos ir Krišupīte. Vai tas būtu libiskais nosaukums? Arī Ķīkupe, Ķurupīte. Randu pļavas. Īstenais libiešu vārds *rēnde* - krasts, tāpat krasta pļavas, kas atbilst vistīrākajai patiesībai.

Līdz 1639. gadam libiešu Vidzemē bija palicis maz, visvairāk Salacas, Limbažu, Liepupes apkārtnē - tā raksta Tomass Jerne.

17. gs. otrajā pusē klajā nāca darbi, kuru autori no vietējiem mācītājiem bija ievākuši jaunas ziņas. Tāds bija A. L. Šlēcera darbs, kas ietver gan Vidzemes, gan Kurzemes materiālu. Tiek arī skaidrots, ka Salacā libieši un latvieši dzīvo jaukti, arī Kurzemē. Tā arī autors saka, ka Kurzemes jūrmalnieki runā libiski un nav ar latviešiem sajaukušies.

Vidzemes pusē ir savs dialekts, Kurzemes - savs. Salacas valodas paraugi nāk no vietējā mācītāja Burkharda un no Rīgas virsmācītāja fon Esena. Burkharda lietvārda priekšā liek "se" - "tas": *see jemma* - māte, *see kick* - gailis, *sie rebbe* - lapsa. Ir arī izteiciens *panne uks wis*, tulkojumā - taisi durvis ciet! Šis izteiciens ir pilnīgākā igauņu valoda. Fon Esens apraksta Salacas libiešu apdzīvoto apgabalu un runā par libiešu valodas sajaukšanos ar igauņu valodu. Jāsaka, ka mūsdienās kuivižnieku runā izloksnē nav ne miņas no igauņu valodas ietekmes vai aizguvumiem.

Neapšaubāms ir fakts, ka libiešu valoda ir radniecīga igauņu, somu valodai. Manuprāt, ap 90% libiešu vārdi ir igauņu izcelsmes, gan pārveidoti vai ar klāt pieliktu burtu.

1839. gadā pie Salacas libiešiem bija igauņu valodnieks un skolu darbinieks Jirgenšons, viņš publicēja apcerējumu, bet daļa materiālu līdz pat šai dienai nav publicēti. Līdz 19. gs. vidum par libiešiem rakstījuši arī vācu hronisti un literāti.

19. gs. 50. gados pasauleslavenais dabas zinātnieks akadēmiķis K. E. fon Bērs ierosināja Pēterburgas Zinātņu akadēmijas Krievijas ģeogrāfijas biedrībai pētīt Krievijas mazo tautu valodas. Aši ceļā posās somu izcelsmes akadēmiķis A. J. Šegrēns, kas 1846. gada vasarā kopā ar Baltijas vācu mākslinieku A. G. V. Pecoldu brauca sākumā uz Salacu, vēlāk uz Kurzemi. Vecsalacā libiešus neatrada, bet Svētciemā bija 22 libiešu valodas pratēji (16 vīrieši un 6 sievietes). Mākslinieks Pecolds uzgleznoja septiņus akvareļus - svētciemiešus libiešu tautas tērpos, darba drānās; uzzīmēja sejas, matu sakārtojumu, ēkas, to detaļas. Unikāls materiāls. Esot vairākkārt publicēts iespieddarbos. Nav bijusi laime tos redzēt, bet Rīgas muzejos esot.

Salacas mācītājs K. Šlaua teicis, ka pēdējais Salacas libietis miris 1868. gadā.

Kaut arī paziņots par pēdējā libieša nāvi 1868. gadā, Salacas apkārtnē atmiņas par libiešiem bija dzīvas.

Lāpot tīklus.

1891. gadā avīzē "Olevik" igauņis M. J. Eizens publicē uzsaukumus: "Kas elab veel liivlasi Liivimaal?" un "Miks?" - "Vai dzīvo vēl libieši Vidzemē?" un "Kāpēc?".

Tomēr pētniekam Setelem ir bijušas ziņas par pēdējo libieti 1915. gadā. Viens pretendents uz libieša "statusu" bija, bet viņš runāja zagļu žargonā, tādēļ brauciens bija neveiksmīgs. Vēl 20. gs. 30. gados Igaunijā klīda valodas par pēdējo libieti.

Pirms Pirmā pasaules kara Kuivižos ieradās valodnieks un pētnieks Kārlis Milenbahs. Viņš tur uzturējies

vairākas dienas, pētīdams libiešu valodas pēdas kuivižnieku izrunā. Koku mājas saimnieks izrādījies ļoti runātīgs, Milenbahs garas stundas staigājis kopā ar veco vīru, bijīgā uzmanībā klausīdamies katru skaņu, ko vecais runājis.

Aptaujājot seno dzimtu pārstāvjus attiecībā uz libisko izcelsmi, visi, izņemot Hariju Lidaku, atbildēja noraidoši vai teica, ka nezina.

Diemžēl kuivižnieku izloksne iet mazumā. Atsevišķi cilvēki to lieto kā iestarpinājumus runā.

Pēdējo lībieti meklējot

Runāja, ka pie Ķēniņa ceļa, mazliet uz Čūsku muižas pusi, dzīvo Salacas pēdējā lībieša pēcteči. Visai satraucoša informācija! Līņā lietus, tomēr jābrauc. Akmeņlīdumu mājas nav grūti atrast. Satieku saimnieci. Diemžēl mani gaida liela vilšanās: kundze pilnīgi un galīgi neatzīst savu ģimeni par Bisenieka pēctečiem. Vienīgi uzvārds kopīgs. Saimnieka tēvs ir bijis gan kalps, gan pusgraudnieks. Pirms apmeties Akmeņlīdumos, paspējis izdzīvoties un izstrādāties vienpadsmit mājās. Pats nāk no Mērnikiem, pēdējās mājas, kur dzīvojis, esot Otilijas. Nekad nekas nav stāstīts par vectēvu, nekad nav pieminēts, ka viņš bijis lībietis.

Akmeņlīdumi celti 1934. gadā. Saimnieka tēvs, tāpat kā daudzi citi, brīvvalsts laikā iepircis zemi. Agrāk šajā vietā bijis mežs, tagad iekopti lauki. Traka raušanās bijusi ar to zemi, lauki kā nosēti ar akmeņiem - balti pelēkiem, kārtīga kartupeļa lielumā. Nē, nē, lībiešu pēcteči viņi neesot, saka kundze. Žēl gan.

Iebraucam kaimiņmājās Otilijās, kur dzīvo Gaida Cirīte. 75 gadu veca, runīga un atmiņīga. Runā izloksnē. Te būs viņas stāsts.

"Otilijas muižas laikos bij pusmuiža. Bezbails dzīvoja, man mam tēvs. Ilgi kara bij, astoņi gadi, par to dzīvoja Otilijās. Liela māja, ne tagadējā. Akurāt kā Čūsku pusmuižas māja, tikpat liels un plats. Otilijās bija 500 hektāru zemes, tāpat Čūsku pusmuiža - 500. Īpašnieks bij Vecsalacas muižas barons. Bezbails pats nav saimniekojis, izrentējis zemi. Daudz rentnieku. Pie Otilijas pusmuižas piederējušas Lībiešu mājas, kas tagad saucas Apogi, vēl Mālkalni, Kapses, tur baptistu draudzes saiešanas."

Gaidas tēvs Kārlis Unte dzimis 1890. gadā, apprecējis Zeltu Bezbaile Jura meitu, dzimušu 1888. gadā. Sākumā dzīvojuši pusmuižā, stāstītāja esot bijusi gadu veca, kad cēla jauno māju.

Vectēvs - Juris Bezbaile, vecmāti Gaida nezina. Mammai bija četras māsas - Emīlija, Līne, Līlija, Alma un pieci brāļi - Kārlis, Frids - Brazīlijā aizgāja, Teofilis, vēl Artūrs - Amerikā, Voldis - Vācijā. Četri brāļi bijuši kuģu kapteiņi. Tēvs Kārlis Unte ir dienējis Latvijas armijā

8. Daugavpils kājnieku pulkā, bijis ierindas kareivis. Dienestu sācis 1919. gada 23. novembrī, atvaļināts no armijas 1921. gada 5. janvārī. Ieskaitīts rezervē.

Pastāvīgā dzīves vai piederības vieta pirms iesaušanas - Valmieras apriņķa Vec-Salacas pagasts, tautība - latvis, ticība - pareizticīgais, izglītība - draudzes skola, kara specialitāte - kājnieks, nodarbošanās vai amats - jūnieks.

Kārlim Untem izdota apliecība Latvijas atbrīvošanas kara (1918 - 1920) piemiņas zīmes nēsāšanai. Tāpat kā Johanam Bērziņam.

Tā beidzās šī meklējumu diena. Gan zaudējumi, gan ieguvumi, kā jau vienmēr.

Skaidrības labad jāpiebilst, ka Otilijas un Apogi atrodas kādu kilometru no Kuivižu jaunajām daudzstāvu dzīvojamajām mājām, varbūt mazliet tālāk.

Saimniece žēlojas, ka viņu mājas apsēdušas lapsas. "To lapsi ir tik daudz! Visi meliorācijas čupi ir pilli ar lapsim! Viņi man vaktē, kā es ieeju mājā, tā kādai vistai vai pīlei galva nost un uz mežu prom! Neviena vairs nešauj, neko nemaksājot par ād. Tīrais briesms!" - saka kundze. "Tā slaktēšana notiek pāris metru no mājas durvīm. Ne novaktēt, ne uzpasēt, sircs sāp par tādu

*Zivju ķidāšana
"Koku" māju
pagalmā.*

būšanu." Gaidas kundze iedod vērtīgu fotogrāfiju: Kuivižu sievas savērušas uz liepu lūkiem reņģes. Sievas gan vecas, gan jaunas. Pašā vidū - viņas māte Zelma, "mamms liels un resns". Bērni klāt pie vēršanas. Bija noteikts, ka uz katra lūka jāuzver apmēram 30 reņģes - viens kāls. Dūmnamiņš no baļķiem, var redzēt, ka lūka atvērta. Sievas nesa savērtās zivis dūmnamiņā un sakāra uz tādām pašām kārtīm, kādas redzamas attēlā. Dūmnamiņa iekšpusē kreisajā pusē kurināja uguni tā, lai būtu vajadzīgā temperatūra un dūmi. Kurināja ar

zaļu alkšņu malku. Kūpināšanas meistars uzraudzīja šo procesu, kas ilga aptuveni trīs stundas. Tad zeltainās, smaržīgās un garšīgās reņģes bija gatavas.

Šādi dūmnamiņi bieži dega. Lūka namiņā bija svarīgs instruments, ar to regulēja gan siltumu, gan dūmu daudzumu. Jāsaka, ka zvejnieki no paaudžu paaudzēm bija mantojuši zivju kūpināšanas māku un visus knifus.

Kūpināšanas process sākas ar brīdi, kad krastā piestāj laiva un zivis ielādē kūrvāgos. Ar zirgu zivis aizved pie namiņa, tur sievas tās ķidā un saver uz liepu lūkiem.

Uchiel on Allhaleis B. von. Nid. clafis
oght. Jof. loto. ka. nigt. ab. klend. veng.
veng. veng. no. d. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.
veng. veng. veng. veng. veng. veng.

Osta Salacas grīvā. J. K. Broce. "Monumente..."

Ir pagājis 17. un 18. gadsimts Latvijas un Kuivižu dzīvē. Ar mēri, ar lieliem un postošiem kariem. Latviešu tauta ir pārdzīvojusi gan poļu, gan zviedru valdīšanas labumus un sliktumus. 18. gadsimta beigu posmā Latvija uz ilgiem jo ilgiem laikiem - līdz pat 1919. gadam - tiek pievienota Krievijas impērijai. 200 gadu! Ilgs laiks ikvienas tautas dzīvē un vēsturē. Ir piedzīvots mēris, kad cilvēki mira kā mušas. Izmira dzimtas, nomira tēvi un mātes, palika bāreņi. Stāv mazs bērniņš krustcelēs, un apkārt ir posts, ciešanas, grūtuma pilna dzīve. Aiz tam tās sirdi plosošās dziesmas, kuras dziedam jau gadsimtiem ilgi. Par bārenīti, par māmulīti tālu tālu, par saulīti, kurai bāra bērns lūdz aiznest māmulītei simtu labu vakariņ'. Dziesma atspoguļo rūgto dzīves patiesību.

Ilgajos karakalpības gados radās dziesmas par karā iešanu, kas bija tik ilga, ka, no kara pārņākdams, brālis šūpulī atstātās māšas vietā "atrod lielu rakstītāj". Skumjas melodijas, asaraini vārdi. Kā latviešu cilvēka dzīve. Vienmēr kā sitienu gaidot, nelaimi gaidot. Pazemīgi, padevīgi.

Vācu baronu 700 gadus ilgā kundzība ar savu nežēlību, cietsirdību ir radījusi mūs tādus, kādi esam šobrīd. Bet tam pretstatā - pašu darinātie, krāsotie, izdomātie, izsapņotie visu novadu tautas tēriņi! Ar zīļu vainagiem, izmargoti, izrakstīti, bagātīgos krāsu salikumos. Raksti - liču ločiem, jostas ar noteiktu simboliku. Latviešu tautas fenomens. "Latvija ir vienreizīgi bagāta. Mums ir tādi atradumi, kādu citur vienkārši nav," apgalvo emeritētā zinātniece, bibliotētā vēstures doktore Anna Zariņa (laikraksts "Diena", 2002. gada 6. jūnijs). Viņa runā par 800, 900 gadu veciem tekstilizstrādājumiem, kas saglabājušies līdz mūsdienām. Saglabājušies tāpēc, ka no 7. līdz 13. gadsimtam apģērba rotāšanā izmantota bronza, kuras sastāvā esošais varš palīdz saglabāt audumu. Minētajā laika posmā libiēšiem bronzas gredzeni parasti vērti uz pavedienu šķipsnām un tad piešūti pie apģērba malām, latgaļiem savukārt bronzas

rotājumi audumā iestrādāti, jau aužot. Vēlāk bronzu aizstājušas stikla krellītes un krāsaini dzīpari.

Tautas dziesmas un tautas dejas, simti tūkstoši dainu. Sirdi brīvības alkas, kas izlaužas uz āru Kauguru nemieros un 1905. gada revolūcijā, arī trešās atmodas laikā. Tādi nu esam, tādi bijuši mūsu senču senči.

17. un 18. gadsimts nogūlušī kā lietus mākoņi pamalē, un Latvijā, arī Kuivižos sākas 19. gadsimts.

Kāds būsi, jaunais gadsimts? Ko nesīsi, ko dosi?

Gadsimta sākumā visā Latvijā valda dzimtbūšana, muižu īpašnieki ir vācu baroni. Zeme, meži, ūpes, ezeri, pat jūra pieder baroniem. Latvietis tikai nomā zemi uz līguma pamata, kurā strikti noteiktas viņa tiesības (minimālas) un pienākumi (maksimāli). Klaušu laiki. Joprojām muižās tiek pērti latvieši. Par ko?! Par nepaklausību un pārkāpumiem, par laikā nesamaksātu renti. Per ar ūdeni izmērcētām rīkstēm, lai sitienu brīdī labāk piegulst kailai miesai. Lai spēcīgāk, lai izjustu uz savas ādas barona visspēcību un varu. Lai latvietis būtu pazemīgs un padevīgs. Soda lielumu - sitienu skaitu - nosaka barons vai muižas pārvaldnieks.

Ar lielu piepūli sodītais pieceļas no soda vietas. Nav spēka pāriet, jāved mājās ar zirgu. Vāgos ieliek salmus, iecel nelaimīgo un noliek guļus uz vēdera. Zirdziņš nādzīgi steidz uz mājām ar savu saimnieku, tur viņus raudot sagaida mājinieki. Nopērtos aizved uz riju (vasaras laikā) un noliek uz vēdera salmos dziedināties. Pēc trim dienām mugura jau ir tik atlabusi, ka uz krevelēm var uzvilkt plānu kreklu. Vēl jau nekāds strādātājs nav, bet kustēt var. Tā notiek Vecsalacas muižā vēl 1875. gadā - tas ir dokumentēts fakts. Miesas sodus atceļ 1904. gadā.

Kā saka kuivižnieku izloksnē: "Verg laikas visi tie dārbi bi pa muiž."

Šī bija skumja atkāpe. Bet nu pie lietas.

Vecsalacas muiža. J. K. Broce. "Monumente..."

Vecsalacas pagasts 19. gadsimtā

Vecsalacas pagasts izveidojies Vidzemes pašā ziemeļrietumu stūrī. Dabas doti labumi: Salacas upe, Rīgas līcis, abi zivīm bagāti. Vecsalacas pagastā iekļāvās apmēram 25 km garš Salacas posms lejtecē. Salacā mājāja visas parastās Latvijas upju zivis - asari, lidakas, raudas, sapali un citas. Bet lielākā bagātība bija vērtīgās ceļojošās zivis - laši, nēgi, taimiņi un vimbas, kas no jūras gāja augšup pa upi. Zivju pārpilnība! 1857. gadā Vecsalacas muižas pārvaldnieks un Ainažu muižas nomnieks A. Volfs Vecsalacā raksta piezīmes, kas bija paslēptas Lielsalacas (Salacgrīvas) baznīcas tornī un atrastas 1909. gada augustā. Lasām: "Pagājušā vasarā noķēra apbrīnojami daudz lašu, viens lasis maksāja apmēram 80 kapeikas." (Par tādu cenu Svētciemā ūtrupē pārdeva aitu.) Uzpircēji apgādāja ar lašiem tuvas un tālas vietas, veda tos līdz 100 - 150 verstu attālumā. Dažu reizi vētras laikā, kad Salacā augstu cēlās ūdens, 24 stundu laikā noķēra 200 - 300 lašu. 1857. gadā ūdens upē bija ļoti zems un lašu nozveja nenozīmīga. Tā teikt, komentāri lieki. Bet vispār Vecsalacas muiža no zvejas gadā guva ap 6000 sudraba rubļu lielu ienākumu.

Zivis sadalīja pēc sugām un labuma. Par līdzvērtīgām uzskatīja ālantus, plaužus, lielos asarus, lidakas, karūsas. Otrajā grupā bija raudas un mazie asariši. Atsevišķi vērtēja zandartus un zušus.

Salacas zvejnieki specializējās lašu, nēgu un vimbu zvejā. Un kas gan var būt labāks?! Brīnišķīgas, vērtīgas zivis! Skaisti sudraboti laši malkas pagales resnumā... Treknas vimbas, kas nāk tad, kad pūš vimbu vējš, un ir tik garšīgas kūpinātas. Tad vēl nēgi, ar tiem tā darišana garāka: upē tači, krastā - nēgu namiņš, kur nēgus uz

restēm cep, tad liek kubuliņā un apber ar sāli, noslogo, un gardums gatavs. Lasītājs var ticēt, ka nekas nav tik garšīgs kā zvejnieku pašu gatavotas zivis.

Vēl par Salacas zivju bagātībām runājot, jāatgādina, ka no Burtņieku ezera pa Salacas upi lejup devās zuši. Upes platuma, dziļuma, straumes un gultnes rakstura dažādība ļāva tajā zvejot ar visdažādākajiem paņēmiem un rīkiem, sākot no sīkajiem bridņiem, livjiem, kabenēm un citiem metamiem un laižamiem tikliem, t.sk. rizēm, un beidzot ar upes vadiem un daudziem lieliem tačiem. Tā savulaik dzīvoja zvejnieki Salacas krastos.

Daļa zvejnieku zvejoja gan līcī, gan Salacā, upē gandrīz visu gadu, jo vimbu zveja sākās jūnijā ap Jāņiem, tai sekoja lašu zveja, rudenī nēgu zveja, kas turpinājās līdz martam un dažkārt līdz aprīļa sākumam.

Vai Kuivižu zvejnieki arī zvejoja Salacā? Ja varēja iznomāt no nomnieka tiesības zvejot noteiktā vietā un laikā, tad kāpēc gan ne? Dokumentāri pierādīts, ka ir nomāta arī Salaca. Upe atrodas tikai 4 km attālumā no Kuivižiem. Katrā ziņā var teikt, ka Kuivižu zvejniekciema saimnieki bija iztikuši cilvēki, un ne bez zivju palīdzības. Piemēram, Strauss.

1897. gadā ir notikusi tautas skaitīšana un izplatītas sākotnējās anketas. Saskaitīts, ka Vecsalacas pagastā ir 246 apdzīvotas vietas, no tām 221 zemnieku sēta. 37 sētās dzīvoja zvejnieki. Skaitītāji reģistrēja 671 saimi, no kurām 64 bija zvejnieku saimes. Pavisam pagastā bija 4027 iedzīvotāji, no tiem 73 zvejnieki.

Vairākums Vecsalacas pagasta zvejnieku - 35 no 73 - bija vaļinieki, tai skaitā 29 saimnieki un viņu ģimenes locekļi un 9 kalpi. Vecsalacas piekrastes zvejniecībai bija

Salacgrīvas baznīca ar pilskalnu. J. K. Broce. "Monumente..."

izteikts bezzemniecisks un sīkzemniecisks raksturs. Zvejnieku pamatmasu veidoja sīkzemnieki, kam bija viens vai divi zirgi. Trešajā un ceturtajā vietā bija vidējās un lielās triju un četru zirgu zvejnieku saimniecības, kuras kopā aptvēra tikai 35 procentus zvejnieku.

Vēl tagadējos laikos vecāka gadagājuma cilvēki sarunvalodā lieto Salacas izlokšni, ir ģimenes, kurās arī bērni runā izlokšnē, nelietojot galotnes. Tas dažkārt skolā rada problēmas latviešu valodas apguvē.

Viens no senākajiem Salacas lībiešu materiālās kultūras lieciniekiem ir J. Broces zīmējums ar nosaukumu "Salacas zemnieks". Attēlā redzams vīrietis zilgansarkani rūtotos svārkos bez aizdares, tos satur tikai josta. Aiz jostas aizbāzti cimdi. Virs rūtotajiem svārkkiem uzvilkti gaiši pelēki pusgari svārci ar melnu apmalojumu plecu un piedurkņu vilēs. Tas varētu būt arī puskažociņš. Bikses garas, kājās zeķes, isākas par parastajām, un pastalas. Šis zīmējums varētu būt tapis 1780. gadā, kad

Broce ir bijis Vecsalacas muižā un zīmējis Salacgrīvas ostu. Izrādās, ir četri J. Broces zīmējumi: osta, baznīca ar pilskalnu, Vecsalacas muiža un jau pieminētais.

Jāteic, ka arī ienācēji Kuivižos, pašiem nemanot, piesavinās vietējo izrunu un sarunvalodas vārdus. Paši kuivižnieki teic: "Tuos ienācis joū nevienc te lāg necieni!" Domāju, ka 19. gadsimtā tādus ienācējus varēja saskaitīt uz vienas rokas pirkstiem, ja vispār bija ko skaitīt.

Kas Kuivižus dara tik burvīgi valdzinošus? Manuprāt, vispirms jau tā ir Salacas izlokšne, vēl saglabājušās 19. gadsimta ēkas, jūra, zveja, zvejnieku osta, randu pļavas un skaistais priežu sils, arī Kuivižu zvejniekciema jaunākā daļa, sākot no bijušā Kuivižkroga līdz robežai ar Ainažu pagastu. Šī daļa man vienmēr asociējas ar saulainu rēnu augusta dienu, bula laiku, kad gaiss ir smaržu pilns un jūra kā spogulis. Mājas labi koptas, vēja brāzmas aiztur melnalkšņu audzes, kas šķir ciemu no randu pļavām. Aizvējš. Un kur tad zivis! It kā idille, it kā nav.

Daiļskanīgi ir Latvijas laikā celto māju nosaukumi: Zeltiņi, Bērziņi, Bangpūši, Antiņi, Asariņi, Mazviļņi, Dzintari, Alfas, Jūrmalas, Kauguri, Raudas, Bangas, Ciedri, Ziemeļi, Vēstules, Kāpas, Tīreļi, Nāras, Aļģes, Smilgas (tikai zemes gabals), Raudiņi, Lapsas, Straumes, Zuši, Priežlejas.

Diemžēl 1969. gadā okupācijas vara, pamatojoties uz vissavienības tautskaiti, Kuivižu zvejniekciemam pievienoja Salacgrīvas pilsētai. Māju nosaukumus likvidēja, izveidoja Pērnavas ielu, katrai mājai savs numurs. Viss bezpersonisks, bez atmiņas, tāda konveijera padarīšana un domāšana... Vai nebūtu laiks atdot mājām skaistos nosaukumus?

Salacas zemnieks. J. K. Broce. "Monumente..."

Alfrēds Bērziņš laivā ņēmis daiļas kundzes. Tālumā - randu pļavu krasts. 20. gs. 30. gadi.

Randu pļavas

Randa lībiski nozīmē krasts. Kuivižu jūras mala ir Rlēzena, bez jebkādiem stāviem vai pusstāviem pacēlumiem. Viens vienīgs līdzenums no liedaga līdz melnalkšņiem, kuri ir Dieva doti, Dieva stādīti. Tāda neliela josla ar melnajiem alkšņiem. Šie koki mīl mitrumu un aug tikai tur. Izaug lieli, daudz lielāki par citiem alkšņiem, ar resnākiem stumbriem. Nezinātājs nemaz nevar pateikt, ka tie būtu no alkšņu sugas. Visskaistākie melnalkšņi ir agrā pavasarī, kad skaras veras vaļā un audze iegūst sarkanīgu nokrāsu.

Pie alkšņu audzēm līdz liedagam viļņojas randu pļavas. Agrākos laikos zāle auga pat jūrā. Pļavas sākas pie Kuivižkroga, stiepjas garām Ainažiem un tālāk iesniedzas Igaunijas teritorijā. Mājas, kas atrodas pļavu sākumā, saucas Randgaļi. Tā ir viena no 19. gs. beigu posma celtnēm.

Oficiāli šī vieta saucas Piejūras randu pļavas, tas ir valsts nozīmes botāniskais liegums 198,2 ha platībā. Liegumā sastopamas retas augu sugas. Jūras apskalotajā joslā veģētāciju veido parastā niedre, zilganais meldrs un Latvijā reti sastopama graudzāle - niedru lapsaste. Pļavās daudz augu, kuri labi jūtas jūras ūdenī un uzsūc tā sāļus, piemēram, jūrmalas ceļmalītes, Žerāra donis, jūrmalas pienzāle, īpatnēja āboliņa suga - zemeņu āboliņš, jūrmalas retums, āžloki, kuriem randu pļavas ir galvenā izplatības vieta. Jūrā no 5 līdz 50 metru dziļumam aug jodu saturošās brūnaļģes, to audzes bagātina ūdeni ar skābekli un attīra no piesārņojuma. Pēc lieliem vējiem un vētrām liedagā ir izskalots daudz aļģu, mēs, vietējie iedzīvotāji, tos saucam par jūras mēsliem, vācam kopā un mēslojam savu zemi.

*Randu pļavas.
20. gadsimta
30. gadi.*

*Randu pļavās pie
"Bangpūšiem".*

*Pirmā no kreisās -
Ieva Strauss,
Dzidra Bērziņa
(uz grābekļa),
Marta Bērziņa.
Zirgs Grieta.*

Flora Kuivižu piekrastē ir daudzveidīga un interesanta, jāprot tikai skatīties un jāmācās to pazīt.

Randu pļavās ir arī īstas lagūnas - līciši, kas no jūras ir atdalīti ar viļņu uzskalotu krastam paralēlu zemes strēli. Lagūnu flora ir saldūdenim raksturīga, bet faunas sastāvs ļoti raibs. Šauri, sekli kanāliņi savieno ezeriņus ar jūru, pa tiem šurpu turpu šaudās dažādu sugu zivju mazuļi, ūdens vaboles un citi ūdens kukaiņi, velkas gliemeži savās čaulās. Botāniķiem tā ir īsta zelta bedre, pareizāk sakot, bija zelta bedre.

Pēdējo desmit gadu laikā randu pļavas mainījušās gandrīz līdz nepazīšanai. Tam ir vairāki iemesli. Stiprās vētras dara savu darāmo. Gada laikā tās uzskalo milzum daudz smilšu, kas ar trakajiem vējiem un ūdens masām aizplūst līdz pat melnalkšņu joslai, radot pateicīgu augsni niedrēm. To audzes jau sniedzas līdz melnalkšņu joslai, aug un vairojas. Vēl viens iemesls lielajām pārvērtībām ir tas, ka pļavas netiek nopļautas, noganītas. Jau kolhoza laikā tika nolaisti un aizbērti visi grāvīši, pa kuriem liekais ūdens ieplūda atpakaļ jūrā.

Kā stāsta Guntis Bērziņš, Bangpūšu māju saimnieks, Latvijas laikā, ap 1924. gadu, randu pļavas tika sadalītas gabalos un pārdotas zemes gribētājiem. Par naudu, ar samaksu ilgākā laikā. Tad nu katrs saimnieks steidza celt savu māju uz kāpas un kopt pļavu, turēja kādu lopiņu, parasti divas trīs govīs un noteikti zirgu, jo bez tā zvejniekam nav dzīves.

Gunta Bērziņa tēvam Johanam Bērziņam piederošais randu pļavas gabals ir bijis norobežots ar žogu, sadalīts aplokos, kur ganījās piena devējas un zirgs. Turpat randās tika pļauts siens. Katram saimniekam bija savs siena šķūnis - no dēļiem, pelēks, taču elegants dabiskā vidē un tik skaists uz melno alkšņu un zaļā atāla fona. Kā stāsta G. Bērziņš, nekad agrāk nav bijis tādu niedru audžu, ja nu kāda ir uzdrošinājusies pacelt galvu pie ūdens lāmām, tad ir bijusi ciņa ar to. Bet tagad visapkārt šalko niedru jūra.

Ap ezeriņiem, kurus vietējie sauc par dziļumiem vai čorkām, protams, ir augušas niedres, ligzdojuši putni, te nekas nav būtiski mainījies.

*Randu pļavās
(no kreisās) Ieva
Strauss, Dzidra,
Guntis un Marta
Bērziņi.*

Tagad savairojušās lapsas un jenoti, stāsta G. Bērziņš. No caunām nav glābiņa, visu dzīvo ēd nost. Pelēkie zaķi cilpo apkārt un nāk pat mājas pagalmā. Viens kļuvis par tādu draugu, ka tiek piebarots: katru vakaru viņam zem ābelītes noliek burkānus, no rīta no tiem vairs nav ne vēsts. Reiz saimnieks nolīcis tā pamazāk, tad nu garausis nav bijis mierā un cilpojis uz pagraba pusi raudzīties, kas par lietu, arī pie mājas durvīm ir daudzījies.

No randu pļavām pāri Rīgas - Tallinas šosejai plešas priežu sils. Tā ir augsta kāpa, kas palikusi, jūrai atkāpjoties. Sils ir skaists: lielas, retas priedes, pa kādam bērzam. Labos gados tur aug sēnes - baravikas. Aiz sila ir pūrvis, tikai ogu gan tur pamaz.

Ir cilvēki, kam Kuivižu jūrmala ar randu pļavām līdz pat Ainažiem šķiet pati skaistākā vieta visā Latvijā. Jau aizsaulē aizgājušais Rūdolfs Lapiņš, kuivižnieks, vēl būdams gana spēcīgs, gandrīz katru dienu nācis kājām no Ainažiem gar randu pļavām. Bija mākslinieciska dvēsele, bez jūras, tās norisēm un krāsu bagātības nav

varējis dzīvot. Viņam bija 89 gadi, un viņš bija mans draugs. Arī viņa dzīvesbiedre Emma Lapiņa.

...Vakara krēsla pilda istabu. Emmītis sāk runāt Friča Bārdas dzeju - izjusti, emocionāli. Pēc pāris vārdiem pievienojas Rūdolfs, abi skaita unisonā. Vienmēr garīgi bagāti, vienmēr kopsoli. Krēsla pavisam sabiezē, dzejas stunda beigusies...

Bieži atceros to novakari, un lai šīs rindas ir pateicība par kopā pavadītajiem brīnišķīgajiem brīžiem, par neparasto, "brīvā stilā" veidoto dārzu, kurā netrūka arī saistības ar jūru. Viņi būtu pelnījuši veselu nodaļu šajā grāmatā, bet... jāsteidzas tālāk.

...Šis stāstījums jau bija pabeigts, kad manās rokās nonāca kāda 30. gadu fotogrāfija (skat 22. lpp.). Priekšplānā plakandibene laiva ar airiem, glābšanas riņķi. Rāma jūra, smaidīgi cilvēki. Trīs laivas ūdenī, vēl trīs pavisam tuvu randu pļavām. Un skaistās randu pļavas ar siena šķūnišiem. Ainavu noslēdz melnalkšņu un citu koku josla, aiz kuras sākas mājas. Pazudusi pasaule, smeldzīgā un jaukā.

Kuivižkrogs. Mūsdienās - veikals Rīgas - Tallinas šosejas 91. kilometrā.

Kuivižkrogs

Pirmie krogi minēti 15. gadsimta sākumā, to ierīkošana bija muižnieku, baznīcas un pilsētu privilēģija. Krogi bija koka celtnes lielceļu malā, kur pārdeva alu. 17. gadsimtā Vidzemes lauku krogos sāka ierīkot stadulas un arī īpašu vācu istabu. 18. gadsimtā krogi pārvērtās par degvīna, siļķu un sāls pārdotavām, un to skaits strauji pieauga. 19. gadsimtā krogus cēla no mūra. Kuivižu krogs gan ir bijusi koka gulbūve ar niedru vai salmu jumtu. Vidzemē krogi atradās pie lielceļiem un krustcelēs ik pēc trim četriem kilometriem, kā arī pie baznīcām. Kā no baznīcas ārā, tā krogā iekšā. Taču krogs nebija tikai dzertuve, tā bija arī ceļinieku atpūtas, zemnieku pulcēšanās, apspriežu un izprieču vieta. Tur līga laukstrādniekus.

Kuivižu krogs piederēja Vecsalacas muižas baronam. Krodzinieks nomāja no muižas krogu, maksāja muižai nomas maksu.

Vidzemes piekrastē posmā no Carnikavas līdz Ainažiem bija daudzi krogi, kuros tirgojās ar zivīm: Carnikavas, Dūņu, Lilastes, Inču, Gaiļa, Aģes, Baznīcas jeb Lielais, Blusu, Duntē, Ķirbižu, Lāņu, Pāles, Bērzuļu, Salacas, Kuivižu un Ainažu.

Izrādās, ka Kuivižkrogs nav bijis parasts krogs, bet gan pasta krogs jeb pasta stacija.

No vēstures avotiem zināms, ka Latvijā senākais pasts bija Livonijas ordeņa pasts (no pils uz pili), ko pārzināja t.s. vēstulū maršals. Kopš 1639. gada Vidzemē visiem saimniekiem pasta uzturēšanai no katras arkla zemes bija jāmaksā viens dālderis zviedru naudā, t.s. "šķūts nauda". Zirgu apmaiņai ceļā no Rīgas uz Tērbatu (Tartu) bija paredzētas 11 stadulas pie krogiem, apmēram 6 jūdžu attālumā cita no citas. Katrā stadulā

bija jātur divi zirgi. Svētdienas pēcpusdienā pasts atstāja galapunktu (Tērbatu vai Rīgu) un piektdienā sasniedza mērķi. Par pārvadājumiem bija noteikta īpaša maksa.

Pēc Vidzemes pievienošanas Krievijai pasta staciju uzturēšana bija Vidzemes muižnieku pienākums. Galvenais pasta ceļš veda no Pēterburgas uz Tērbatu, Rīgu, uz Kurzemi un tālāk uz ārzemēm. 18. gadsimta vidū Vidzemes guberņā bija 6 pasta ceļi ar 43 pasta stacijām un apmēram 900 zirgiem. Pasts par maksu pārvadāja vēstules, kurjerus, ceļiniekus. Vidzemes guberņas pasta stacijas 1795. gadā apkalpoja 236, bet 1843. gadā - 165 pasta puīši. Saskaņā ar 1849. un 1869. gada zemnieku likumiem pasta namu celšanas un remonta pienākumi bija uzlikti kopīgi zemniekiem un muižniekiem, bet Vidzemi sadalīja pasta būvniecīkņos.

Mums, kuivižniekiem, protams, vislielāko interesi rada Kuivižkrogs. Ēka saglabājusies vēl šobaltdien, pie tam labā stāvoklī, tikai stadula nojaukta. Bijis arī liels siena šķūnis aiz kroga, šķērsām tagadējai šosejai. Krogā ir bijušas četras telpas: krogus istaba, kur ēda, runājās un dzēra, aiz tās - vieta ceļinieku gulēšanai, tad krodzinieka dzīvoklis un vēl viena telpa. Vēl tagad krogus sāngalā uz Salacgrīvas pusi ir logs no tiem tālajiem laikiem. Ēka ir apšūta ar dēļiem, kuri nokrāsoti zaļā krāsā. Logi balti. Gar pašu kroga ēkas sienu iet lielceļš - vienīgais saglabājies vecā lielceļa posms. Vecsalacas muižas īpašnieks, likdams tur celt krogu, nav bijis muļķis. Tagad teiktu - ļoti veiksmīgs mārketingš: tik cieši, cieši kroga vilinājums ir pie ceļa, ka jābūt sirds vietā akmenim, lai pabrauktu garām. Ir stadula un slita, kur ceļā nogurušo zirdziņu piesiet un pabarot. Ceļinieks iet iekšā un laipni tiek

sagaidīts ar alu un zivīm - svaigām, sālitām, kūpinātām. Gan jau arī lasis bija un nēgu kubuliņi kārdinoši smaržoja. Tik vien tā darba, kā noskaitīt sudraba grašus.

Kuivižkroga nomnieks 19. gadsimta beigu posmā bija vācietis Ludvigs Fenske, dzimis Kēnigsbergā 1839. gadā. Dēls Teodors Fenske 1869. gadā dzimis Vecsalacas pagastā. Viņi nodarbojās arī ar zveju un tirgojās ar zivīm.

Kā jau teikts, krogi bija vieta, kur risinājās saviesīgā dzīve. Un tā Kuivižu ļaudis, tērpušies goda drānās, devās uz krogu parunāties, uzdancot. Muzikanti - Fricis Līdaks ar savu *blici* - raujas melnās miesās, un dancotāji, saķērušies pa divi, lec polku, ka sievām brunči pa gaisu vien plīv. Viens dancis nomaina otru, un krodzinieks Fenske, pār krogus leti pārliecies, uzmanīgi vēro. Sak, ir gan tie vietējie lustīgi ļaudis.

Bet viņiem pēc sūrā, grūtā zvejas darba vajag atpūsties, vajag kopā būšanu. Un krogā allaž var uzzināt ko jaunu.

1905. gada revolūcijas laikā tautas dusmas vērsās arī pret krogiem kā muižnieku iestādījumu, un tos lielā skaitā slēdza un izdemolēja.

Runājot ar kuivižniekiem par ciema vēsturi, man ir teikts, ka Kuivižu krogs ir bijusi pirmā celtne Kuivižos. Negribētos tā īsti ticēt, jo kopš neatminamiem laikiem šeit dzīvoja Vidzemes libieši, bet krogus, kā noskaidrots, sāka celt tikai ap 1400. gadu.

Aiz Kuivižu kroga tūlīt sākas priežu sils, kas stiepjas piecus sešus kilometrus uz Ainažu pusi līdz vēsturiskajai Kuivižu zvejniekciema robežai - upītei vārdā Ķīķupe. Sils ir skaists, īpaši jau, sākot no Randvaktu mājām. Lielī, diži koki - priedes, bērzi, gluži kā iestādīti. Ne jau velti mājām tika dots vārds, kas tulkojumā nozīmē "Pļavsargi". Sarga uzdevums bija uzmanīt, vai vietējais latvietis - bauris - nebrien pļavā, vai zvejnieks nebrauc jūrā zvejot bez atļaujas un ne savā vietā. Vai neiet mežā ogās, sēnēs

un, vistrakākais, vai nav iekārojis kādu koku, gāzis pie zemes un tagad stīvē uz mājām. Ja noķer, gan sudraba rubļos sods jāmaksā, gan miesa tiek sodīta tā, ka asinis sprāgst uz visām pusēm. Vēl 1874. gadā Vecsalacas muižā tika pērti zvejnieki par neatļautu zvejniecību. 20 rikstes un 10 rikstes, arī naudas sods ievērojams.

Tas ir šokējoši: Ainažos jau desmit gadus (no 1864. gada) darbojas jūrskola, jau ir bijuši vairāki izlaidumi un latvietis kā stūrmanis, kapteinis ir sācis vagot pasaules jūras, bet Vecsalacas muižā per cilvēkus...

1875. gada 8. septembrī A. Martinsons, Vecsalacas muižai piederošo Rīgas jūras liča ūdeņu un Salacas nomnieks, lūdza pagasta valdi visos pagasta krogos izlikt paziņojumu, ka "no 15. septembra š.g. it nevienam, kurš ar viņu uz zvejošanas atļaušanu salīdzis neesot un uz to vienu atļaušanas zīmi izņēmis, tā brīvība neesot iekš to Vecsalacai piederīgu Salacas upi no Dripat robežas sākot likt šejienes muižas Dambgal taci ar it ne kādiem rīkiem vai tikliem zvejošanu dzīt, bet, kurš bez atļaušanas pie to pienākts būs tikt, ka tas būs pamest visus savus zvejas rīkus vai tīklus un bez tā vēl vienu zvejas strāpi kā ķīla naudu ar 5 rubļiem sudraba viņam par labu un kurš atkal par tādu nekārtīgu zvejošanu būs pierādīt un uzdot, tas būs no to pieminētu ķīla naudu vienu maksu it kā pateicības algu ar 3 rubļiem sudrabā dabūt, un ka šī sludināšana lai nederot tikai uz šo gadu vien, bet, no 15. septembra š.g. sākot, uz visiem nākamajiem laikiem". Mūžīgi mūžos, āmen! Pagasta tiesa nolēma šo sludinājumu izlikt un stingri piekandināt to ievērot. Tāds bija arī Kuivižkrogā. Miļo kuivižniek, lasi un iegaumē!

Īstenībā krogiem bija milzīga nozīme. Vidzemes rietumu piekrastē bija tikai viens lielceļš - tagadējās šosejas vietā. Lielceļa platums bija puse no tagadējās šosejas. Segums - smilts ar granti. Kuivižu teritorijā lielceļš vijās gar sila malu, 19.gs. beigās no Kuivižkroga

līdz Ķīķupiēm bija tikai dažas sētas - Priediņi, Silmaļi, Lusthaus, Randvakti, Ķīķupi. Vairāk nekā. Ceļa vienā pusē šalc jūra, otrā pusē - priežu sils, un tā visus deviņus kilometrus līdz Ainažiem, līdz Ainažkrogam. Ir saglabājies maziņš lielceļa posms aiz kroga. Manuprāt, tas arī turpmāk jā saglabā piemiņai.

Lielceļš bija vienīgā artērija, pa kuru varēja tikt gan uz Rīgu, gan Pērnavu un vispār uz Igauniju. Pa to bieži ļaudis brauca ar zirgiem uz Igaunijas pusi darišanās, ko pirkt vai pārdot. Ja vezums pilns, tad jāatpūtina zirgs; ziemā, salā un puteni jāpaliek krogā pa nakti. Atpūtas brīdis siltumā, lai no rīta atkal dotos tālāk.

Šķiet, mūsu novads pirms 200 gadiem ir bijis no pasaules diezgan nošķirts nostūris. Arī cilvēku te nav bijis daudz, lai gan ģimenes ir bijušas itin kuplas.

20. gadsimta sākumā uzbūvēja šaursliežu dzelzceļu no Ainažiem līdz Valmierai, tas kuivižniekiem un citiem šīs apkārtnes iedzīvotājiem atvieglāja sakarus ar ārpusauli. Vēl pirmskara Latvijā šim dzelzceļam bija milzīga nozīme, pēc tam tas diemžēl tika aizlaists postā.

Latvijas laikā Kuivižkrogu savā īpašumā iegūst Jānis Prūsis, Ilgas Līdakas un Līgoņa Krūmiņa vectēvs. Paši dzīvojuši turpat krogus ēkā, dzīvoklis uz Salacgrīvas pusi. Bijusi pie kroga arī zeme. Žēl, ka nav zināms ne pirkšanas gads, ne tas, kad krogs celts.

***

Kad vīri krietni iesiluši, viņi rauj vaļā dziesmu:

"Pie pagastveča krietna, gluma,

Kam nauda lādē bija krietna summa,

Tiek revīzija izdarīta;

Bet vecais teic: ne viens es ņēmu,

Ar skrīvels grieza savu tiesu."

Kad "vaininieks" Indriķis Skujiņš bija labi iedzēris, tad arī pats vilka līdzī. Meldiņš gan nav zināms, bet tas nekas, var dziedāt "savā meldiņā".

Kuivižkroga īpašnieks Jānis Prūsis.

***

Pavasaros liela rosība Kuivižos. No tuvām un tālām vietām sabrauc vīri pēc reņģēm. Dažreiz jāgaida dienām ilgi, līdz jūras māte dāvās lielos lomus. Tālais ceļinieks novieto zirgu stadulā un pats pārļaiž nakti kroga viesu istabā. Pa dienu nosit laiku gan pie zvejas vīriem, gan tāpat apkārt klejojot. Viss ir tik neparasts un interesants tādām iekšzemes cilvēkiem - plašais jūras klaidis ar savu neatkārtojamo smaržu, laivas, zvejas rīki, vabas. Romantiski, būs ko mājniekiem stāstīt ar pilnu muti. Bet vakars paiet krogā, kur ir tik lustīgi. "Savs kapeiciņš" gan jāatstāj, bet tas ir to vērts. Reņģu gribētāji ir atveduši visādus labumus - medu, putraimus, miltus, žāvētu gaļu, ko mainīt pret reņģēm. Un tā dzīve Kuivižos sit augstu vilni un pie kroga allaž ir liela rosīšanās. Tā tas bijis senāk un tā bijis vēl pirmās brīvvalsts laikā.

Mežmeinieku (Ausekļa) skola Vecsalacas pagastā.

Skolas Kuivižos

Pirmā Kuivižu skola atradās Kraukļos: jaunais saimnieks Indriķis Skujiņš atvēlēja telpas palīgskolai.

Kuivižu Kraukļu skola sāka darboties 1884. gadā un pastāvēja līdz 1892. gadam, kad skolu pārcēla uz Cērpenciema Klimpu mājām. Kuivižu Kraukļu skola daļēji bija tāda kā privātskola, jo pagasts maksāja skolotājam Gustam Kalniņam, Jesperu mājas saimniekam, tikai 25 rubļu algu gadā, bet katram skolēnam bija jāmaksā 2 rubļi par ziemu. 1888. gadā skolā mācījās 55 bērni.

Kā apgalvo Daira Štelce, ap 1912. gadu Krišu mājās bija sākumskola. Tai bija atvēlēta puse dzīvojamās

mājas, viss ziemeļu gals, kas bija viena liela telpa. Par skolotājiem ziņu nav.

Manuprāt, skola Krišās bija ierīkota tādēļ, ka tā bija muižas rentes māja. Cara valdība ap 1870. gadu stingri pavēlēja iekārtot skolas un mācīt bērnus. Baroni, lai kā arī gribētu, nav drikstējuši pretoties šai prasībai.

Kuivižnieku atmiņā ir vēl trešā skola, kas atradās Mežmeiniekos un tika saukta arī par Ausekļa skolu. Līgonis Krūmiņš atceras, ka bērni no randu pļavu malā būvētajām mājām vākti vienkopus un katru rītu ar pajūgiem vesti uz vairākus kilometrus attālo skolu.

"Kriši".

Kam bija ļauts zvejot?

Vīsu 19. gadsimtu Salaca, Vecsalacas jūrmala un piekrastes ūdeņi piederēja Vecsalacas muižniekam. Šīs tiesības kopš feodālisma laikiem baroni bija paturējuši sev. Bet zvejas tiesības no barona varēja nomāt. Parasti tās nomāja kāds uzņēmīgāks cilvēks, krodzinieks vai cits. 19. gadsimta 70. gados tāds bija A. Martinsons.

1874. gadā Randvaktu mājas saimnieks Jēkabs Kleins bez Martinsona atļaujas zvejoja gan jūrā, gan Salacā. Tā paša gada 1. jūlijā sasauktajā pagasta tiesā Martinsons paziņoja Kuivižu zvejniekciema saimniekiem, ka visa Rīgas liča Vecsalacas piekrastes trīs verstu platā ūdens josla pieder viņam un ka no tās dienas šajā joslā nevienam nav brīv zvejot ne ar kādiem rīkiem. Ja kāds vēlas zvejot, vispirms viss jānorunā ar viņu, nomnieku. Jebkuru nesarunātu zveju viņš uzskatīšot par zagšanu. Zvejot drīkst tikai tajā jūras daļā, kura Kuivižu saimniekiem esot noteikta kā piemājas pira, t.i., zvejnieku daļa. Esot atļauta arī ikpavasara reņģu zveja laikā no ledus iziešanas līdz 10.

jūnijam. Reņģu zveja pēc vada vilkšanas sezonas beigām esot atļauta vienīgi jūras nomniekam A. Martinsonam. Tiesas sēdes protokolā šai sakarā lasāms: "No zveju rentnieka A. Martinsona kunga tika priekš pagasta tiesas tiem kuivižniekiem Pēter Štrauh, Jān Laiviņ, Nike Krūmiņ, Kapsēt Kalniņ un Kapsēt Krūmiņ saimniekiem zināms darīts: ka visa jūras zveja gar šās Vecsalacas valsts jūrmalu līdz 3 verstes tālumā no randas uz selgu, kur tikai tā ierādīta kuivižnieku saimnieku daļa izšķirte paliek, pieder zveju rentniekam A. Martinson kungam un ka nevienam, no šodien sākot, nav vairs brīv tais šās valstes muižas jeb zveju rentnieka kunga daļā it nekādu zveju turēt un, kas to grib darīt, tam vajaga papriekš ar zveju rentnieka kungu uz to saligt un katra bez salīgta zvejošana taps par zādzību uzskatīta. Tikai reņģu zveja katrā gadā no pavasar līdz 10. jūnijam netiek iekš šo aizliegto zveju rēķināta, bet katru zveju pēc 10. jūnija katrā gadā paliek arī iekš šo aizliegto zveju."

Zvejas darbu organizācija

Zveja ir darbietilpīgs process. Tas sākas ar materiālu sagatavošanu zvejas rīku un zvejas piederumu darināšanai. Pa starpu ir pati zvejošana, un viss beidzas ar patikamāko daļu - lomu apstrādi un pārdošanu.

Veids un principi, kā to dara, ir saglabājušies no paaudžu paaudzēm.

Galvenais bija zvejnieku ģimenei laikus un rūpīgi sagatavot tīklus un visu citu. Tas ir garš darbs. Jūras zvejnieki visas šīs lietas kārtro ziemas mēnešos, kad jūra ir ciet. "Tad iet uz randu (jūrmalu) darvot laivas, stellē savus ziemā austos tīklus, pagatavo airus un citas lietas. Zvejnieks priecājas, ka jo ātri siltā saule ziemu jūrā aizraida," tā saka kuivižnieki.

Darbi zvejnieka ģimenē bija strikti sadalīti. Sievietes vērpa un šķeterēja diegus. Arī tīklus auda un lāpīja sievietes. Ir ticējums, ka pie tīklu aušanas un zvejas nevar laist sievietes. Acīmredzot daļa par aušanu tika pārkāpta.

Zvejnieku sētās tradicionāls vīriešu darbs bija skalu malkas ciršana mežā, izvešana un sagatavošana mājās.

Arī bridņu, murdu un citu zvejas rīku izgatavošanai, taču būvei vajadzīgo akmeņu, baļķu, dēļu, kāršu, klūgu, latu, mietu, nūju, oļu, saknišu, skuju, velēnu, zaru un citu materiālu sagāde un apstrāde bija vīriešu pienākums.

Koku ciršanas laiki tika ievēroti. Egļu zarus murdu loku un stīpu liekšanai cirta martā, kad tie ir vislokanākie. Jaunu, augošu apsi tīklu pludiņu virpošanai cirta pavasarī, kad koks viegls - izžāvētajiem pludiņiem bijusi laba celtspēja.

Tīklus stellēja galvenokārt vīrieši. Auklu, virvju, tauvu višana arī vīriešu darbs. Bija īpaša virvju vijamā ierīce.

Pati zivju zvejošana bija smags un arī bīstams darbs,

it īpaši jūrā. Zvejnieki bija spēcīgi vīri, izturīgi, sālā jūras vēja appūstām sejām, saulē uz ūdens klajuma nokveldināti. Un kur vēl amata prasme! Arī laba oža un dzirdīgas ausis. Tāds cilvēks ar īpašām ausīm, kas ir zelta vērtas, šobrīd Kuivižos ir Viktors Auziņš. Kuivižnieki atminas, ka bijuši arī tādi vīri, kas, uzbraukuši augšā tursī, nekļūdīgi pēc ožas noteikuši, kurā pusē klejo reņģu bari.

Sievietes veica galvenos darbus lomu apstrādē un pārdošanā. Rītos viņas valgumā gaidīja zvejnieku atgriešanos no jūras un kopā ar pusaudžiem tūlīt ķērās pie loma apstrādes: izņēma un izpurināja zivis no tīklu acīm, palīdzēja nogādāt mājās. Tur zivis mazgāja, tīrīja, sālija, vēra uz iesmiem (virtiem), kūpināja, pepināja un citādi apstrādāja. Gatavo produkciju sievas sapakoja grozos un kastēs, vīri izvadāja un pārdeva zemnieku sētās un tirgos. Arī mājas darbi bija sievietēm jāveic.

Sievietēm pie lomu apstrādāšanas ir neparasta veiklība, zibenīgas kustības: ar asu nazi pa zivs vēderu, un viss jau kārtībā.

Zvejā kopīgi dodas vairāki zvejnieki, pēc tam sadala guvumu vienādās daļās; kam pieder vads vai laiva, tas saņem vairāk. Tā tas ir bijis un ir arī tagad.

Zvejnieki allaž centās panākt vienlīdzību darba pienākumu sadalē tādos apstākļos, kad katrs zvejas vīrs pasākumā iegulda vienādus materiālus un darbaspēku, tādēļ tīklu rindā - jedā - zvejnieki ir vakaru mainīja tīklu kārtību.

1871. gadā zvejnieks Niks Gulbis kā pušelnieks zvejoja ar Kapsēt' Kalniņu saimnieka reņģu vadu. Pušelnieki līdzīgi kā zemnieki saņēma no saimnieka noteikta lieluma zemes gabalu, apstrādāja to ar saviem spēkiem un darbarīkiem, bet ražu dalīja uz pusēm ar zemes un

*Vidzemes zvejnieki
ādas zābakos.*

darba devēju. Laikā pirms māju izpirkšanas par dzimtu saimnieks varēja pieņemt pušelnieku tikai pēc muižas pārvaldes atļaujas saņemšanas. Arī Vecsalacā tā bija.

Jūras zvejā stingri ievēroja vienlīdzīgās daļas, tā saukto vīra daļu. Kuivižnieki parasti strādāja ūdens joslā, kas atradās iepretim ciemam vai sētai, tikai nedaudz nobraukdami uz vienu vai otru pusi. Zvejas pamatiecirkņa garums varēja svārstīties no 2 līdz 5 kilometriem. Tomēr, ja kāds iebruca kaimiņu sētas zvejas rajonā, tas neskaitījās paražu tiesību pārkāpums, arī zvejas ētikas pārkāpums ne. It bieži tā gadījās nakts zvejā ar nolaižamajiem tīkliem. Visstingrāk zvejas iecirkņu

robežas ievēroja, strādājot ar vadiem, piekrastes tīkliem, āķiem un jūras murdiem. Murda, vada vietu un citas zvejas vietas katrai sētai (zvejnieku saimniecībai) vai zvejnieku grupai stingri noteica muižas pārvalde.

Visos zvejas veidos galvenais pamatprincips bija kopdarbība. Zvejnieku darba attiecību pamatvērtības bija rūpala iemaņas, kaimiņa uzticamība kritiskos brīžos, savstarpēja izpalīdzēšana.

Bērņus no mazotnes radināja pie viņu spēkiem atbilstoša darba, sākot no zivju kūpināšanai nepieciešamo čiekuru lasīšanas un zivju mazgāšanas un beidzot ar zvejas riku labošanu un stellēšanu.

Zvejas rīki un citas lietas

Bez rīkiem nav zvejas. Plašs un daudzveidīgs ir zvejas rīku klāsts. Gandrīz katrai zivju sugai vajag savu rīku - ar lielām acīm, ar mazām acīm utt.

Sievietes auda tīklus no tīklu diegiem. No linu diegiem auda metamos tīklus. Katrs zvejnieks centās pats izaudzēt linus un ar paša materiālu gatavot tīklus. Tā Arnolds Štelcs, zvejnieks jau 20. gs. 20. gados, ieguvis savā īpašumā zemi Salacas krastos, audzēja linus. Vadus un murdus darināja no kaņepāju vai linu diegu linuma.

Līdz 19. gs. vidum linus plūca, sukāja, mistīja, kulstīja ar rokām, bet 60. gadu sākumā parādījās linu mīstāmās mašīnas.

Kuivižnieks Pēteris Gulbis savulaik stāstīja: "Ar mурdiem sāka zvejot 1898. gadā. Vecais Brēdiķis bija iesācējs. Visu ziemu sievas un bērni priekš mурda auda un vērpā. Uz reņģu zveju katram vīram viens mурds bija. Mурdu sētas garums bija ap 100 asu, bet augstums atkarīgs no jūras dziļuma 10 - 30 pēdas (1 pēda - 30 cm)."

20.gs. sākumā Vecsalacas zvejniekiem piederēja 60 lieli jūras mурdi reņģu zvejai, 49 - lašu zvejai, viens jūras vads un 864 metami tīkli. 1926. gadā zvejniekiem bija 610 dažādi metami tīkli, viens vads, 14 reņģu, 47 lašu un 19 zušu (kopā 80) mурdi.

Nekur Latvijā nebija tik daudz lielo jūras mурdu kā Ainažu - Vecsalacas jūrmalā.

19.gs. galvenie zvejas rīki bija tīkli un lielie jūras vadi. Tikai 19.gs. beigās Vidzemē sāka būvēt jūras mурdu vadu un tīklu vietā. Un pirmsākums bija Kuivižos.

Sievietes bija nodarbinātas pie vērpšanas: pasūtītājs piegādāja šķiedru, vērpā viņas ar saviem ratiņiem. Bija

tāda profesija - linuma audēji un labotāji. Arī vīrieši auda. Linums bija jādod arī muižai.

Izplatīts amats bija mucinieki. Mucas bija nepieciešamas zivju sāļšanai. Ziemai katrā ģimenē piesāļija vismaz divas trīs mucas ar zivīm. Mūsu apvidū vienmēr pieprasīti bija zemi galdiņi, toveriši. Toverišiem nošķelta forma, tajos salika uz restēm izceptos nēģus, noslogoja, uzglabāja un veda uz tirgu. Trauka dibenā parasti iededzināja vai iekrāsoja zvejnieka iniciāļus vai mājas zīmi, tā teikt, firmas zīmi.

Priežu skalu grozi. Gari, zemi un plati vai augsti un šauri. Abos galos rokturi. Augstajos grozos zivis nesa mājup.

No kārkļu klūgām pina lielas taisnstūra kastes - kumas. Tajās ielika dzīvas zivis, un visu bagātību iegremdēja ūdenī.

Zvejnieki pirka klūdziņas veseliem vezumiem. Pirms Pirmā pasaules kara vezums maksāja 10 rubļu, Latvijas laikā pat 60 latu. Nēģu puņģu pinēji par katru darinājumu ņēma vienu rubli. Salacas nēģiem puņģus pina no paegļu klūdziņām, arī stīpas izlieca no paegļiem. Veduši pat no Mazsalacas apkārtnes. Nav iztikuši arī bez pārkāpumiem. Mačs Virsis Vecdambju sētas zemē griezis un pārdevis klūgas. Vecsalacas pagasta tiesa sodīja saimnieku ar 60 kapeikām par to, ka atļāvis Virsim tādu rīcību. Atļauju varēja dot vienīgi Vecsalacas muižas administrācija.

"Rudeņos jau no tēvu tēvu laikiem upē liek zutiņu (nēģu) puņģus. Par upes zveju baronam renti maksāja. Paši zvejnieki gāja mežā griezt likstiņas un plēst saknes, lai būtu no kā zutiņu puņģus pīt. Visi jau neprata to darīt," stāsta viens no pēdējiem lībiešiem Augusts Bisenieks.

Zivju noieta tirgus

Zvejnieka darba beigu posms, peļņa nodrošināja ģimenes iztikšanu. Visizplatītākais loma realizācijas veids bija zivju žāvēšana ģimenes vajadzībām - ikdienas uzturam un priekšdienām, laikam, kad zvejas nebūs. Zivis vārīja, cepa, sālija, kūpināja, žāvēja, pepināja.

Zivis bieži mainīja pret citiem produktiem. Iemesls - tradīcija, naudas trūkums. Ievāc maz graudu, jātdod muižas magazīnai, nekas pāri nepaliek, jāpērk graudi iztikai. Ja nav jūrā zvejas, tad arī zivju nav. 1824. gadā mācītājs raksta: "Vēl neviens no mūsu zvejniekiem nav varējis ar savu preci uz laukiem braukt un tur zivis pret labību ieandelēt."

Izvadāja gan svaigas, tikko ķertās zivis, gan sāļtas, kūpinātas. Tādēļ bija vajadzīgs zirgs. Ja pašam nebija, aizņēmās no kaimiņa, pēc tam aizdevumu atstrādāja vai atlīdzināja ar zivīm. Tā tas bija Vecsalacas pagastā. Tā bija maiņas tirdzniecība.

Zivis mainīja pret labību, gaļu, sviestu un citiem produktiem pēc attiecīgajā apvidū pieņemtām cenām. Divi pūri iztīrītu reņģu bija divu sudraba rubļu vērtībā. 1871. gadā Vecsalacas pagasta zvejnieks Jānis Strauss pie šā paša pagasta iedzīvotāja Tomasa Jirgensona mainīja lašus pret putraimiem. Vienu lasi viņš pielīdzināja 2 sudraba rubļiem, otru 50 kapeikām. Trīs pūri rudzu bija līdzvērtīgi diviem pūriem reņģu.

Laikraksts "Baltijas Vēstnesis" rakstīja: "Zvejniekiem reņģes ir vissvarīgākās rūpnieciskās zvejas zivis. Viņiem tās ir visizplatītākais zivju ēdiens un tajā pašā laikā pārsvarā nonāk lielos daudzumos pārdošanā, ja tās salīdzina ar citām zvejotām zivīm."

Populārākais reņģu krājumu sagatavošanas veids ir sāļšana, it īpaši austrumu piekrastē, t.i., mūsu rajonā,

rietumos zivis vairāk saglabā ar kūpināšanu. Runājot par samaksu darbā ar reņģēm, Vecsalacas pagastā gandrīz vienmēr kā piedeva minēta sāls.

Laikā no 1840. līdz 1913. gadam Vecsalacas pagasta dokumentos nav minēti luči kā maiņas vai pārdošanas zivis. Vēlākajos gadu desmitos gan tie iegūst maiņas preces statusu.

Vēl 20. gadsimta sākumā bija saglabājušies daudzi naturālās saimniecības elementi. Par pirkumu, par darbu zvejnieki norēķinājās ar reņģēm. Saskaņā ar daudzu paaudžu gaitā iedibinātām sadzīves tradīcijām reņģes kā darba algu izsniedza pavasarī, galvenajā zvejas laikā, kad tās bija visgaršīgākās.

Vecsalacas pagasta Avotkalna saimnieks 1863. gadā apsolīja vaļiniekam Zvejniekam un viņa sievai par vasaras darbu laikā no Jūrģiem līdz Miķeļiem maksāt 6 pūrus rudzu, 4 pūrus miežu, 40 mārciņas sāls, 20 mārciņas reņģu, puspūra zirņu, sēt divus siekus vasaras rudzu un stādīt divus pūrus kartupeļu. Par naudu ne vārda, tā netika maksāta. Visu algu saņēma nevis naudā, bet graudā. Interesanti, ka runa ir arī par kāpostiem - divas grēdas (katra piecas asis gara un divas pēdas plata).

Vecsalacas pagasta Ceiku saimnieks 1865. gadā sālija kalpu Mārtiņu Oliņu, apsolut algā 10 pūrus rudzu, 5 pūrus miežu, 5 pudus sāls, 6 gubas siena, iestādīt 3 pūrus kartupeļu, ar saimnieka barību uzturēt 3 aitas, dot salmus vienai govij barībai, zemi 2/3 pūra linu sēšanai, zemi 2/3 pūra miežu sēšanai un 1,5 pūrus reņģu.

Taču aizvien biežāk notiek norēķināšanās naudā un naturālās saimniecības produkti tiek pārvērsti rubļos: 14 pūri rudzu - 52,50 rubļi, 9 pūri miežu - 22,50 rubļi,

Kūrvāģi.

zeme 2 pūru kartupeļu stādīšanai - 2 rubļi, 1,5 pūri zirņu - 6,75 rubļi, 1 puds sāls - 2,80 rubļi, 1,5 pūri reņģu - 2,25 rubļi, barība 2 govīm - 10 rubļi, 1 puds linu - 6 rubļi, alga naudā - 30 rubļi. Visa alga - 141,80 rubļi. Pūsis kādas dienas nav bijis darbā, no nopelnītās naudas atskaita par šīm dienām - kopā 7 sudraba rubļus un 12,5 sudraba kapeikas.

Vai arī: divi sieki putraimam, viens šoks (60 galviņas) kāpostu, divi nātņa (linu vai pakulu) krekli, divas nātņa bikses, divi pāri cimdu, divi pāri zeķu, viena pusvilnas jaka, vienas pusvilnas bikses un viena cepure, vasarā valkājamas pastalas, viens pāris čabu (zābaki) 3 rubļu vērtībā. Vēl saimnieks maksāja par kalpu galvas naudu.

Katram zvejniekam vajadzēja nelielu daļu loma dot skolai skolēnu uzturam. Vecsalacas pagastskolas

skolotājs F. Bērziņš 1870. gada decembrī iesūdzēja pagasta tiesā Upeskickiņu saimnieku, kurš viņam jau otro gadu nedodot noteikto daudzumu nēģu. Saimnieks tiesas sēdē izlūdzās piedošanu un apsolīja iedot skolotajam nēģus. Arī mācītājam bija jādod tā sauktais mācītāja sieks, bet muižai - pusmuca sālitu reņģu.

Zivis pārdošanai veda uz dažādām apdzīvotām vietām, tirgiem, veikaliem un krogiem, kas atradās pie muižām, baznīcām, dzirnavām, pie lielceļiem - aptuveni ik pēc astoņām verstīm (1 versts - 1,0618 km). Zvejas vietā zivis pārdeva tuvākās apkārtnes iedzīvotājiem, kas nenodarbojās ar zveju, no tālienes atbraukušiem pircējiem, zivju uzpircējiem un piekrastē dzīvojošiem zivju tirgotājiem. Mūsu pusē populārākais tirgus bija Limbažos, ko pamatoti sauca par "reņģu galvaspilsētu".

Šāda tirgošanās pastāvēja visu 19.gs. un 20.gs. sākumā. Tātad reņģes bija ieņēmumu avots zvejniekiem un lēta pārtika pārējiem piejūras iedzīvotājiem.

1890. gada 26. aprīlī laikraksts "Baltijas Vēstnesis" raksta: "Tik līdz sniegs nokūsis un laiks apmeties silts, no jūrmalas pat vairāk nekā desmit verstu atstatu dzīvojošie saimnieki sāk domāt par reņģes braukšanu. Saimniece sagādā bagātu ceļa kuli, saimnieks paņem arī labu krājumu zirgu barības (jo ne katreiz reņģes dabūjamas uzreiz, kad zveja neizdevīga, dažreiz jāgaida vairākas dienas, pat nedēļas, līdz zvejniekiem izdevies iegūt bagātu lomu) un - laiž uz jūru! Reņģu cena jūrmalā nav vienāda, bet atkaras no tā, cik bagāta zveja, dažreiz tās pārdod spaņņiem un par katru spanni jāmaksā vairāk kapeikas, ja daudz zivju, tad pūru dabū par maz kapeikām. Dažreiz spiesti atdot par dzeramu naudu. Tiklīdz reņģes braucējs pietiekošu vairumu reņģu sapircis un tās par īpašu samaksu līcis zvejnieku sievietēm un bērniem izķīkēt, kurā darbā sievietēm un bērniem liela izveicība, viņš tās, ja laiks jau īsti silts, apbārsta drusku ar sāli, saber maisos, kurus sakrauj ratos, un tad brauc dienu un nakti, zirgu netaupīdams, lai jo drīzi nokļūtu mājās, pirms reņģes sabojājas. Mājās reņģinieku visi lieli un mazi ļoti ilgodamies gaida, lai dabūtu baudīt prišās reņģes, kuras atzīst par lielāko gārdumu pirmajā dienā gan uz oglēm, gan sviestā ceptas, gan arī izkurinātā maizes krāsni uz salmiem žāvētas. Saimniekam nav laika atpūsties no ceļa gurdenuma, bet pēc pārbraukšanas tūlīt ņemas reņģes stipri iesālit mucās un ballās, kur tad tās pēc maz dienām top par aizdaru uz visu gadu."

Līdzīgi raksta jaunās "Pēterburgas Avīzes" 1902. gadā: "Gandrīz katrs zemes strādnieks mazākais 70 - 100 verstu attālumā no jūras steidzas iepirkt pavasara svaigās reņģes un tās iesāla visam gadam. Viņi ir tie, kas zvejniekiem tukšajā pavasarī pieved skaidru naudu, turklāt gaididami dažreiz veselu nedēļu, kamēr jūras māmuliņai iepatikas apveltīt zvejniekus ar savām balvām. Viņi tak zina, ka, lai dabūs daudz vai maz, manta būs laba."

Uz Vecsalacas jūrmalu, t.sk. arī Kuivižiem, brauca reņģu pircēji no Alojās, Burtņiekām, Mazsalacas, Staiceles un citiem Ziemeļvidzemes apvidiem. 19. un 20. gadsimta mijā Vidzemē zivju pārdevējus sauca par "reņģu večiem". Vecsalacas jūrmalā viņi sapirka kūpinātas reņģes, zušus, lučus, kā arī ceptus nēģus, kas bija iepakoti īpašos kubuliņos, un zirga pajūgos izvadāja pa plašu apkārtni. Pārdodamās reņģes un luči ar liepu lūkiem bija sasieti kālos. Kāls - 30 gabalu. Nēģus un zušus pārdeva gabaliem. Reņģu veči dažkārt nelielos daudzumos veda arī svaigas zivis.

Kuivižos zvejnieku sētā Kriši pastāvīgi dzīvoja zivju tirgotāja Jāņa Bahmaņa ģimene. Viņš bija mājas saimnieka Mārtaņa Štelca znots un tirgošanos ar zivīm uzskatīja par pamatnodarbošanos. J. Bahmanim tāpat kā sievietēm zveja bija tikai papildu darbs. J. Bahmanis dzimis Vecsalacas pagastā 1859. gadā, bija beidzis draudzes skolu un prata lasīt latviski. Tirgotāja sieva Johanna bija dzimusi Vecsalacā 1865. gadā un beigusi pagasta skolu. Arī viņa prata lasīt latviešu valodā un strādāja pie vīra. Citās ģimenēs bija līdzīgs izglītības līmenis. Tas bija pietiekams, lai tolaik nodarbotos ar tirdzniecību.

Zveja Bernharda Skujas atmiņās

Starp mums allaž dzīvojuši un dzīvo cilvēki, kas paceļas pāri ikdienišķumam un kam viņu meklētāju gars ļauj savā mūžā paveikt krietni vairāk nekā citiem. Dažus no viņiem tādēļ apbrīno, citus uzskata par divaiņiem, jo viņi nodarbojas ar tādām lietām, kas vidusmēra cilvēkam šķiet savādas, nevajadzīgas, bet kuru vērtību apjaušam tikai pēc ilgāka laika.

Tāda neparasta un spilgta personība Salacgrīvas pusē bijis zvejnieks Bernhards Skuja, uz kuru varētu attiecināt etnogrāfa, folklorista, skolotāja, LVU profesora Jāņa Alberta Jansona vārdus: "... Latvija man jāpēta, lai es varētu saprast pats sevi: no kurienes es, kas es? Un caur sevi un latvieti es varu nākt pie izpratnes (..), kas ir cilvēks."

Šis zvejnieks, kura ieguldījums zvejniecības attīstībā arī prasīt prasās pēc nopietnāka pētījuma, mums atstājis plašu materiālu par zvejnieku cilti: dažādus nostāstus, ticējumus, patiesus notikumus, ko pierakstījis savos vaļas brīžos un sūtījis 30. - 40. gados "Zvejniecības Mēnešrakstam". Ar daļu no šī vākuma pakāpeniski jūs iepazīstinām, jo, pateicoties Pāles skolotājas Dzidras Pitānes urķīgajam garam, tie nonākuši līdz Limbažu rajona laikrakstam "Auseklis". Bet visupirms tomēr daži vārdi par pašu Bernhardu Skuju. Tos pastāstīja viņa attāls radnieks, Salacgrīvas skolotājs Aleksandrs Skujiņš.

Bernhards Skuja (1878 - 1953) cēlies no senas zvejnieku dzimtas, kuras senči Skujēni ap 1850. gadu šaipusē ienākuši no Rūjienas novada. Vēlāk dzimta sazarojusies, dodama jūrmalniekiem Skujas, Skujiņus un Skujēnus. Bernhards Skuja dzimis Kuivižos, tāpat kā vecāki nodarbojies ar zveju, pirms Pirmā pasaules kara devies laimi meklēt Sibīrijā, ar paštaisitu laiviņu zvejojis Obā, bet

diezin ko tur nav veicies. Vēlāk kopā ar brāli Ādolfu īrējis taci Salacā un sācis nodarboties ar zutiņu zveju (tā salacgrīvieši sauc nēģus). Pirmais uzsācis zivju rūpniecisku apstrādi, arvien punktierējis, kā uzlabot zvejas rīkus. Viņa uzceltā kūpinātava vēlāk kļuva par pamatu zivju fabrikai. Ceptos nēģus - "Salacas zutiņus" sūtījis pat uz Ameriku. Bijis arī labs amatnieks, pratis galdnieka darbus, taisījis murdus utt. Bet visas savas zināšanas guvis vienīgi dzīves skolā. Bijis možs, sabiedrīks cilvēks, kādu laiku - arī Lielsalacas draudzes priekšnieks. Rakstījis memuārus, droši vien, ar tiem iepazīstoties, mēs atklātu daudz interesanta un saistoša par Salacgrīvas un Kuivižu dzīvi.

Tie, protams, ir tikai daži pieturas punkti, jādodomā, ka atradīsies cilvēki, kas varēs Bernharda Skujas personību iezīmēt spilgtāk.

Kā Salacas jūrmalā sākusies lašu murdu zveja

1893. gada ziema bija bagāta ar sniegu. Plosījās sniegputeņi, un braucamos ceļus aizputināja lielām kupenām. Tanī laikā dzelzceļu vēl bija maz. Nebija uzbūvēts arī dzelzceļš uz Salacai tuvējo centru - Pērnavu. Jūrai aizsalstot, visas preces no Rīgas uz Pērnavu un otrādi pārvadāja pa zemes ceļu. Tās virzījās pa jūrmalu.

Kādā puteņainā vakarā vecais Kuivižu krogs bija pilns ar braucējiem. Jauni ceļinieki pat vairs nevar tur piestāt, lai atpūtinātu zirgus. Dreimaču ciema zvejnieki, mērojot arī šo zemes ceļu, ierodas Priediņos lūgt naktsmājas. Viesmīlīgais saimnieks Strauss naktsmājas neliedz un ierāda zirgiem

piekarbu, bet pašiem braucējiem - silto saimes istabu.

Starp Dreimaču ciema zvejniekiem ir kāds dūšīgs vīrs Jānis Līvs. Viņš jau pirms pāris gadiem pagatavojis sev lašu murdu un nu stāsta, cik ar to laba zveja. Šāda zveja prasot daudz mazāk darba nekā tajā laikā Salacas jūrmalā piekoptā lašu zveja ar vadiem. Salaciešus (īstenībā kuivižniekus) stāsts interesē, un tajā pašā vakarā Līvu Jānis noligst par meistarau aušanā un gatavošanā.

Pavasārī, kad jūra brīva no ledus, darba vietu jūrā izraugās pretim Kraukļu mājai, pie tā saucamā Laša akmens. Šajā vietā, Līvu Jānim palīdzot, iedzen mietus un uzstāda murdu zvejas kārtībā.

Citus zvejniekus jaunais zvejas veids ļoti interesē. Tiem gribas redzēt, ko nozvejo un cik, bet Strauss nerāda un vaicāts nesaka patiesību. Zvejnieki tomēr neliekas mierā, kamēr izseko un novēro jaunā zvejas rīka labās un sliktās īpašības. Beigās atzīst, ka murds ir gan ienesīgs un piemērots zvejas rīks. Tad murdu nolemj gatavot arī mans tēvs un brālis - Kraukļu saimnieks.

Kādā miglainā rītā viņš piekļūst Strausa lašu murdam, paslepus to labi apskata un izmēra. Tad savāc lietotus vada gabalus, no meža pārved ievas, oša un gobas kokus un izgatavo vajadzīgos murda lokus. Ap lokiem aplik minētos vada gabalus un izveido murda iecirkņus. Gluži tāds kā Strausam murds neiznāca, bet zvejojot varēja. Linums bija aklāks, un murdā ķērās ne vien lielās zivis, bet arī zuši un citas līdzīgas. Lai zveju uzlabotu, vasarā strādāja pie pareiza lašu murda sagatavošanas, vērpjot diegus un aužot linumu pēc Jāņa Līva uzdotiem mēriem. Kad viss bija gatavs, ataicināja pašu meistarau, kurš palīdzēja murdus uzstādīt ūdenī. Jūrā jaunos lašu murdus ielikām 1894. gada 12. septembrī preti Sildzeņu mājām.

Pirmajās četrās dienās laši ķērās maz, jo murdi bija nesen darvoti. Vēlāk ķērās labi. Ar tikliem zvejojot, viens zvejnieks varēja visā rudenī nozvejojot 8 - 10 lašus, mēs ķērām

tik daudz vienā dienā un reizēm pat vairāk. Grūtāk gan gāja ar zvejas guvuma noslēpšanu, jo negribējām citiem rādīt.

Kādā dienā mums bija septiņi lieli laši. Kā tos dabūt krastā? Vienu lasi ielikām maisiņā, pārējos pabāzām laivā zem tilaudām. Malā mūs jau gaidīja vairāki tiklu zvejnieki un gribēja redzēt, ko esam nozvejojuši. Ar laivu malā nebraucām, bet atstājām to uz enkura patālu no krasta. Ar maisiņu izbridām malā un parādījām zvejniekiem, ka noķerts tikai viens lasis. Ejot uz mājām, nemanot no citiem nošķiros un pa kāpu mežu devos pie tēvabrāļa, lai sūta savu dēlu palīgā atgādāt mājās laivā atstātos lašus. Tas arī laimīgi izdevās.

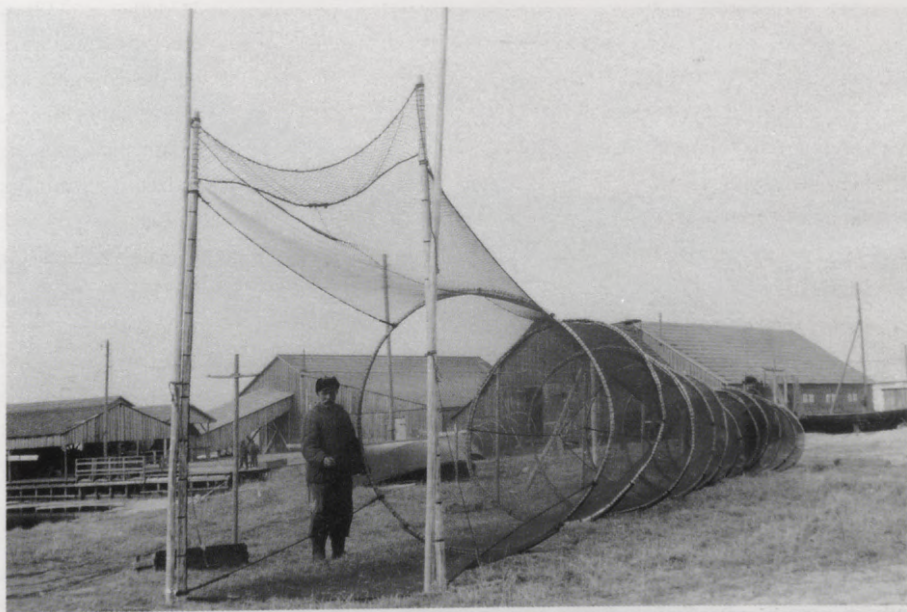
Citā reizē, cik atminos, tas notika Pļaujas svētkos, pārlūkojām murdus vairākas reizes dienā. Lidz vakaram sanāca tāds zivju daudzums, ka tikai ar diviem zirgiem varējām aizvest Salacgrīvā. Toreiz tur lašus uzpirka kāds Spritce un nogādāja Rīgā Sēlim.

Lai mūsu lielo zvejas guvumu citi neredzētu, visu dienu nesām lašus caur krūmiem un augļu dārzu uz mājām. Vakarā salikām lašus vāgos, cik nu tas zemnieka ratos iespējams, un aizvedām uz Salacgrīvu. Jau iepriekš ar pircēju norunājām, ka būsīm vakarā un ap pulksten pusdesmitiem būs vēl viens vezums, piekrauts pilns ar lašu kurvjiem.

Pūles noslēpt lielo lomu tomēr bija veltīgas. Pircēju interesēja iegūt vēl vairāk lašu, tādēļ viņš plaši stāstīja visiem apkārtnes zvejniekiem, ka Krauklis ar savu brāli vedot katru vakaru nevis vienu vezumu, bet dažreiz divus un trīs.

Uz sekām ilgi nebija jāgaida. Nākošajā rudenī jūra bija lašu murdu pilna. Sāka jau piekrastē trūkt vietas. Zvejnieku starpā radās strīdi, un toreizējam piekrastes īpašniekam, Vecsalacas muižas baronam, nekas cits neatlika, kā likt jūrmalu samērīt un lašu zvejas vietas iznomāt. Vietas nomāja par 25 rubļiem gadā. Tās bija 250 sažuņu garas (tagad, kā zināms, lašu robi ir 300 m gari).

Taisot lašu murdus, radās doma līdzīgi zvejojot arī reņģes. Šo jautājumu apsprieda ar Līvu Jāni, un pirmie,

Pie lašu murda.

kas reņģu kūri sagatavoja un ievietoja jūrā, bija Krauklis ar savu dēlu, A. Skuja un M. Bērziņš.

1894. gada pavasarī, ledum izkūstot, ielikām jūrā pirmos četrus reņģu kūrus. Ielikām tos labi tālu no krasta, lai netraucētu vadu zveju. Sākumā kūros nekādi izcili lomi nebija, tomēr dabūjām vairāk reņģu un arī citu zivju nekā ar vadiem. Galvenais tomēr bija ērtā zvejošana.

Šī ērtība bija kā skabarga citu zvejnieku acīs. Par vadu zveju baronam bija jāmaksā 25 rubļi gadā, bet ar murdu varēja zvejot par brīvu, jo murds nebija pašā piekrastē. Lai pierādītu, ka murdi traucē zveju, vadinieki, trīs vai četras sāimes kopā, pagarināja velkamos treiliņus un meta vadu tieši reņģu murda virzienā. Šādi, protams, iznāca tā, ka vadu pārmeta reņģu murdu sētām, pārrāva tiklu. Nu bija iemesls kliegt, lai Krauklis ar savu murdu netraucē vadu zveju. Mēs neviens jūrā nerādījāmies. Pēc skaļas izrunāšanās kņada

beidzās un vadu atņēma atpakaļ laivā. Atbraukuši malā, visi vadinieki devās pie zemes īpašnieka barona žēloties par to, ka Krauklis ar savu brāli, dēlu un M. Bērziņš ietaisījuši jūrā kādus tur murdus, kas neļauj reņģēm nākt malā. Ar vadiem tādēļ reņģes vairs nevarot zvejot, un murdi ar saviem mietiem un sētām saplēšot vadus. Zemes īpašnieks, vācietis, sūdzību uzklusījis, noprasījis: "Tas Kraukl daudz reņģ dabū?" - "Jā," atbildēja zvejnieki. "Nu tad ej un tais tu ar to murd," - zemes īpašnieks noraidīja visus sūdzētājus.

Nākošajā ziemā visi dūšīgi strādāja pie jaunu reņģu murdu aušanas un sastādīšanas. Kraukļi jūrā 1895. gada pavasarī ielika astoņus murdus, Krišu saimnieks - sešus. Reņģu vadi bija palikuši tikai divi. Redzēdams, ka vadi iznīkst, barons uzlika nomu - 25 rubļus katram reņģu murdam. Reņģes ķērās apmierinoši. Kādā sestdienas vakarā, murdus izlūkojuši, guvām pavisam maz - pa visiem murdiem kopā tikai

*Reņģu ķidāšana
randu pļavās.
Vidū Fricis Lidaks.*

kādu sieku. Nolēmām svētdienā murdus nelūkot. Bet svētdienas rītā, vēl pirms saules lēkta, mūsu zvejas dalībnieks Kalniņš mūs modināja un teica, ka vakar gan norunājuši murdus nelūkot, bet šodien prāts viņam esot pavisam nemierīgs. Citiem mājiniekiem neko nesakot, uzcēlāmies un trijātā braucām lūkot murdus. Kad pārbraucām pāri pēdējam sēklim, Kalniņš ieraudzīja, ka ūdenī lec reņģes. Pabraucām vēl tālāk un, labi ielūkojušies, redzējām, ka reņģes lec virs ūdens mums visapkārt, ciktāl vien var saskatīt. Jūra bija rāma, un ūdens līmeni klāja viegla migliņa.

Nospriedām, ka nupat īstais laiks aplenkēt reņģes ar vadu un vilkt istu Pētera lomu. Braucām atpakaļ un sācām kārtot vadu mešanai ūdenī. Krauklis, kurš bija ieraudzījis, ka mēs atgriezāmies no pusceļa, bija sapratis, kas par lietu, un sacēlis kājās visu saimi, tā skriešus steidzās mums palīdzēt izmest reņģu vadu. Kriša tača zvejnieki,

ieraudzījuši mūs metot vadu, steidzās darīt to pašu. Vadu metot, airējām tieši reņģu barām caurī un priecājāmies, ka nu gan būs bagāts loms. Izrādījās tomēr pretējais. Izvelkot vadu malā, tanī bija tikai ap 10 pūru reņģu. Bija notikusi nelaime - vadā bija ievilkts akmens, kurš izplēsis vada āmī caurumu. Atstājām reņģu vadus jūras malā un braucām lūkot murdus. Murdi bija pārpildīti. No viena murda izmetām vairāku laivu kravās - 50-60 pūru reņģu. Strādājām visu dienu. Zvejas guvumu paguvām apkopt tikai vēl vakarā. Tas bija loms, kādu nebijām redzējuši.

Tas bija nāves spriedums vadam. To savācām tikai otrā dienā, bet laivā vairs nelikām un kā nederīgu zvejas rīku uzkāram uz dārza sētas. Katrs dalībnieks paņēma savus linuma gabalus un izlietoja tos reņģu murdu spānu un sētu gatavošanai. No tās reizes reņģu vads Kuivižu jūrmalā vairs nav vilkts.

Loms bijis labs.

Kriša zvejas saimei zvejas rezultāti bija apmēram tādi paši. Arī tie savu vadu izžāva uz sētas un vairs nelietoja. Reņģu murds viņiem bija pilns ar reņģēm tāpat kā mums.

Ziņa par lieliem zvejas lomiem izplatījās ātri. Nākošajā gadā vadu vietā murdi bija ne vien Kuivižos, bet arī Salacā, Ainažos un Svētcimā. No tā laika Salacas jūrmalā vadu zveja ir beigusies un līdz šai dienai galvenie ir murdi.

Zvejnieku un jūrmalnieku ticējumi un paražas

- Salacgrīvas rajonā vecos laikos tīklus laivā nesuši maissos vai iesietus segā. Tas darīts ne vien tādēļ, ka tad tos nesajauc, bet galvenā kārtā, lai pasargātu no skaudīgām acīm.

- Tāpat slēptas nozvejotās zivis. Esot bijuši tādi cilvēki, kas varējuši zveju noskaust. Izbraucot zvejā, daži zvejnieki ņēmuši (un vēl tagad ņemot) līdzī sālī, ko uzkaisījuši nozvejotām zivīm vai iebirdinājuši zivju žaunās. Tad skauģi neko nevarējuši izdarīt.

- Kuivižu ciemā reņģu vada zvejas uzsākšanā pastāvējusi šāda kārtība.

Sākuma dienu noteicis zvejas saimes vecākais. Visbiežāk izvēlēta sestdien. Tad salasījušies kopā visi zvejas dalībnieki, skaitā 8 vīri līdz ar ģimenes locekļiem un piederīgajiem. Sanāksme ievadīta ar garīgu dziesmu. Tad teikta lūgšana un vēl nodziedāti pāris pantiņi. Pēc tam visi kopā gājuši pie sašūtā reņģu vada. Parasti tas atradies rijā. Tur tas dūmots ar sveķainu malku vai čiekuriem. Vada āmis bija pakārts ar astes galu uz augšu. Zem tās paliktas

Brāļi Bērziņi taisa zvejas rikus.

biszāles un mazi diedziņi, izgriezti no citu zvejnieku tīkliem. Biszāles aizdedzinātas. Tanī brīdī, kad pacēlies dūmu mutulis, vada āmis palaists uz leju, lai nokļūtu tieši dūmos. Kad tas padarīts, tad vests uz jūrmaļu.

Vedot bijis jāpaņem no mājām līdzī mazi akmentiņi, skaitā tik daudz, cik mājām jābrauc garām. Pie katrām mājām jānosviež pa akmentiņam. Tad neviens vada zvejai nevarējis kaitēt, jo kaitētāju zobi atkodušies nosviestajos akmeņos.

Ja nu kādam tomēr izdodas zvejas laimi noskaust, tad jālieto pretlīdzekļi, lai to iegūtu atpakaļ. Visbiežāk tad braukuši uz Igauniju pie kādas ieslavētas gaišreģes. Tā bez kļūdām pateikusi vainīgo un iedevusi arī līdzekļus, kas palīdzējuši zvejas laimi atgūt. Parasti vajadzējis ņemt līdzī sāli un pusstopu šņabja. Pēc apvārdošanas šos līdzekļus vajadzējis liet uz tīkliem vai laivā,

vai arī aizdomās turētā cilvēka mājas priekšā.

- Noskaustie tīkli vēl ārstēti arī citādi. Tie sanesti rijā vai pirtiņā un tur cītīgi dūmoti, izkarinot virs ugunsкура dūmos. Ugunskurs apbārstīts ar čiekuriem. Pie čiekuriem vajadzējis pievilkt kādu kreisās kājas pastalu vai zābaka galvu un trīs tīkla acis, izgrieztas no tā zvejnieka tīkla, kurš turēts par skauģi. Tīkla acu vietā varējuši ņemt arī trīs skaidiņas, kas nogrieztas skauģa tīkla plūkstiem. Tīkla acis vai skaidiņas iegūstot, t.i., izgriežot, bijis jāskaita: "Lielās zivis, mazās zivis, visas šeit."

Kāds zvejnieks stāsta, ka apmēram pirms 40 gadiem (iznāk ap 1897.g. - red.) viņš redzējis šādu rīcību:

- Nedrīkstējis pieļaut jaunavām un sievietēm kāpt pāri tīkliem un to auklām.

- Ja, ejot no mājām, ceļā uz zveju gadījies sievietei kārtas cilvēks, tad nekas cits neatlicis, kā iet atpakaļ

mājās un tiklus pakvēpināt. Citādi zvejā nav bijusi laime.

Vēlāk šī paraža mainījies. Ja nākusi pretī sieviete, tad vajadzējis pagriezt muguru, trīs reizes nospļauties un, kad pretimnācēja pagājusi garām, turpināt aizsākto ceļu.

o Labu nozīmējis, ja pretinācēja bijusi sieviete ar bērnu. Tāpat labu nozīmējis, ja pretim nācis žids.

o Lielā piektdienā, pirmos Lieldienas svētkos, pirmos Vasarsvētkos un Debesbraukšanas dienā nedrīkst iet zvejot. Tad pārējā laikā zvejas tikli nestāv mierā un tiem trūkst pušu auklas.

o Gavēņa laikā nedrīkst sarunāties caur logu. Ja to dara, tad tam, kas atrodas mājā un runā no iekšpuses, izgaist zvejas laime.

o Tiklu aust jāuzsāk svētdienās, un tieši tanī laikā, kad mācītājs kancelē sprediķo.

o Noderīgs tikla uzmešanai ir arī tas laiks, kad notiek saules aptumšošanās. Vēl ieteic uzmetamā tikla galu siet pie durvju klišķa. Tad zivis tiklā ir mierīgas. Vislabāk tikla aušanu esot sākt tanī svētdienā, kad baznīcā sprediķo par Pētera lielo lomu.

o Apmēram pirms 50 gadiem (ap 1887.g. - red.) jaunus, neiesietus tiklus nesuši pareizticīgo baznīcā pie priesteru iesvētīt. Tur tie apkvēpināti ar vīraku un aplacīti ar svēto ūdeni.

o Lai zvejā būtu laime, jaunos tiklus taisot, oļu maisiņos (smagumi pie apakšējās virves) iešūtas parastās pakavu naglas un puspakavi.

o Pa naktīm adventes laikā, gavēnī, Vecā gada vakarā un Lielās piektdienas naktī zvejnieki gājuši kūtiņās apcirpt aitas. Parasti izdarīti trīs griezieni - uz galvas, starp ausīm un pie vaigiem. Iegūtā vilna vērptot pielikta klāt tikla diegiem. Tā likta arī oļu maisiņos.

o Stingra kārtība Vidzemes jūrmalā bijusi svētdienas miera uzturēšanā. Tagad (trīsdesmitajos gados - red.), kā zināms, pastāv attiecīgi noteikumi, kas zveju jūrā sestdienās un svētdienās ierobežo, lai nedēļas sākumā tirgū nesaplūstu pārlietu daudz zivju un to cenas nenokristos.

"Auseklis" (21.05.1992)

Kokmateriāli Ainažu stacijā.

Zemkopība un koku pludināšana

No zvejas brīvajā laikā gan Kuivižu, gan Salacgrīvas zvejnieki darbojās arī citos "lauciņos". Viens no gana ienesīgiem darbiem bija koku pludināšana. 19. gadsimtā Salaca, arī Krišupīte pavasaros un rudenos bija pārbagātas ar ūdeņiem. Upes savā tecējumā vijās cauri mežiem un gar mežiem. Baronu laikā meži tika rūpīgi kopti un uzraudzīti, arī cirsti un zāģēti. Vienkāršākais un lētākais veids, kā sazāģētos kokus dabūt līdz jūrai, Salacgrīvā un Kuivižos bija to pludināšana pa upēm. Te lielākie lietpratēji un upju ūdeņu pazinēji bija zvejnieki. Zvejniekiem Salacas upē bija zināms katrs akmens, katra iedobe vai izcilnis, gandrīz vai katrai vietai bija dots nosaukums. Tas pats sakāms arī par jūru.

Koku pludināšana kā zvejnieku papildu nodarbe un peļņas avots pastāvēja no 19. gs. 60. gadiem līdz 20. gs. sākumam. Visai izplatīta bijusi vaļēju (plostos nesasiētu) baļķu un kokmateriālu pludināšana, īpaši šāds veids praktizēts Krišupītē un Svētciemā, Korģenes upītēs.

Koku pludināšana (gan no malas skatoties) likās visai romantiska. Pa strautu lejup uz jūru peld baļķi, visdažādākie kokmateriāli. Citviet ātrāk, citviet lēnāk. Koki nāk un nāk, tad nu tikai jāsteidz dabūt krastā. Sievieši ar ķekšiem tos ķeksēja ārā, vēlāk vīri ar laivām veda uz lielajām laivām vai buriniekiem, kas stāvēja

pretī Salacas grīvai jūrā. Tādu mirkli ir fiksējis J. Broce. Zīmējums tapis 1780. gadā.

Kuivižnieks Rihards Strauss ir stāstījis par visa šā procesa kopību Rīgas licī ietekošo upju grīvās un to tuvumā. R. Strauss dzimis 1882. gadā un stāsta par 19. gadsimtu: "Rentnieki ziemā gāja kungam malku vest. Vasarā lādēja kuģos un ara arī kunga tūrumus. Tā atpelnīja renti. Pa Krišupīti kungs lika pavasaros no meža pludināt kokus. Puikas gāja tos ķeksēt malā, par ko viņiem maksāja 20 kapeikas dienā. Tālāk kokus ar zirgiem pieveda laivām un ar pēdējām aizveda līdz kuģiem, tā saucamajiem "malkas jāņiem", kuri stāvēja tālāk jūrā noenkurojušies. Dažreiz pieci vai seši kuģi uz reizi stāvēja. Baroni ar kuģiem malku veda uz Rīgu un pārdeva. Uz Pērnavas papīrfabriku sūtīja papīrmalku."

Vecsalacas draudzes mācītājs 1815. gadā raksta: "Zemkopība un lopkopība, zemnieki gūst ievērojamus ienākumus arī no zvejas un kokmateriālu pievešanas. Svētciema un Vecsalacas muiža maksā par 1 malkas asi 3 rubļus sudrabā."

Svētciema un Vecsalacas pagastu jūrmalā zināmas daudzas krautuves. Visbiežāk pieminēta Salacas grīva un Svētciemā Vadloms. Kuivižos tie ir Krišupītes krasti.

Krišjānis Valdemārs 1860. gadā apsekoja Krievijas Baltijas guberņas, tostarp arī Vidzemes jūrmalu.

Kapitālisma attīstība gadsimtu mijā

Vecsalacā, Svēciemā bijuši laivinieki, kas savās dižlaivās veduši uz Rīgu malku. Vesta arī labība, linu šķiedras, linsēklas, milti, putraimi u.c. Peļņa dalīta atkarībā no ieguldītajiem līdzekļiem, līdzīgi kā zvejā.

Visnotaļ darbīgi kļuvuši arī saimnieki. Piemēram, Vecsalacas pagasta Upeskadaku vecsaimnieka laiva 1864. gadā burāja uz Rīgu un pat uz Helsinkiem.

Tirdzniecības kuģošana Latvijā visattīstītākā bija no Orres Dienvidigaunijā līdz Ķirbižiem (Vitrupei), kur koncentrējās 61,6% Vidzemes guberņas dižlaivu. Tur bija izdevīgas iekraušanas vietas upju grīvās, bet galvenais bija tas, ka igauņu, latviešu, libiešu zvejnieki labi pazina jūru un bija uzkrājuši bagātīgu kuģošanas pieredzi.

Laivas pakāpeniski nomainīja burinieki. Vecsalacā 1873. gadā bija desmit transporta burinieku, Svēciemā - seši, Vitrupē - trīspadsmit, Hedemestē - desmit. Vecsalacas muižai piederēja trīs burinieki, zemniekiem - septiņi.

Pieauga pieprasījums pēc vietējiem jūrā braucējiem, kuģu lādētājiem. Radās profesionāli burinieku lādētāji, 70. gados - arī tvaikoņu lādētāji. Salacgrīvas ostā bija 11

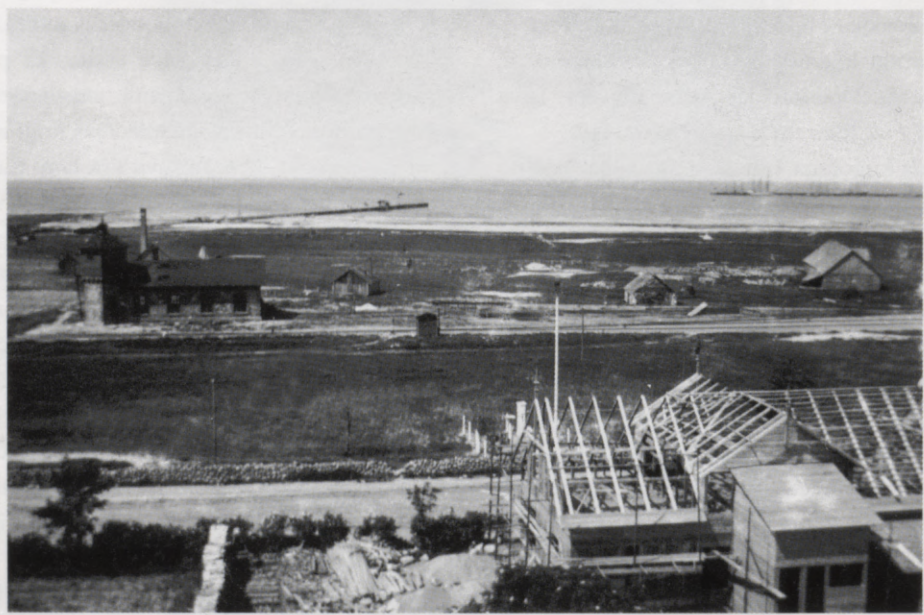
tādi krāvēji (starp tiem arī viens izrikotājs) - 10 latvieši un viens igauņis. Viņi dzīvoja trijās vietās - zvejnieku sētā Percos un divās strādnieku un amatnieku mājās, ko Salacgrīvā bija uzcēlusi Vecsalacas muiža.

1890. gadā kāda sieva stāsta, ka pēdējos desmit gados Salacgrīvā ievērojami attīstījusies tirdzniecība. Paprāvi burinieki un tirdzniecības kuģi ar nelielu iegrimi var pienākt diezgan tuvu krastam. Kad Salacas iete-ka jūrā ir brīva no ledus, no Salacgrīvas ved kokmateriālus un citas kravas, ieved dažādas preces no Pērnavas, Rīgas un ārzemju ostām. Daži Vidzemes tirgotāji uzpērk un izved labību un linus. Lidzās uzpirkšanas vietām viņi uzbūvējuši lielas tirgotavas Rīgas preču pārdošanai. Pērnavas tirdzniecības namu filiāles gādā par to, lai arī Salacgrīvai neietu secen visur valdošā konkurence.

Milzīga loma visās šajās saimnieciskajās aktivitātēs ir Ainažu jūrskolai, ko Krišjānis Valdemārs atvēra 1864. gadā. Tur zināšanas krāj latviešu un igauņu puīši - topošie kapteiņi un stūrmaņi.

Ir sācies pirmais latviešu atmodas laiks.

Kapitālisms attīstība gadsimtu mijā

Ainažu osta 19.-20. gadsimta mijā.

Burinieks "Kuiviži"

Kuģa tips - divu mastu gafelšoneris;
tilpums - 157 neto reģistra tonnas;
korpusa izmēri: garums - 29,0 m, platums - 8,2 m;
tilpnes dziļums - 3,4 m.

Būvēts un ūdenī nolaists Kuivižos 1902. gadā,
būvmeistars - Mārtiņš Bērziņš.

Kuģa īpašnieks - R. Kalniņš & Co no 1902. līdz
1904. gadam.

Burinieka kapteinis - R. Kalniņš, 1903.g.

Burinieka īsa vēsture:

"Kuiviži" izbrauca ar ledus lādiņu 1903. gada 30.
septembrī (13. oktobrī) no Kristiānijas uz Ramsgati, 70
jūdzes no Lovestostas kuģis vētrā zaudēja abus mastus,
krītošā takelāža nosita jūrnieku Nikolaju Vateru. Par 136
sterliņu mārciņām zvejas tvaikonis 26 stundu laikā kuģi
ievilka Lovestostā. Vēlāk bija jūras tiesa, jo glābēji
pieprasīja lielāku samaksu. Rezultātā kuģis par lētu
cenu tika pārdots - angļi burinieku nosauca par
"Margaret".

/Jānis Hartmanis. Latvijas piekrastē
būvētie burinieki. 1857 - 1929./

Ainažu ostas viļņlauža bāka.

Emigrācija

Emigrācija ir piespiesta vai brīvprātīga iedzīvotāju izceļošana no savas dzimtās zemes ekonomisku, politisku vai reliģisku motīvu dēļ. Latvijā tā sākās 19. gadsimta 2. pusē - 20. gadsimta sākumā. Pēc dzimtbūšanas atceļšanas 19. gadsimta 70. - 90. gados agrārās pārapdzīvotības dēļ "liekie iedzīvotāji" no Latvijas izceļoja uz citām Krievijas teritorijām: Smoļensku, Vitebsku, Novgorodu, Mogiļevu, Simbirsku, Ufu, Orenburgu, Saratovu, Toboļsku, kā arī uz Kaukāzu, Kubāņu un Sibīriju. 1881. - 1897. gadā pārceļoja apmēram 60 tūkstoši zemnieku, 1895. - 1902. gadā - 68 tūkstoši. 20. gadsimta sākumā no aptuveni 1 miliona 450 tūkstošiem latviešu 110 tūkstoši dzīvoja ārpus Latvijas, dažādos Krievijas apgabalos.

Izceļoja arī no Vecsalacas un Svētciena pagasta. Šie cilvēki galvenokārt apmetās Baškīrijā. Pēdējos padomju gados salacgrīvieši uzturēja ciešus sakarus ar trimdas latviešiem, pie viņiem ciemojās koris, dejotāji. Bija abpusējs prieks. Arī valodnieku ekspedīcija vāca materiālus par libiešiem, tai skaitā par Svētciena izlokšni, kura ir tik interesanta.

No Dobeles puses uz Novgorodas apgabalu izceļoja arī Zinas Maļcevas senči, vecaistēvs un vecāmāte uzvārdā Netlavs. Tas notika ap 1880. gadu. Viņi apmetās Volhovas upes krastā, dabūja zemi, uzcēla māju. Kārtīgi un čakli strādājot, ieguva zināmu labklājību. Ģimenē bija deviņi bērni, vecākajam dēlam palika māja. Zinas Maļcevas tēvs dzimis 1901. gadā, māte ir tīrasiņu krieviete. Kļuvuši turīgi, viņi nopirka krievu komponista un pianista Rahmanīnova muižu Kņazeskije Gorki ar visu zemi Volhovas upes krastā. Divstāvu galvenā ēka, parks

ar liepu aleju. Skaista vieta. 20. gadsimta 30. gados, sākoties kolektivizācijai, muižu viņiem atņēma. Tad viņi uzbūvēja māju sādžā Veļikaja Gorka, atkal iekopa zemi. Tā līdz Otrajam pasaules karam. Kara laikā pie Volhovas upes notika niknas kaujas. Zinas Maļcevas ģimene trīs gadus slēpās mežā, jo sādžu te ieņēma vācieši, te atbrīvoja krievi, te atkal ieņēma vācieši, un tā vairākkārt. Kara laikā viss tika nopostīts. 1943. gadā vācieši viņu ģimeni evakuēja uz Latviju, te, Alojās pusē, viņi arī palika. Jau padomju laikā visa plašā radu saime pārcēlās uz Latviju, tagad dzīvo, kur nu kurais.

Tāds isumā ir stāsts tikai par vienu pirmā migrācijas viļņa aiznestu ģimeni.

Pēc 1905. gada revolūcijas emigrēja daudz kaujinieku, mežabrāļu. Lidz Pirmajam pasaules karam Latviju bija atstājuši apmēram 12,5 procenti iedzīvotāju - 210 tūkstoši cilvēku.

Pirmā pasaules kara laikā notika iedzīvotāju masveida evakuācija uz Krievijas plašumiem. Laikā no 1915. līdz 1917. gadam Latviju atstāja aptuveni 500 tūkstoši iedzīvotāju.

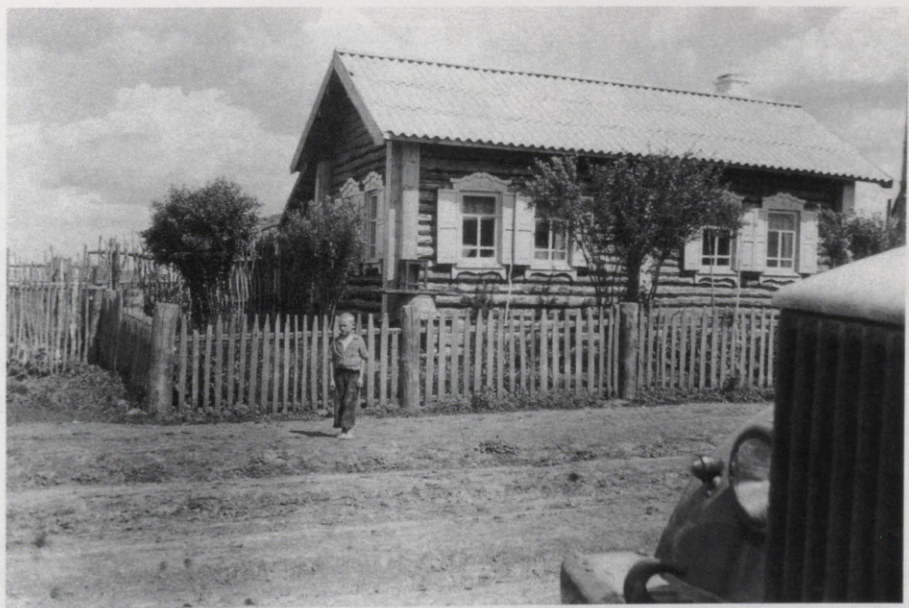
1939. gadā uz Vāciju repatriējās vācu tautības iedzīvotāji (48 tūkstoši).

Otrā pasaules kara laikā spaidu kārtā tika pārvietoti vai labprātīgi izceļoja kopumā 280 tūkstoši cilvēku.

Bet vēl atgriezīsimies tālākā pagātnē. Pēc 1802. gada Kauguru nemieriem to vadītājus izsūtīja uz Sibīriju. Starp izsūtītajiem latviešiem bija arī kuivižnieka Nikolaja Maļceva, viņa nu jau mūžībā aizgājušo brāļu Jāņa un Konstantīna priekšteči. Lūk, ko zina stāstīt Nikolajs Maļcevs.

Pēc Kauguru nemieriem viņa senči, uzvārdā

*Maļcevu mājas
Omskas apgabala
Krutinas rajona
Rižkovas ciemā.*

Mežgals, tika izsūtīti uz Sibīriju, 250 kilometrus uz ziemeļrietumiem no Omskas. Brauciens ar zirgiem ildzis četrus gadus: pa vasaru brauc, ziemu dzīvo kādā sādžā. Un tā četrus garus gadus. Beidzot galā gan. Plaši lauki, pauguri, mežu maz - meža stepe. Sabrauca daudz latviešu, igauņu no Vilandes puses. Uzcēla viensētas, dzīvoja pārticīgi: auglīga zeme, latviešu un igauņu cilvēku lielā strādātgrība. Nezaudēja latviešu

valodu. Viensētas pastāvēja līdz 1917. gadam. Pēc revolūcijas visi latvieši un igauņi no viensētām pārcēlās uz Rižkovas ciemu: viensētas nojauca, sanumurēja baļķus un uzslēja atkal mājas ciemā. Faktiski jau ciemu sauca Rīga, bet krievi to bija pārveidojuši par Rižkovu. Igauņiem sešu septiņu kilometru attālumā bija ciems Rēvele, kurā dzīvoja Nikolaja Maļceva mātes vecākā māsa. Kolektīvācācijas laikā divus brāļus arestēja.

1905. gada revolūcija

20. gadsimta sākumā turpina attīstīties kapitālisms. Vidzemes jūrmalā tas īpaši manāms Ainažos. No 1900. līdz 1905. gadam tur uzbūvē plašu ostu, kas kļūst par ceturto lielāko pēc Rīgas, Liepājas un Ventspils. 1912. gadā izbūvē Valmieras - Ainažu šaursliežu (750 mm) dzelzceļu, pa kuru galvenokārt pieved kokmateriālus no Smiltenes. Caur Ainažu ostu izved lauksaimniecības ražojumus, kokmateriālus un Staiceles papīru.

Ainažu straujā attīstība "iegrieza" Salacgrīvai: ražojumu piegāde Salacgrīvas ostā samazinājās, osta zaudēja iespēju paplašināties, kā bija cerēts. Toties Salacgrīva līdz ar tuvāko apkaimi, Kuivižus ieskaitot, izveidojās par Vidzemes zvejniecības centru. Viens no peļņas avotiem vietējiem iedzīvotājiem joprojām bija arī koku pludināšana pa Salacas upi.

Taču visā Latvijā brieda neapmierinātība ar vācu baronu kundzību, viņu privilēģiju saglabāšanu, protests pret carismu, dzimtbūšanas paliekām, krievu valodas piespiedu ieviešanu. Pat baznīcu grāmatas 1905. gadā rakstīja krievu valodā. Brīvības alkas plēš pušu latvieša sirdi. Par to senators N. Manaseins rakstīja Krievijas caram Aleksandram III jau 1884. gadā ziņojumā par 1882. - 1883. gadā veikto Kurzemes un Vidzemes vietējo pārvaldes iestāžu darbības revīziju, kuras uzdevums bija nodrošināt valdībai vispusīgu priekšstatu par saimniecisko, politisko un kultūras stāvokli Baltijas guberņās, kur ar katru gadu desmitu auga sabiedriskā spriedze. Ziņojumā caram N. Manaseins atklāti norāda, ka Baltijas guberņās līdzās nelielam skaitam prāvu un dažkārt visai turīgu saimnieku 75 - 80 procentiem lauku iedzīvotāju ne tikai nav zemes vai citu īpašumu, bet nav pat cerību tādus iegūt, ka

vairākums bezzemnieku atrodas gandrīz vai bezizejas situācijā un, šai iedzīvotāju daļai tālāk palielinoties, stāvoklis var kļūt bīstams sabiedriskajai kārtībai un mieram.

Manaseins ierosināja iespējami nodrošināt ar zemi plašās un nabadzīgās bezzemnieku masas. Vēl viņš atzina, ka Baltijas guberņu iedzīvotājiem ir daudz augstāks izglītības līmenis nekā impērijas pārējā daļā dzīvojošajiem un ka viņi nav garā nospiesti un tik pazemīgi kā krievu zemnieki. Tajos gados Vidzemē 77,7 procenti iedzīvotāju bija lasītpratēji.

Tāda, lūk, bija situācija pirms 1905. gada buržuāziski demokrātiskās revolūcijas. Arī izglītotā, spožas zināšanas guvusī latviešu inteliģence iestājās par brīvību, par zemi visiem iedzīvotājiem.

Un revolūcija notika, pirmā plašajā Krievijas impērijā, pirmā latviešu tautas dzīvē. Ašiņaina, nežēlīga. Tā negāja secen arī Salacgrīvai, Kuivižiem, Ainažiem.

1905. gadā Salacgrīvas, arī Kuivižu iedzīvotāji pulcējās mītiņos, Vecsalacas zemnieki noturēja sapulci un iesniedza baronam 18 prasības, tai skaitā arī par zvejas tiesībām. Darbojās LSDSP Vecsalacas pagasta pulciņš "Pērkons", kurā bija aptuveni 70 biedru. Demonstrantu prasības baronam atbalstīja arī mācītājs Šlaue. Revolūcija izvērtās plaša un dziļa. Visā Latvijā dega muižas, tika nodedzināta arī Vecsalacas muiža.

1906. gada ziemā ieradās soda ekspedīcija un nežēlīgi izrēķinājās ar nemierniekiem. Bijusī skolotāja Skujiņa stāsta, ka par zemnieku atbalstīšanu cietis mācītājs Šlaue. Saglabājies arī nostāsts, ka soda ekspedīcija ieradusies kādās mājās, bet uzrādītais un meklētais cilvēks jau bijis miris un gulējis zārkā, un tad kazaki

*Bahmaņu ģimene
Kuivižu "Brēdiķos".
Pirmajā rindā -
Krišjānis Bahmanis.*

izgāzuši niknumu, šaujot mirušajam. Uz Salacas tilta kazaki dzinušies pakaļ demonstrantiem un situši cilvēkus ar pletnēm. Soda ekspedīcija nošāva M. Vildi, J. Vitolu, Lejniķu, Virzi. Limbažos nošāva Salacgrīvā dzimušo A. Bahmani. Viegļākais sods bija pēršana.

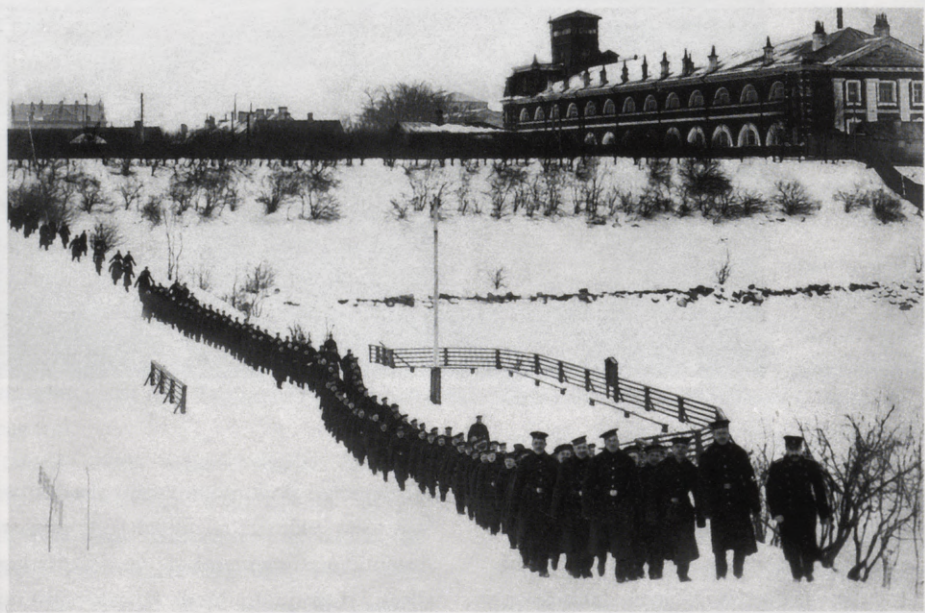
...1906. gada janvārī kazaku jātnieku nodaļa iebrūk Brēdiķu sētā. "Kur saimnieks? Kur ir tas nolādētais revolucionārs?!" kliedz kazaki, iebrukuši istabā. Krišjāņa Bahmaņa sieva Emilija raud un dievojas, ka nezina. Kazaki sola nodedzināt Brēdiķu māju, kas no jauna uzcelta 19. gadsimta pēdējā ceturksnī. Beigu beigās Krišjāni apcietina un iesloga cietumā. Sākumā turēja Limbažos, Valmierā, tad aizveda uz Rēveli (Tallinu). Tur notika tiesa, bet tā Krišjāni attaisnoja - esot apmelots.

Ainažos ierīkots 1905. gada parks. Starp Ainažu

deviņgadīgo skolu un autoostu atrodas piemiņas plāksne. Šajā vietā 1906. gada janvārī soda ekspedīcija nošāva A. Auniņu, A. Cimermani, T. Gravu, M. Jirģenu, A. Partisonu, J. Laiviņu, E. Priedi, K. Pelēkzīrni un A. Tūliku.

Revolūcijas ieguvumi bija visai būtiski. Ieviesa ticības brīvību, atvieglāja biedrošanās un pulcēšanās noteikumus. Atcēla "drukas" aizliegumu Latgalē un Lietuvā. Revolūcijā izcīnītie atvieglojumi un vispārējā saimnieciskā rosība veicināja arī garīgās kultūras attīstību. Veidojās dažādas kultūras un izglītības biedrības, kuras palīdzēja izglītot tautu. Uzplauka avižniecība un grāmatniecība, izdoto grāmatu skaita ziņā latvieši ierindojās 3. vietā Krievijā.

Pēc revolūcijas mazinājās pārkrievošanas spaidi, tautskolās atļāva mācīt latviešu valodā, bet 1913. gadā šo "privilēģiju" atkal atcēla.

Somijā kara skolā aiziet arī kuivižnieka Alfrēda Bērziņa jaunības gadi.

Kuivižnieki Latvijas brīvības cīņās

1914. gada 1. augustā Vācija pieteica karu Krievijai, divas dienas vēlāk Francijai. Sākās Pirmais pasaules karš, kura asiņainajā virpulī tika ierautas daudzas valstis. Pēc šī kara pasaule pārvērtās līdz nepazīšanai. Nekas no bijušās dzīves nesaglabājās.

Latvija atkal kļuva par karalauku. Vairāk nekā 100 gadu ilgušais miera periods bija beidzies. Krievu armija pavēlēja civiliedzīvotājiem atstāt piefrontes joslu. Sākās cilvēku, rūpniecību un fabriku evakuācija uz Krievzemes iekšieni. No Latvijas aizbrauca ap 750 000 cilvēku - daļa uz Sibīriju, daļa uz Krievijas vidieni.

Taču Krievija nebija gatava uzņemt tādu daudzumu cilvēku, tādēļ bēgļiem pašiem bija jāorganizē palīdzība. Bēgļu apgādāšanas centrālkomiteja izvērtās par svarīgu nacionālās darbības centru, kurā darbojās Jānis Čakste, Arveds Bergs. Komiteja vērsās pie krievu armijas virspavēlnieka ar lūgumu rekrutēt brīvprātīgos latviešu karaspēka vienībās. Krievijas stāvoklis bija bīstams, tādēļ armija iebildumus necēla. Satraukušies bija baltvācieši. Brīvprātīgo pieplūdums bija necerēti liels - pavisam 25 000 vīru, kā arī 15 000 vīru liela rezerve. Sākās latviešu strēlnieku slavenais cīņas ceļš.

Kā tad šajā vēstures griežu laikā iet Kuivižos?

Nav daudz ziņu par kuivižnieku bēgļu gaitām. Vienīgi Vizmas Rambas māte ar saviem vecākiem bijusi evakuācijā, pēc kara ģimene atgriezusies Rīgā, bet tur viss izpostīts... Braukuši uz Kuivižiem, uz Gulbju mājām, kur dzīvojuši Vizmas vecvecāki. Tā arī tur palika, un tagad ir izveidojusies kupla Tomsonu ģimene.

Gunta Bērziņa tēvs Johans Bērziņš, tēva brāļi Kārlis Bērziņš un Alfrēds Bērziņš bija tajā vecumā, kad jādien armijā.

Johanu Bērziņu armijā iesauca 1914. gadā, viņš nodienēja sešus gadus, piedalījās kaujās kā matrozis jūrmalnieku rotā un saņēma Latvijas atbrīvošanas kauju piemiņas zīmi, par ko 1923. gada 31. decembrī izdota armijas galvenā štāba priekšnieka parakstīta apliecība. 1919. gadā viņš piedalījās operācijā pret lieliniekiem Latgalē. Padzirdējuši, ka uzbrukumā nāk matroži, pēdējie esot Latgali pametuši bez kaujām. Tā nu Johanam Bērziņam Latgalē neesot nācies ne reizi izšaut.

Kārlis Bērziņš - strēlnieks. No fotogrāfijas raugās skaists jauns puisis armijas formas tērpi ar Sv. Jura krustu pie krūtīm. Uzņēmums izdarīts 1923. gadā, varbūt arī agrāk. Viņš strēlniekos bijis no paša sākuma, piedalījies slavenajās 1916. gada Ziemassvētku kaujās, kas sākās 23. decembrī (pēc jaunā stila - 15. janvārī) un turpinājās 25 dienas. Galvenajā uzbrukuma virzienā vāciešus izdevās pārsteigt, un strēlnieki pārrāva vācu fronti. Vārti uz Kurzemi bija vaļā. 6. janvārī dažas stundas pirms rītausmas 3. un 7. latviešu strēlnieku pulks un 53. Sibīrijas pulks pārgāja pārsteidzošā uzbrukumā un sīvās cīņās ieņēma Ložmetējkalni. Šo cīnītāju vidū bija arī Kārlis Bērziņš no nomaļā Kuivižu zvejniekciema. Gūstā padevās ap 1000 vāciešu.

Strēlnieks Alfrēds Bērziņš. Beidzis kara skolu, strēlnieka gaitas sācis Krievijā, par nopelniem apbalvots ar Sv. Jura krustu un citām goda zīmēm. Piedalījies Latvijas brīvības cīņās, apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni. Par piedalīšanos Latvijas atbrīvošanas kaujās piešķirta kapteiņa dienesta pakāpe. Materiāli par Alfrēdu Bērziņu skatāmi Ainažu muzejā.

Kara gaitās tika ierauts arī Kraukļu māju saimnieka dēls Jānis Skuja, kurš krita frontē 1915. gada 30. augustā.

Bērziņu dzimta: pirmajā rindā no kreisās dēls Kārlis, Mārtiņš, dēls Alfrēds, stāv Juhans un viena no meitām.

Jaunas ziņas izdara labojumus bēgļu gaitu atspoguļojumā. Kraukļu māju saimnieka Indriķa Skujiņa brāļa Anša Skujas ģimene (Ansis ar sievu Annu un dēla Bernharda ģimeni) ir devusies bēgļu gaitās uz Krieviju. Mītnes vieta bijusi Petrogradas apgabala Pečevas sādža Volhovas upes krastos. Anša sieva Anna nomira Krievijā, Ansis atgriezās Latvijā un dzīvoja Salacgrīvas Pāles krogā.

Interesants cilvēks ir bijis Bernhards Skuja (1878.-1953.g.). Viņš apprecēja Emmu Vitolu (1885.-1975.g.), strādāja galdnieka darbus un zvejoja jūrā, bija par zvejas puisi pie Lipsberga Lauteros. Pirms Pirmā pasaules kara

aizbrauca zvejojot uz Obu Sibīrijā, kurp 1949. gadā izsūtīja tūkstošiem latviešu. Tur ar paštaisītu buru laivu viņš aizbraucis līdz jūrai. Panākumus neguvis, atgriezās dzimtenē un te nodarbojās ar nēģu zveju. Pirmajam pasaules karam sākoties, Bernhards devās bēgļu gaitās uz jau pieminēto Pečevas sādžu pie Volhovas upes, strādāja par desmitnieku koka ēku celtniecībā un uz jaunbūvējamā dzelzceļa. Pēc Latvijas valsts nodibināšanas atgriezās dzimtenē, sākumā kopā ar tēvu apmetās Salacgrīvā, Pāles krogā, vēlāk Upes Jenās, kuras ieguva savā īpašumā. 1940. gadā tika publicēts viņa raksts "Kā Salacas jūrmalā

sākusies lašu murdu zveja". Raksts izsmelošs un precīzs, tā pilns teksts lasāms šajā grāmatā.

Bernhards Skuja bija apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa bronzas medaļu par piedalīšanos sabiedriskajā darbā un paša konstruēto trauku nēģu sālišanai.

Otrs Anša un Annas Skuju dēls Ādolfs (1884.-1963.g.) savulaik beidza Ainažu jūrskolu, brauca pasaules jūrās. Pirmā pasaules kara laikā dienēja Baltijas flotē, apbalvots ar medaļu par aizsprosta ierīkošanu no nogremdētiem kuģiem pie Doms-Nest. Pēc kara ar ģimeni dzīvoja Pāles krogā un nodarbojās ar nēģu zveju Salacas upē. Kā raksta novadpētnieks Aleksandrs Skujiņš savā ciltskoka pētījumā, abi brāļi ir bijuši izcili nēģu zvejnieki.

Anša un Annas trešais dēls Gustavs (1889.-1947.g.) Pirmā pasaules kara laikā krita vācu gūstā, izbēga, pēc kara atgriezās Rīgā, strādāja aptiekā un studēja.

Tādi, lūk, ir bijuši Kraukļu mājas saimnieka Anša Skujas pēcteči.

Latvijas atbrīvošanas cīņās 1918. - 1920. gadā piedalījās un ar piemiņas zīmi tika apbalvots Kārlis Unte no Otūlijām.

Tenisons no Čūsku muižas kā strēlnieks piedalījās Ziemassvētku kaujās, tika apbalvots ar Lāčplēša ordeni.

Vai Kuivižos karš nodarīja lielus postījumus? Diez vai, nebija jau īpaši ko postīt, tik vien kā tās 14 zvejnieku un zemnieku sētas. Kuivižu osta vēl nebija uzbūvēta.

Toties Ainaži gan smagi cieta: Pirmais pasaules karš nopostīja ostu, iznīcināja floti un sagrāva miestu. Pēc kara ostu sāka atjaunot, 1926. gadā tajā jau iebrauca 143 kuģi. Bet 1929. - 1933. gada saimnieciskās krīzes laikā Ainaži sāka nikuļot.

Trauksmais laiks Ainažos pārdzīvots, kad izšķīrās, būt vai nebūt tiem neatkarīgās Latvijas sastāvā. 1918. gada beigās un 1919. gada sākumā pēc vācu karaspēka aiziešanas Ainaži kā bijušās cariskās Krievijas sastāvdaļa

*Kārlis Bērziņš, strēlnieks,
Svētā Jura krusta ordeņa kavalieris.*

*Kokmateriāli pie
Ainažu ostas.*

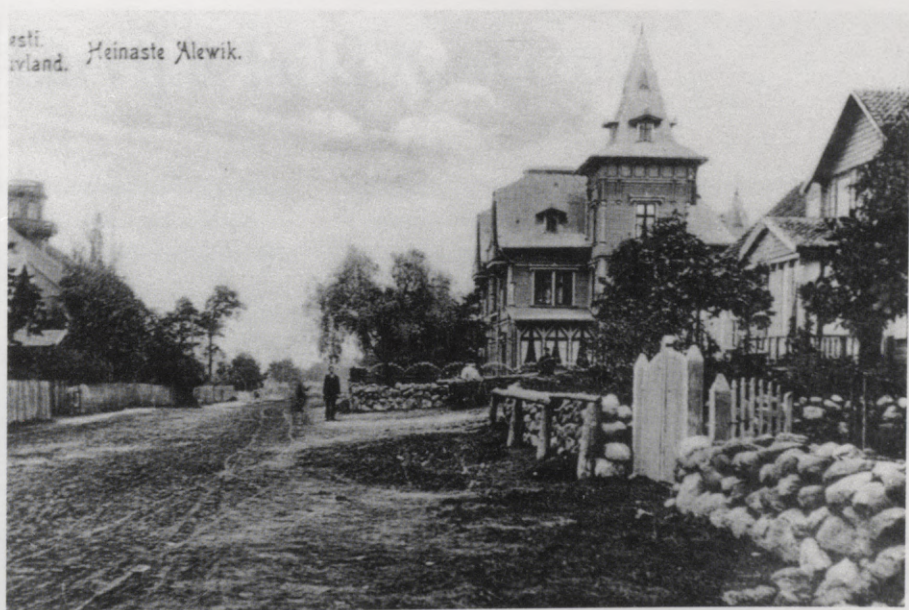
nonāca boļševiku varā. Boļševiki tiecās arī pēc Igaunijas, bet jaunā Igaunijas brīvvalsts jau bija izveidojusi karaspēku, kas stājās viņiem pretī. Ainaži, kas atradās pierobežas joslā, pārvērtās par īstu karalauku. Lielāko daļu iedzīvotāju evakuēja gan uz Igauniju, gan mierīgākiem Latvijas rajoniem. Divas reizes igauņi boļševikus izdzina no Ainažiem, bet pārspēka spiesti atkal atkāpās. 1919. gada maijā Latvijas un Igaunijas karaspēks sāka uzbrukumu boļševikiem Valkas - Alūksnes virzienā. Boļševiki aizbēga no Ainažiem un beidzot arī no visas Latvijas. Atkāpjoties viņi nolaupīja zirgus, izlauzīja mājas, aizveda līdzī daudz cilvēku. 22. maijā igauņu karaspēks iegāja Ainažos un sāka virzīties uz Rīgas pusi. Kad boļševiki bija padzīti, Latvija un Igaunija sāka sarunas par savstarpējās robežas nospraušanu, bet tikmēr igauņu

karaspēks paturēja Ainažus līdz Ķīkupvēveriem līnijā līdz Salacas upei pie Punču mājām. Latvija un Igaunija nespēja vienoties, kam piederēs Ainaži. Jautājuma izšķiršanai tika izveidota kopīga komisija, kurā bija pa diviem pārstāvjiem no katras valsts, bet par tās vadītāju izraudzījās Lielbritānijas pārstāvi - Rīgas jūras līci atrodošās kara flotes virsnieku Talentu. Pēdējais Ainažos sarīkoja iedzīvotāju nobalsošanu un tad novilkta robežlīniju kartē. Balsošanas rezultātā Ainaži palika Latvijā

Balsošanas rezultāti 1919. gada jūnijā:

1. Iedzīvotāji ar zemes īpašuma tiesībām, pēc tautības:	
latvieši -	118
igauņi -	67
kopā -	185

esti.
vland. Heinaste Alewik.

*Uz atklātnes jau
redzams uzraksts
"Igaunija. Ainaži."*

2. Iedzīvotāju kopskaits:

latvieši -	1054
igauņi -	486
kopā -	1540

3. Balsis nodotas:

par Latviju -	101
par Igauniju -	50
atturējās -	34
kopā -	185

Balsoja tikai zemes īpašnieki. Igaunijas karaspēks atstāja Ainažus 1920. gada 18. jūlijā.

Tādi bija šie izšķirošie, visnotaļ dramatiskie notikumi. Tā vēsta Ainažu jūrskolas muzeja materiāli.

*Kuivižu zvejnieki Krišupītes grīvā. Spēlē Fricis Līdaks (vijole)
un kalējs Georgs Līdaks (kontrabass).*

Latvijas laiki Kuivižos

Taču viss ļaunais un murgainais nogulst pamalē, tautas dzīvē iestājas miera, atdzimšanas laiks.

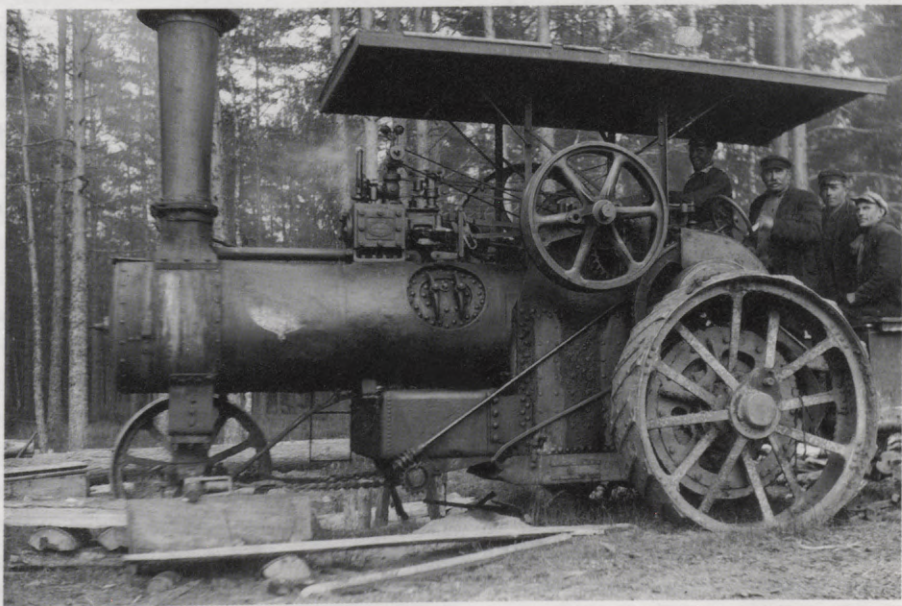
Pirmo reizi vēsture dod latviešiem iespēju būt brīviem no svešzemnieku kundzības. Būt pašiem, būt savas zemes saimniekiem.

Nodibinoties patstāvīgai Latvijas valstij, vācu baroniem tika nacionalizētas milzīgas zemes platības, kuras pārgāja valsts īpašumā. Jau 1920. gada 23. septembrī Latvijas zemkopības ministrs apstiprina protokolus par zemes platību ierādīšanu jaunsaimniekiem. Tālāk saskaņā ar Centrālās zemes ierīcības komitejas 1922. gada plenārsēdes lēmumiem un atbilstoši "Zemes

Ierīcības Vēstnesī" publicētajiem datiem Vecsalacas pagasta valde Valmieras apriņķa valsts zemju inspektora uzdevumā ierāda jaunsaimniekiem piešķirto zemi un arī ēkas, par ko tiek sastādīts jaunsaimniecības ierādīšanas akts. Tādā veidā zemi ieguva visi gribētāji.

Kuivižos smilšainas zemes josla starp tagadējo šoseju, randu pļavām un melnalkšņu audzi bija brīva. Arī barona laikos tā bija neapdzīvota un neapstrādāta. Gar lielceļu neliela kāpa, vizuāli pat nemanāma, tikai ejot var just, ka gājums sliecas uz leju.

Sākas zemes iepirkšana. Lai nopirktu zemi, uzceltu māju, varēja un vajadzēja aizņemties no bankas naudu.

*Gateri darbināja
dampmašīna.*

Top mājas zvejnieku jaunsaimniecībās.

Protams, ar procentiem, tie bijuši 10-12% gadā. Ir jau arī mazliet iekrāts, zvejnieki nebija gluži nabagi - kā nekā Kuivižu puse slavēta ar lašiem, arī zuši čumēja un mudžēja.

Uzņēmības, gaišu cerību spārnoti, Kuivižu zvejnieki pērk smilšaino zemi līdz ar melnalkšņiem un randu pļavas gabaliem.

Ieguvējs bija tas, kam tika lielāks pļavas gabals. Piecus kilometrus garajā Kuivižu teritorijā, kam dienvidu robeža no Salacgrīvas puses ir Krastiņu mājas, ziemeļu robeža - Ķikupu mājas, radās 22 jaunas saimniecības. Vidēji tās bija 5 līdz 7 hektārus lielas, vairāk zemes nevajadzēja, jo galvenais jau bija un palika jūra, zveja.

Sākot no 1924. - 1926. gada, tiek būvētas mājas, kūtis, pirts, zvejas rīku darbnīcas, tiklu namiņi. Parasti vairākas ēkas ir apvienotas zem viena jumta. Visas celtnes sākotnēji bija no guļbaļķiem, dažas pirmatnējā izskatā stāv vēl šodien, un tā jau ir Latvijas laika vēsturiskā apbūve. Mājas nav lielas - trīs istabas, virtuve, pieliekamais, dažai vēl stikla veranda. Bangpūšos un Mazviļņos - akas ar vindu. Jūra tikai 500 metru attālumā, vietām tuvāk vai mazliet tālāk, pagalmā dzirdama tās

nemitīgā šalkoņa. Aiz mājām silā smagi šņāc priedes.

Kas tad bija zemes pircēji? Tie bija 19. gadsimta beigu posma kuivižnieku bērni - Bērziņi, Krūmiņi, Strausi, Kleini, Līdaki un citi.

Vilis Veldre raksta: "Priekš 15 gadiem no Kuivižu kroga uz Ainažu pusi bija tukšs meža gabals. Tagad Kuivižu krogs pārvērties pasta nodaļā. Un tukšais mežs gar jūrmalu nozudis, atdodams vietu 22 zvejnieku saimniecībām, to dārziem un lauciņiem. Redzamas glītas, jauki uzkoptas mājas, dažas pat ar stikla verandām."

Kā tipiskas tā laika turīgu zvejnieku saimniecības var minēt Bangpūšus, Mazviļņus un Aļģes.

Bangpūši ir pirmā māja jūras pusē, tā nosaukta kāda kuģa vārdā. Saimnieks - Guntis Bērziņš. Māja apšūta ar dēļiem, šobrīd nokrāsota gaiši zaļā krāsā. Tajā trīs istabas, liela virtuve, kurā joprojām stāv zema maizes krāsns un podiņu plīts ar cepeškrānsi un ūdens sildāmo katliņu aizmugurē. Visa māja iekārtota ar 1926. gadā pirktām oša koka mēbelēm. Sētā guļbaļķu pirts no 1926. gada, labi uzturēta, tāpēc saglabājusies kā jauna. Pirts priekškambari plīts ar lielu ūdens sildāmo katlu, vasarās priekškambaris kalpo par virtuvi. Aiz pirts tajā pašā ēkā vecā saimnieka Johanna Bērziņa svētnīca - tiklu, zvejas piederumu darbnīca ar āķiem, ērta. Te glabājas daudz dažādu zvejas rīku un piederumu. Lūk, kurķis - mucīņveidīga vāle garā kātā, ar ko dzina mietus jūrā lašu murdiem. Tas darināts no ābeļkoka, jo šim rīkam derēja tikai ābeļkoks. Trīs vīri ar saviem kurķiem sita mietam pa galu. Darbība ir nepārtraukta, galvenais ir ritms: iesit viens, tūlīt otrs un arī trešais, kamēr miets ir vajadzīgajā dziļumā jūras dibenā. To vēro ceturtais vīrs. Attālums starp mietiem ir aptuveni astoņi metri. Sišana notikusi no laivas malas. Darbs esot bijis visai smags, bet šāds paņēmieni bijis tas pareizākais. Kā teica Ilgonis Gerķis, tagad neviens ne par kādu naudu tādu zvēra darbu nedarītu.

Pirts un zvejas rīku darbnīca "Bangpūšos", celta 1926. gadā.

Kāda pašam vien zināma gudrība no senču laikiem vadija Johana Bērziņa domas un darbus. Viņš zināja jūrā visas labās zvejas vietas, pat stiprā vējā viens pats ar plakandibeni brauca murdus lūkoties. Citi zvejnieki stāv krastā, rokas plātīdami, bet Bangpūšu saimnieks jau airējas uz krastu ar lašu pilnu laivu. Tā ar darbu un zināšanām tiek pie turības.

Mazvilņos saimniekoja Hugo Krūmiņš. Pēc zemes gabala iegādes viņš sāk celt māju. Ceļ divus gadus - no 1926. līdz 1928. gadam. Viņš dara to pamatīgi, pārdomāti. Dzīvojamā māja ir divstāvu, ar verandu, apšūta ar dēļiem, krāsota zilganī pelēcīgā krāsā.

Top saimniecības ēkas, kuras ieskauj it plašo pagalmu. Hugo ir zvejnieks, zvejo lašus ar murdiem, zušus. Kā saka meita Valda Vismane, nav bijuši turīgi, bet iztikuši.

Hugo Krūmiņam dzīves gudrība - vispirms iestāda dārzu, tad uzceļ māju, un tikai tad var braukt ligavas lūkoties.

Mazvilņu zvejnieku sētā ir Lejasmājas - amatnieku darbnīca, kur mazā istabiņā dzīvoja palīgstādnieks. Ēkas

"Bangpūši", celti 1926. gadā.

otrā galā atrodas pirts, pa vidu malkas šķūnis, netālu aka ar vindu. Tikai pāris metru attālumā no saimniecības ēkām šalc melnalkšņu audze, aiz tās randu pļavas un jūra. Aiz Lejasmājas - klēts ar vāgūzi. Klēts priekšā rampa zirgu pajūga augstumā. Reti kurā kuivižnieku mājā tāda bija. Zem ēkas milzīgs ledus pagrabs. Ziemā zāģēja ledu Salacas upē, veda mājās un apbēra ar zāģu skaidām. Vāgūzī glabājās rati, zirglietas. Blakus divi pagrabi, vienā turēja saknes lopiem, otrā - cilvēkiem. Perpendikulāri pret vāgūzi - kūts un siena šķūnis. Saimniecībā turēja divus zirgus un divas govīs. Vēl atstatu stāv tiklu šķūnis. Sētā ir četras akas - dzīvojamā mājā virtuvē, kūtī, dārzā un pie Lejasmājas. Uz trim ierikoti ūdens pumpji. Tagad gan tāds vēl darbojas tikai virtuvē.

Sētā kopumā ir tipiska neskarta Latvijas laika apbūve. Plašais pagalms ļauj ceļiniekam izbaudīt visus sētas jaukus. Īpašu auru šajā ansambli rada samērā plata melnalkšņu un citu koku audze, kas sākas turpat dažū metru attālumā no Lejasmājas. Taciņa aizvijas uz randu pļavām. Zaļā niedru jūra no zilās jūras jau atnākusi līdz pat pēdējiem kokiem.

*"Mazviļņu" saimniece
Elza Krūmiņa,
1938. gads.*

*Klēts ar ledus pagrabu un kūts "Mazviļņos",
celta 1924.-1926. gadā.*

Trešā interesantā sēta ir Krišjāņa Krūmiņa dēla Jāņa celtās Aļģes - divstāvu koka māja tālu randu pļavās, pakļauta visiem jūras vējiem un vētrām. Nevienas mājas

Kuivižos nav tik tuvu jūrai kā Aļģes. Šeit ir īpaša aura, trauksme, nemiers visapkārt. Arī jūrmala ir citāda: aiz randu pļavām ir plaša un gara ūdens lāma, tad sēre un aiz tās atkal ūdens lāma, visbeidzot parādās šaura liedaga josla, un tad sākas jūras plašumi. Krastā izvilktā laiva. Saimnieks baiļojas, jo šodien atkal pūš ašais jūras vējš, dažbrīd slapjas sniega pārslas sitas sejā. Ūdens no jūras jau ir sadzīts līdz pļavas vidum. Pagalmā, ko ieskauj šķūnis, divas kūtiņas zem viena jumta, klēts un vēl viena piebūve, vējš sāk traku danci. Saimniece rāda niedru sanesumus no novembra vētras, tie jau sniegušies līdz pusšķūnim, bet dzīvojamā māja ir tikai metrus desmit tālāk. Saimnieks zina stāstīt, ka pēdējā laikā randu pļavas pārvēršas par niedru jūru. Kad kolhozs padziļināja Kuivižu ostu, tad visas smiltis tika sadzītas jūrā, nu tās vētras laikā gāžas uz pļavām.

Aļģes jaunā ģimene uzbūvēja 1928. gadā. Kā stāsta

"Alģes".

dēls Jānis Krūmiņš jaunākais, mājai vietu uz kāpas vecāki neesot izraudzījuši nejauši: savulaik tur tik liegi smaržojušas rozes un šalkojusi jūra, kad abi jaunieši nākuši pāri randu pļavai no jūras. Tēvu gan esot mēģinājuši atrunāt, taču Jānis Krūmiņš vecākais nelokāms.

Mājā ir piecas istabas, divas virtuves, priekšnams ar betona grīdu. Apakšējā virtuvē atradās liela maizes krāsns un ar roku darbināms ūdens sūkņis. Lielajā istabā mūrītis, kur zvejniekiem pēc darba sasildīt nosalušos locekļus.

Netālu no dzīvojamās ēkas ir liels zvejas rīku šķūnis, blakus tam divas kūtis un klēts ar piebraucamo

rampu. Kūtīs bija četras govīs, divi zirgi, astoņas aitas, vairākas cūkas un daudz mājputnu. Bija arī sakņu pagalmis un aiz kūtim ledus pagrabs, kur glabāja svaigās zivis. Tā patālāk no mājām un saimniecības ēkām blakus linu mārkam atrodas veca pirtiņa, kur sestdienās un svētku priekšvakaros tika nomazgāti darba sviedri. Arī gaļu tur žāvēja, bet zivis kūpināja ceplītī aiz pirtiņas.

Mājas ieskauj košumkrūmi un liels puķu dārzs ar oļu celiņiem. Alģēs dienvidrietumu stūrī atradās vēja generators, kas ražoja elektrību. Nu, par vēja trūkumu gan šeit nevarētu žēloties.

Zveja Latvijas brīvvalsts laikā

Ap 1927. gadu visā Latvijā bija izplatīta zvejnieku kopīgas saimniekošanas forma, tā dēvētās zvejnieku draudzes - apvienības lielu zvejas rīku būvēšanai un izmantošanai. Lai kļūtu par tās locekli, iestājoties vajadzēja dot linumu un iemaksāt noteiktu naudas summu - paju. Atbilstoši pajām dalīja lomu. Bagātākajiem zvejniekiem bija vairākas priekšrocības. Vispirms jau viņi varēja kļūt par biedriem vairākās draudzēs. Ja vienai draudzei veicās sliktāk, otrai labāk, tad šāds pajinieks allaž bija ieguvējs. Arī zivju uzpircēji parasti bija vairāku draudžu locekļi: ja kādam nebija naudas pajai, uzpircēji aizdeva, bet ar noteikumu, ka viņus uzņems draudzē un visus lomus pārdos tikai viņiem par pašu noteiktām cenām.

Lašu zvejai jūrā lieliski noderēja murdi. Ar vadiem tos ķēra Rīgas, Mangaļu, Carnikavas un Pēterupes jūrmalā. Pie Salacas un Ainažiem jūrā bija daudz akmeņu, tādēļ zveju praktizēja ar lielajiem lašu mudiem. Vadi ķērās aiz akmeņiem, un tos vairs nevarēja dabūt krastā.

No Kuivižiem uz Rīgu sūtīja galvenokārt lašus, zušus un vimbas. Reņģu zveja mirdos beidzās jūnija sākumā, kad tās sāk ķert tiklos. Galvenā zvejas vieta bija uz *turša* (sēkļa, kur ūdens bija zvejniekiem līdz krūtīm), 12 km no krasta.

Valdība draudzes kā kopdarba apvienības neatbalstīja, toties priekšrocības tika dotas zivju pārdošanas apvienībām, tā dēvētajām zvejnieku sabiedrībām - kooperatīvām organizācijām, kuras gādāja par lomu realizāciju un zvejnieku apgādi ar spaiļiem piederumiem. Statūtos bija stingri noteikts, ka lomi obligāti jāpārdod sabiedrībai un no tās jāiepērk tikli un citi zvejai nepieciešamie piederumi.

Tāda zvejnieku sabiedrība pastāvēja arī Kuivižos.

1938. gadā tajā bija apvienojušies 32 Kuivižu zvejnieki, tikai daži bija palikuši ārpus. Tā Vilim Veldrem stāstīja sabiedrības kasieris Hugo Krūmiņš no Mazvilņu mājām, izsakot cerību, ka pievienosies arī ainažnieki, jo uz savu roku tiem diez kā neiet. Kuivižos vēl celšot jaunu žāvētavu ar trim dūmu namiņiem, kur paši kuivižnieki pavasaros žāvēs savas murdu reņģes, bet ainažnieki - tiklu reņģes, galvenokārt rudenos.

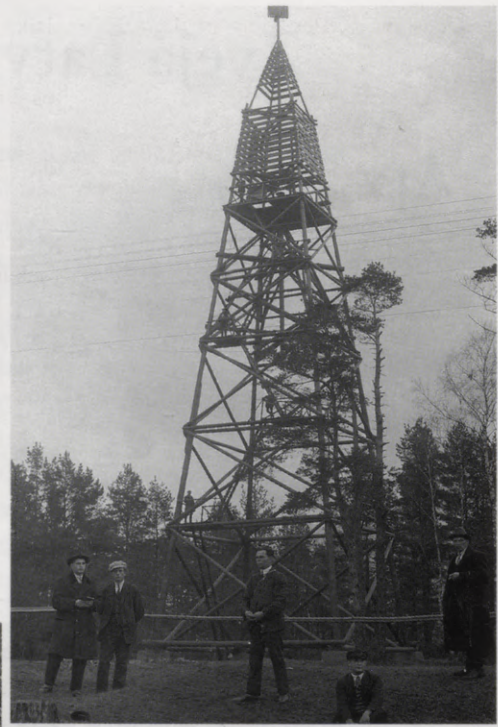
Tas ir laiks, kad zvejnieki raugās nākotnē ar lielu pašlūgumu, ar ticību, ka viņiem vairs nekad neklāsies tik grūti kā senāk. Zvejnieku labklājība aizvien aug, lai gan zvejas apstākļi pēdējos gados viņus nav lutinājuši, sevišķi jau vērtīgāko zivju rajonos. Toties valdības labvēlība pret zvejniekiem tagad ir lielāka nekā jebkad agrāk, un šī labvēlība nu ir tas pamats, uz kā zvejnieki ar drošu pašlūgumu ceļ sava darba un panākumu stipro ēku! - tā teicis Krūmiņš.

Sabiedrības lietošanā zivju transportēšanai 1934. gada augustā tika norikots Zemkopības ministrijas kravas automobilis. Pārvešanas maksa par katru nobraukto kilometru bija augsta, degvielu braucieniem vajadzēja iegādāties pašiem.

Ap 1939. gadu zivis sāka pieņemt pēc svara. Sāka darboties algoti tehniskā un organizatoriskā darba vadītāji, kas uzlaboja apgādi ar degvielu, sekmēja leduspagrabu būvēšanu.

Leduspagrabs bija arī Kuivižu zvejnieku savienībai. Uzcēla tā dēvēto kooperatīva māju (skat. 70. lpp), aiz tās leduspagrabu. Izvērsās rosīga darbība, zivis apstrādāja un realizēja visdažādākajos veidos - gan žāvēja dūmu namiņos, gan sālija mucās, gan pārdeva svaigā veidā.

Latvijas laikā Kuivižu zvejnieki dzivoja pārticīgi,

daudzi ņēma aizdevumus no bankas un laikā tos arī nomaksāja.

Sabiedrības priekšsēdētāji tajos laikos ir bijuši Krūmiņš, Štelcs, Kārlis Skuja.

Žurnālists Mārtiņš Sams 1932. gadā grāmatā "Latviešu jūras zvejnieki" rakstīja:

"Tuvojas vakars. Ap saules rietu sargs iededzina jaunceltajā Ainažu bākā uguni. Tālumā garī iekaucas uz sēkļiem Kuivižu boja (...). Jūrā murds pie murda, līdz pat Salacgrīvai. Pēdējā laikā sākuši novietot "murdu tačus" dziļi jūrā citu aiz cita.

Kuivižniekiem galvenā reņģu zveja pavasaros, vēlāk zvejo citas zivis, galvenām kārtām lašus, zandartus,

asarus. Āķenieku - zušu zvejnieku vēl maz, tie nāk tālāk aiz Salacgrīvas."

Kuivižu kaucošā boja, kas atradās uz turša, bieži vien bija glābiņš zvejniekiem, kurus krasta vējš bija aizpūtis jūrā.

No savas bērnības atceras Ligonis Krūmiņš:

"Pirms braukšanas uz Zvejnieku svētkiem tēvs devās augšā pie "bulliša" (tā sauca kaucošo boju), jo iepriekšējā dienā bija pazudusi laiva ar diviem zvejniekiem. Mums bija jauns laivas motors. Atraduši zvejniekus, kuri bija piesējuši savu laivu pie bojas, ņēmām to tauvā un ātri nogādājām krastā. Tikai tad turpinājām ceļu uz svētkiem."

*Zvejnieku
sabiedrības auto,
1934. gads.*

Ainažu dzelzceļš

Šaursliežu dzelzceļš no Ainažiem līdz Valmierai 89 km garumā būvēts 20. gadsimta pirmajā desmitgadē, atklāts 1912. gadā. Līdz ar lielās ostas izbūvi Ainaži sāk strauji attīstīties. Kādreiz tik nomaļā, mežu un jūras ieskaudā vieta piedzīvo īstu ekonomisko uzplaukumu, spožuma un slavas laikus.

Turpmāko stāsta ainažnieks, savas pilsētas patriots Osvalds Bērziņš, kurš ir pieredzējis gan Ulmaņlaikus, gan vācu, gan krievu laikus.

Cauri mežiem, pāri pļavām, pāri Salacas upei būvē šaursliežu dzelzceļu. Tas viss ir tik neparasti, neredzēti. Ainažos uzbūvē divstāvu staciju ar peronu un bufeti, kā jau šādā vietā pieklājas. Un drīz vien lielle vilciena atklāšanas svētki ir klāt: tuvojas pirmais vilciens no Valmieras. No tuvienes un tālienes sanākuši ļaudis svētku drānās. Kad parādās nezvērs, dzirksteles mezdams, skats ir tāds, ka pie vienmuļās ainavas pieradušajiem izbailēs jākrīt pie zemes un jāmet krusts! Tā noticis ar Osvalda Bērziņa māti, kurai šobrīd ir 96 gadi.

Diemžēl prieki nebija ilgi, sākās Pirmais pasaules karš, kas Ainažiem nodarīja lielus postījumus.

Toties Ulmaņlaikos Ainažu - Valmieras dzelzceļš "strādāja kā zvērs". No rīta un vakarā gāja pasažieru vilciens uz Valmieru. Ap četriem pēcpusdienā - ātrais, kurš daudzās mazajās stacijās nepieturēja. Vilcienā bija pirmā un otrā klase, īpašs vagonš smēķētājiem. Preču vilciens jeb praktnieks veda kokmateriālus no Salacas stacijas, no Priekules, Ārciema. Visās stacijās, arī Ainažos bija koka plači, kur mizoja baļķus. Sastāvā bija 20 vagonu ar baļķiem, priekšā divas lokomotīves. Ar vilcienu veda arī veikalim preces - vispirms no Rīgas uz Valmieru, tad

pārkrāva Ainažu vilcienā. Tā preces saņēma arī kuivižnieki, bet atpakaļvirzienā viņi sūtīja ieledotās zivis.

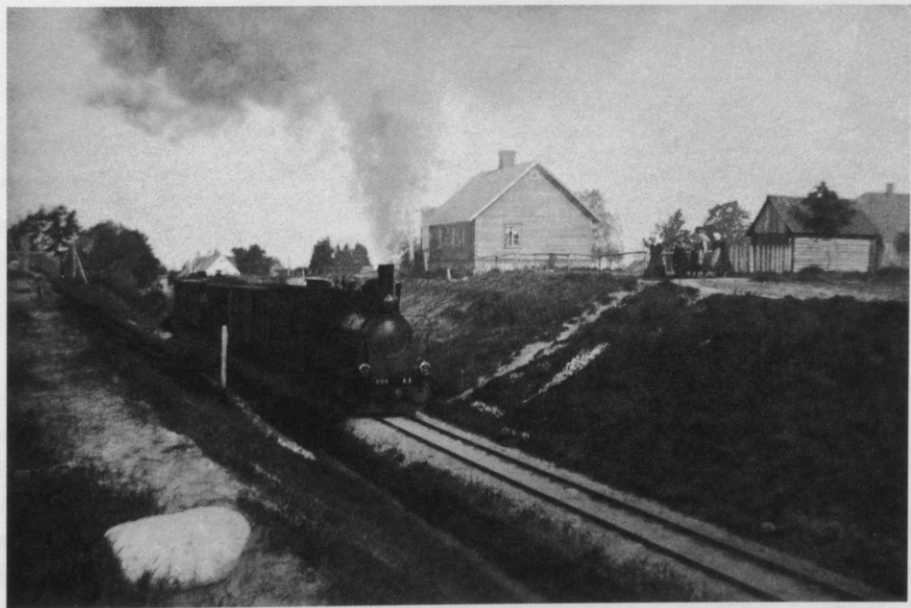
Dzelzceļam radās konkurents - kravas un pasažieru kuģis "Kaija", kas kursēja līdz Ainažiem divas reizes nedēļā. Stacijā ir bijusi liela rosība, vakaros bufete - pilna ar cilvēkiem: vieni nāk, otri iet. Pienāk kuģis vai vilciens, pasažierus jau gaida Kitca kungs, vieglais fūrmānis, kas uzturēja satiksmi arī ar Salacgrīvu. Labi tērtas dāmas un kungi kāpa ormaņa ratos un 13 kilometrus pa lielceļu brauca uz Salacgrīvu.

Otrā pasaules kara laikā vācieši no Ainažiem uzbūvēja dzelzceļa atzaru uz Igauniju. Ostā krievu karagūstekņi pārbūvēja pietātni, vācieši stāstīja, ka Somijā viņi maina armijas daļas, bet īstenībā gatavojās atkāpties. Milzīgs daudzums karaspēka un kara tehnikas saplūda Ainažos. Tas jau bija 1944. gadā, kad krievi strauji nāca virsū. Fronte Ainažus neskāra, taču postījumi bija lieli, jo atkāpjoties vācieši paši visu centās iznīcināt. Aizdedzināja divus lielos spīķerus, kuros bija graudi. Jūmti nodega, labība nesadega, bet vairs nebija lietojama. Visos četros stacijas stūros jau raka bedres cilvēka augumā, ieradās spridzinātāju komanda, lai ēku uzspridzinātu. Bet tad atnāca stacijas priekšnieks Zēbera kungs un izlūdās, lai neliek spridzekļus. Tā nu stacijas ēka stāv vēl šobaltdien. Dzelzceļa depo gan uzspridzināja.

Caur Ainažu ostu veda prom ievainotos. Tie atradās abās jūrskolu ēkās, Veides pili bija pilns ar medikamentiem, tos nepaspēja aizvest, palika krieviem. Visas ēkas ap ostu un uz abām pusēm no stacijas vācieši nodedzināja.

Dzelzceļu spridzināja ik pa mazam gabaliņam. Sākumā gribēja ar milzīgiem ķekšiem salauzt gultņus,

*Šaursliežu dzelzceļš
Valmiera - Ainaži.*

bet nevarēja, tādēļ spridzināja. Uzspidzināja arī Salacas koka tiltu, kuru nekad vairs neatjaunoja. Jau sākotnēji vācieši ņēma nost vecās sliedes, jo tās bija no augstvērtīga metālu sakausējuma. Vietā lika no dzelzs, mazliet platākas. Lielvācijai katastrofāli trūka izejvielu ieročiem, pat visus durvju kliņķus lika nodot.

Akmeņdambī izsita lielu caurumu, tajā iestūma tanku, kurš šāva uz krievu kuģiem jūrā. Krievu karakuģi apšaudīja vāciešu baterijas. No sākuma šāviņi lidoja līdz

pat Mērnikiem, vēlāk jau arvien tuvāk. Tā ka kara dunoņa Ainažos ir bijusi visai spēcīga.

Milzum daudz karaspēka un kara tehnikas gāja caur Ainažiem uz Rīgas pusi, arī no Somijas. Daudz tehnikas karotāji pameta. Patērētāju biedrība vienu automašīnu salaboja un paņēma sev.

Pēckara gados dzelzceļš vēl darbojās, taču drīz vien autobusi izkonkurēja vilcienu. Valmieras galā gan dzelzceļam ilgi bija liela nozīme.

Vācu laiks Kuivižos

Vācu laikā zvejnieku sabiedrības saglabājās. Atkal spēkā stājās vecie, Latvijas laikā izstrādātie statūti. Dažviet lielākās motorlaivas atņēma vācu karaspēka transporta un sardzes dienesta vajadzībām. Zvejniekiem, kuri vēlējās doties pēc loma, atkal vajadzēja maksāt nomu par jūras zveju. Bez militārās varas atļaujas iet jūrā bija kategoriski aizliegts. Nozvejoto vajadzēja nodot pieņemšanas punktos. Uzraugi sekoja, lai zvejnieki netirgotos ar zivīm. Ja neievēroja, tad sekoja naudas sods, aizliegums doties jūrā, laivas konfiskācija.

Vācu vara nekavējoties atjaunoja savu pedantisko kārtību zemes apsaimniekošanā un nodokļu, nodevu iekasēšanā. Karošanai bija vajadzīgi līdzekļi, tādēļ, lai kāds *bauris* neiedomātos krāpt lielvalsti, tika ieviestas *Hofkartes* - mājas saimniekošanas grāmatas. Ieskatīsimies Jūrmalu mājas saimnieka Baloža grāmatā, kurā ir ieraksti par 1943. gadu. Visi teksti gan vācu, gan latviešu valodā; paredzēts un ierakstīts viss līdz pēdējam sikumam. Un tā: saimniecības kopplatība - 6,8 ha, tai skaitā aramzeme un dārzu zeme - 1,44 ha, pļavas - 2,5 ha, ganības - 1,50 ha. Lauksaimniecībā izmantojamā zeme - 5,44 ha, pārējā - 1,36 ha. Saimniecības vadītājs - 1, strādājošie ģimenes locekļi - 1, pilnīgi uzturamie ģimenes locekļi līdz 15 gadiem - 2, pilnīgi uzturamie - 3 cilvēki. Žēl, bet sadaļā par nodokļiem nav nekādu atzīmju.

Vērtīgs šajā saglabātajā dokumentā ir arī ārkārtīgi sīkais zemes novērtējums un sadalījums (viss atzīmēts hektāros): aramzeme, dabiskās pļavas nekultivētās, pakaišu pļavas, dabiskās ganības kultivētās, nekultivētās. Un tālāk: meži, meža zeme, purvi u.c. nederīgā zeme, zeme zem ēkām, ceļiem, pagalmiem. Izmotātās platības: aramzeme, pļavas,

ganības, pārējā zeme. Tādu gan šajā saimniecībā nav.

Par 1943. gadu atzīmēts, cik iesēti rudzi (ha), mieži, pākšaugi graudiem, rušināmie augi - vēlie kartupeļi, runkuļi, citi sakņaugi; lini, kaņepes, lopbarības augi - āboliņš. Norādītas tūrumu pļavas un ganības, zaļbarība, deputātu zeme, tiesība ganīt valsts mežos. Par novākto ražu nekādu atzīmju nav.

Zvejniekiem Otrā pasaules kara laikā bija tā milzīgā priekšrocība, ka viņus neiesauca vācu armijā, jo fronteī bija vajadzīga pārtika. Pat pārtikas kartītēs produktu deva zvejniekiem bija lielāka nekā citiem.

Par pašu zvejošanu nekādu ziņu nav, taču loģiski būtu domāt, ka zvejoja tāpat kā Latvijas laikā, vienīgi lomus paņēma Vācijas lielvalsts. Vai par darbu maksāja? Jā, maksāja.

Kuivižu zvejas osta bija apjozta ar dzeloņstieplu žogu. Iekšpusē stāvēja sardze, tā ka ostā varēja tikt, tikai uzrādot caurlaidi. Pa liedagu gāja vācu patruļas, pie Dzintariem tās griezās atpakaļ. Parasti tie bija trīs zaldāti, bieži vien viņi skaļā balsī dziedāja.

Sāpīgais un vēl šobrīd tik strīdīgais jautājums par iesaukšanu vai brīvprātīgu iestāšanos leģionāros 1943. - 1944. gadā skāra arī Kuivižus. Kā stāsta Mirdza Bērziņa, kad sākās jaunu vīriešu un gandrīz pusaudžu iesaukšana latviešu leģionā, neviens negribēja iet brīvprātīgi. Vecāki raudādami devās pie vācu armijas pavēlniecības pestīt savus dēlus no frontes šausmām, taču viss veltīgi.

No ļaužu stāstītā izriet, ka vāciešu dibinātajā latviešu leģionā iesaukti kādi pieci kuivižnieki. Jau pieminētajā Jūrmalu mājas grāmatā ierakstīts laukstrādnieks Artūrs Gulbis, tālāk seko ieraksts, ka 1943. gada 28. jūnijā viņš iesaukts leģionā. Taču ceļā uz Vāciju viņš saslima, palika

*Reņģu smelšana
jūrā no stāvvada.*

tepat Latvijā un paslēpās mežā. Tur viņš dzīvojis arī tad, kad ienākusi Sarkanā armija. Tā kā visi meži tolaik bija pilni ar latviešu partizāniem, padomju valdība vairākkārt izsludināja amnestiju, solidāma brīvību tiem, kas padosies. Tagad jau mēs zinām, ka šie solījumi nekad netika pildīti. Tomēr Gulbis nolēmis pieteikties. Uz NKVD pārstāvju jautājumu, kur ir ieroči un kādi, atbildējis, ka neatzīst asins izliešanu un ka vienīgais ierocis viņam ir lokš ar bultu.

1944. gada 7. augustā vācu armijā iesaukts Kārlis Daumants Kleins.

Kara gaitās bijis arī Jānis Skuja. Tālāko viņš pats pastāstīja. 1944. gada augustā viņš iesaukts latviešu leģionā piespiedu kārtā. Sarunājis ar kādu puisi kopā bēgt. Visi iesauktie no Ainažiem pa šaursliežu dzelzceļu vesti uz Valmieru, tad uz Rīgu un vēl tālāk uz Vāciju. Tā nu lēnais

vilciens no Ainažiem sāk gaitu uz Valmieru. Norunāts ar otru puisi pie Mērmieku tilta bēgt mežā. Katrs brauc savā vagonā, lai nebūtu aizdomīgi. Tilts ir klāt, bet otrā puīša nav, un Skuja neuzdrīkstas viens pats laisties mežā iekšā. Brauc uz Valmieru un tālāk, kamēr Vācijā iekšā. Tā ir Pomerānija Vācijas ziemeļu daļā, kurp tiek sūtīti latviešu leģionāri. Kā raksta vēsturnieks, vienu no leģiona divām divīzijām vajadzēja pārsviest uz Vāciju. Tā bija 15. divīzija. Tas notika, pirms fronte nostiprinājās Kurzemē, 1944. gada septembrī - oktobrī. Daudzi kareivji nelegāli palika Latvijā, daudzi šaubījās, vai vācieši vispār gribēs aizsargāt Kurzemi. Taču gribēja. Un tā Kurzemes katls kļuva par fašisma pēdējo bastionu. 15. divīzija bija pārsviesta uz Vāciju pārformēšanai un apbruņošanai. Taču notikumi attīstījās citādi. Tā kā padomju armija virzījās arvien dziļāk Vācijā, latviešu kareivji tika iesaistīti aizsardzības kaujās un devās

"Vācu laikā" šķūņa galā pacēlās armijnieku skatu tornis.

arvien tālāk uz rietumiem. Beidzot leģiona vadība uzskatīja, ka nav nozīmes turpināt kaujas. 29. aprīlī Bangerskis deva pavēli latviešu vienībām izrauties no Austrumu frontes un doties uz rietumiem. Pēc latviešu ziņu avotiem, apmēram 20 000 latviešu kareivju nonāca sabiedroto gūstā.

Bet ko tad Jānis Skuja? Nonāca Pomerānijā, fronte plosījās nežēlīgi, taču viņam laimējas - nekādu ievainojumu. Beigu beigās iebēga mežā. Jau padomju armija ir klāt, cik ilgi svešā pusē daudzīsies pa mežu? Pieteicās, nokļuva filtrācijas nometnē, taču arī šoreiz viņam laimējās - varēja atgriezties Latvijā. Nekādu sarežģījumu nav bijis, ne izsūtījuma, ne gulaga. Šis stāsts ir īss, bet arī tā gadījās latviešu piespiedu leģionāram.

1944. gada rudenī daži kuivižnieki laivās bēga uz Zviedriju. Starp bēgļiem bija arī Koku māju saimnieka Hofmaņa dēli - Harijs ar ģimeni un Roberts. Viņi aizbēga ar Otto Strausa motorlaivu. Pēdējais bija pārskaities līdz nāvei.

Latvijas iedzīvotāji visai ātri pievilās vācu valdīšanā, lai gan daudzi pat nezināja par ebreju nežēlīgo iznīcināšanu 1941. un 1942. gadā. Viens varmāka bija nomainījis otru. Vācija un padomju Krievija. Un tā jau

vācu laikā arī Kuivižu apkārtnē no Mērnikiem līdz Korgēnei dziļajos, plašajos mežos mita partizāni - vācu kārtības un valdīšanas grāvēji.

Par tiem laikiem daudz zina stāstīt Ilgonis Gerķis. Būdams pusaugu zēns, viņš gājis ganos pie Upīšu saimnieka. Upīšu mājas atrodas pie Mērnika ceļa. Puikam bija jāgana lopi gar meža malu, dažreiz arī meža takas tika izstaigātas krustu šķērsu. Saticis mežā gan sarkanos, gan "baltos" partizānus. Nekad neviens nav viņu aizticis. Arī vietējiem cilvēkiem partizāni nav darījuši pāri. Dažkārt ar lidmašīnu nomestas pārtikas un citas kravas. Upīšu saimnieks nekad šīs mantas nav aizticis. Krēslas stundās tās parasti pazudušas meža biežoknī.

Kuivižos vācu laikā strādāja arī krievu karagūstekņi. Dzīvoja viņi *lēģerī* aiz Bocmaņa Salacas upes krastā. Katru rītu ieradās darbā tīrīt sniegu, lika lielos sniega gabalus grēdās. Vārgi, nomocīti bija. Ja kāds pakrita no nespēka, uzraugi jeb konvojs (jāsaka, no vietējiem) sita ar laidēm. Bija arī cilvēcīgi, viens otrs atļāva ieiet mājās, pārdot savus izstrādājumus. Lai cik grūti bija pašiem ar iztikšanu, vienmēr šiem nabadziņiem iedeva ko ēdamu.

Gūstekņi bija lieli meistari - veidoja gredzenus, dažādas kārbas un kārbiņas, no linu diegiem pina vīzes. Vēlāk viņus nodeva pie saimniekiem par kalpiem - par vēdera tiesu. Bet reiz visus aizveda prom, un viņi vairs neatgriezās. Kas notika, nav zināms. Tā stāsta Ilgonis Gerķis. Tā bija arī citur Latvijā.

Vācieši piekrasti apšaudīja no jūras puses. Šāviņi lidoja pāri uz Čūsku muižas pusi un tur sprāga. Atkāpjoties vācu armija Kuivižos nekādus postījumus nenodarīja. Ainažos gan uzspridzināja molu, nodedzināja jauno jūrskolas ēku un pilsētas galvas kapteiņa Jāņa Asara māju.

Jūra bija pilna ar minām. Pēc krievu armijas ienākšanas tūlīt sākās atminēšana.

Pēckara gadi

Smagi. Smagi psiholoģiski, arī materiāli. Lai gan Kuivižos tiešu postījumu nebija, Latvijas izpostītā tautsaimniecība atstāja iespaidu arī uz kuivižniekiem. Pārtika uz kartiņām. Zvejniekiem gan noteica paaugstinātas patēriņa normas, kuras vēl palielināja atbilstoši virs plāna nodotajam zivju daudzumam, taču arī ar to iztikt bija grūti.

Karam beidzoties, visā Latvijā sākās mežabrāļu laiks. Kā norāda vēsturnieks Agnis Balodis savā darbā "Latvijas un latviešu tautas vēsture", padomju varai bija vājš atbalsts Latvijas iedzīvotāju vidū. "Varas iestādēm bija grūti salauzt pasīvo pretestību. Pat tie, kuriem nebija iebildumu pret jauno varu, izturējās noraidoši. Kurzemes katla sīvā pretestība Padomju armijas uzbrukumiem 1944., 1945. gadā bija radījusi jaunajā varā negatīvu attieksmi pret latviešiem. Vajadzēja latviešus "atšķaidīt". Latviešus pastiprināti vajāja vēl ilgi pēc kara.

Aktīvā pretestība izpaudās plašā partizānu kustībā. Kustības pamatu veidoja tie, kas neatzina padomju režīmu, un tie daudzie tūkstoši, kurus kaut kādā veidā varēja apvainot pretpadomju darbībā un tādēļ nežēlīgi vajāja. Šī cīņa bija izmisuma pilna, jo vajātie cīnījās par savu dzīvību. Ja būtu mēģināts atrast kompromisu, tad būtu varējuši izvairīties no daudzām problēmām.

Latviešu partizānu spēkus var aprēķināt tikai aptuveni. Literatūrā min no 5000 līdz 15 000. Par bruņojumu

kalpoja pamesti vācu ieroči un cīņās iegūtie padomju ieroči. Nebija vienotas vadības, taču Rīgā acimredzot nelegāls vadības centrs pastāvēja. 1946. un 1947. gada pavasarī partizāniem izdevās satricināt padomju varu."

Kuivižu zvejniekciema tuvējā apkārtnē, Mērnietu, Korgenes mežos arī bija partizāni - mežabrāļi. Un te atkal ganiņš Ilgonis Gerķis ar saviem novērojumiem. Ganīdams lopus, viņš dažkārt satīcis mežabrāļus. Reiz meža malā pie Upītēm esot uzradusies kapu kopiņa ar krustu. Kas ir bijis aizgājējs, nav zināms.

Tad kādu dienu dega Munu mājas. Saimnieka dēls ilgi slēpās šķūnī, jo bija lielā meža tīrīšana - meklēja mežabrāļus. Šāva visu nakti. Tas notika 1946. gadā. Šoreiz mežabrāļi tika notverti, ar zirgiem viņus veda uz Salacgrīvu, aiz pajūgiem uz lielceļa stiepās asiņu svītra... Ak sarežģītā, pretrunu pilnā latviešu cilvēka dzīve! Tādās operācijās esot piedalījušies arī *istrebiteļi* no Salacgrīvas.

Kā stāsta viens no partizānu cīņu dalībniekiem, dzīve mežā nav bijusi medus maize. Dzīvojuši dziļā bunkurā, kurš tā nomaskēts ar eglītēm, sūnām, ka nevar pateikt, ka apakšā ir dzīvas radības. Sēž un klausās, virs galvām staigā iznīcinātāji, meklē, bet nevar atrast. Un tā gadu vai divus, līdz viņus atrod vai paši iznāk no meža un padodas. Sekojuši sodi pēc vainas pakāpes, cietumi, izsūtījums.

Ainažu - Salacas zvejnieku artelis

Pēc Otrā pasaules kara tika atjaunots arī Zvejnieku savienības organizācijas birojs, kas bija izveidots pirmajā padomju okupācijas gadā. Inventarizēja motorlaivas, airu laivas, tīklus, vadus, murdus. Zvejniecībai tika pievērsta ļoti liela uzmanība, jo jūras veltes varēja lielā mērā papildināt bezgala trūcīgo pēckara iztikšanu. Ieviesa atvieglojumus zvejniekiem. Lai atjaunotu sagrauto tautsaimniecību, obligātā kārtā lauku iedzīvotājiem vajadzēja piedalīties meža darbos - sagatavot un izvest kokmateriālus. Zvejniekus no meža darbiem atbrīvoja. Pēckara gados rūpniecības preces izsniedza uz kartītēm. Zvejniekiem noteica paaugstinātas patēriņa normas - par zivju daudzumu, kas nodots virs plāna, preču patēriņa normas palielināja.

Vajadzēja arī augstāzīgākus darba rīkus. Airu un motora flote savu mūžu bija nokalpojusi. Kur ņemt šādus darbarīkus? Un kas par tiem maksās? Pēc kara visi bija nabagi. Padomju vara uzskatīja, ka vienīgā izeja ir strādāt kopīgi. Ražošanas pamats - sabiedriskais īpašums. Katrs zvejnieks saņems savu daļu pēc padarītā. Vai zvejnieki bija sajūsmā par šādām nākotnes izredzēm? Droši vien gan jā, gan nē. Taču varai nevar pretoties, un tā 1947. gadā tiek nodibināts Ainažu - Salacas jūrmalas zvejnieku artelis. Kuivižos bija Kuivižu brigāde. Apvienoti tika visi zvejnieki no Ainažiem līdz pat Salacgrīvai. Zvejošana bija paredzēta tikai viņiem. Ir dokumentārs apliecinājums tam, ka Salacas upi sadalīja zvejas posmos divu triju, citviet četru piecu kilometru garumā. Dokumentos viss ir precīzi, ar plānu, māju nosaukumiem upes krastos. Vispārējais apraksts katram zvejas posmam dots krievu valodā. Tas viss jau 1947. gadā. Norāde, kādas zivis iespējams zvejot, attālums

līdz arteļa centram. Jāatzīst, ka pamatīgs darbs. Viens no šiem dokumentiem, kas oficiāli saucas "Pase. Salacas upes zvejas iecirknis N 63/11", glabājas Salagrīvas muzejā. Upe sadalīta posmos līdz pat Mazsalacai.

Iestājoties artelī, zvejniekiem vajadzēja sabiedriskot daļu īpašuma - laivas, zvejas inventāru.

Visi zvejot pratēji ir zvejnieki, arī mācekļi, piemēram Alfrēds Āboltiņš no Ķuru mājām. Arī zvejas izpalīgi.

Arteļiem tūlīt bija vajadzīga valsts palīdzība, ko piešķīra ar zivju apstrādes fabriku starpniecību - zvejas rīkus saņēma zivju fabrikas un kā savu īpašumu iznomāja zvejniekiem. Fabrika jau pastāv 1947. gadā. Kuivižos valsts izveido Ainažu zivju apstrādes fabriku. Taču tas nebija izdevīgi ne valstij, ne zvejniekiem, tāpēc tāda kārtība pastāvēja tikai īsu brīdi. Drīz vien arteļu vietā dibināja pirmās motorizētās zvejas stacijas (MZS). Daļu no arteļu kopīpašuma nodeva šo staciju pārziņā. Zvejas flotē bija kuteri un motorlaivas.

Taču šī kārtība nebija laba un pareiza. Nebija darba ražīguma. Zvejniekiem par darba rīku iznomāšanu nācās maksāt pārāk lielu maksu, neizdevīgu cenu. Zvejnieki bija tikai spēks, kas velk no jūras lomus un nodod tos fabrikām.

Vēl par zvejas rīkiem. Kā zināms, visi zvejas rīki tiek gatavoti no linuma, tajos laikos - tikai no kokvilnas vai linu diegiem. Bet nepietika ķīmikāliju linuma konservēšanai. Pēckara gados šim nolūkam visplašāk lietoja tā saucamo *kolteri* - Igaunijas degakmens darvu. Tagadējai paaudzei vārdi *kolters* un *kolterēšana* ir pilnīgi sveši. Taču tolaik, kad linumus gatavoja tikai no kokvilnas vai linu diegiem, tīklu konservēšana bija vitāli

*Laivu piestātne
Krišupes labajā
krastā.*

nepieciešama. Ja linumu nepiesūcināja, tad no mitruma tas ātri vien satrunēja. Zvejnieki tiklus glabāja kā acurauģu un pēc zvejas tūdaļ žāvēja, tomēr mitruma bojājumi bija jūtami. Kolterēšana pagarināja tiklu mūžu divas, pat trīs reizes. Konservēšana prasīja daudz pūļu, ķimikālijas bija indīgas. Linumu varēja piesūcināt arī ar pernicu, taču tad diegu stiprība bija daudz mazāka. Tomēr linumu salūkot varēja vieglāk nekā jaunus materiālus. Tādēļ piekrastes zonā izvērsa pasīvo zveju, tas ir, lietoja stacionārus zvejas rīkus - lielos murdus un stāvvadus.

Ar motorlaivām zvejoja jūrā, iebraukt Krišupītē tās sekluma dēļ nevarēja. Zirgus iejūdzta kūrvāģos un brauca jūrā līdz vietai, kur uz enkura stāvēja motorlaivas.

Zivis salika kastēs vai kurvjos, un ratos iekšā. Zirgi, pacietīgi un pieraduši pie jūras, stāv aukstajā ūdenī, arī zvejniekiem nav silti. Zirdziņi velk atspērušies - pa ūdeni, pa smiltīm. Verga darbs tādām kustonim. Vīri milēja savus zirgus. Bet vēlāk, jau "Enkura" laikos, vecos, nodzītos zirgus nošāva purva malā. Nevienu bijušajam saimniekam neatdeva atpakaļ.

Agrāk katram zvejniekam bija zirgs un kūrvāģi. Krastā bija vabas, uz kurām kabināja tiklus. Kūrvāģus parasti krāsoja samērā spilgtās krāsās: riteni zaļi, kurvis sarkans, vai otrādi. Arī tumši brūnā krāsā riteni mēdza būt.

Murdu un stāvvadu ievietošana un izņemšana arī notika ar zirgiem. Zirgs zvejniekam bija neaizstājams palīgs, pacietīgs un gudrs.

Sibīrijas bērni 1949. gadā Tomskas apgabala Asinas rajona Voronošašņas sādžā.

Sāpju ceļi

1941. gads... 1949. gads... Arī Kuivižus skāra Staļina laika represijas - aresti un izsūtīšana uz Sibīriju. Vēl dzīvi tie, kam nācās pārciest lielo netaisnību, un viņi stāsta par izsūtījumā pārdzīvoto un pieredzēto, daudz ko arī noklusējot, jo ir pārāk sāpīgi, pārāk mokoši to visu atcerēties.

"Mūs ar mammu izsūtīja 1949. gada 25. martā uz Tomskas apgabala Kolpaševas rajona Berjozovkas sādžu, uz Krievijas impērijas tradicionālo izsūtījuma vietu 100 kilometru attālumā no Narimas, kur savulaik izsūtījuma gadus bija pavadījis arī Staļins. Pēc paša pieredzes zinādams, ka no turienes var aizbēgt un arī bēg, dižais vadonis bija vēlējis pastiprināt režīmu.

Taisnības labad gan jāsaka, ka 1949. gads nav 1941. gads. Mēs tikām pārvietotas uz dzīvi Sibīrijā, lai tur strādātu, nevis mirtu kā 1941. gadā izsūtītie. Tā ir galvenā un būtiskākā atšķirība.

Vislielāko iesaīdu uz mani, pusaugu meiteni, atstāja gadalaiku maiņa Sibīrijā.

Baltā, saltā Sibīrijas ziema... Oktobra beigās jau iestājas sals, Obas upe aizsalst, zeme sasalst. Viss notiek ļoti strauji, bez kādiem "pārbaudes" laikiem. Lai tikai nenokavētu lielo, balto klusumu, daba steidzīgi klāj sniegu kārtu kārtām.

No Ziemeļu ledus okeāna, lai gan tas atrodas divu triju tūkstošu kilometru attālumā no mums, pūš stindziņošs vējš. Sāk krist pirmās sniega pārslas, kas viegli pārklāj zemi. Drīz tās jau veido vērpētes, kuras griežas arvien straujākā dejā, no valša līganuma pāriedamas trakā polkā. Sniegputeņa pirmā stadija *meteļ* ievada otro - *vjuģa*. Tādi kā svilpieni, kā piesvilpieni. Sniegs izmisīgi spiedz un vaid.

Zeme un debesis sagriežas vienā vienīgā sniega okeānā. Bez apstājas, bez atelpas. Ir tikai vējš un baltais sniegs. Tā jau ir visiem sibīriešiem pazīstamā purga, sniegputeņa augstāka stadija. Vareni un baisi.

No rīta putenis rimies. Pasaule guļ balta un tīra. Klusums, bezvējš. Kūpenas aizsegušas logu, durvis. Skumjā ainava pārklājusies ar metriem biezu čaugana sniega kārtu. Rokam ceļus uz kūtiņu, ielu, attīrām logu. Sniegs vēlāk sablīvējas, sacietē, un tad mēness zilganajā gaismā mirdz miljardiem spožu briljantiņu. Pie debesīm lielas, spožas zvaigznes. Arī miljardi, arī Dieva dota varenība. Lielajā, baltajā klusumā minus 50, minus 56 grādu salā Vasjuganas purvs guļ mēms un sastindzis.

Debesis ar zemi sacenšas mirdzumā. Uzvarētāja nav. Bet grāmatu pasaulē ir pārticīga dzīve, zied magnolijas, zaļo palmas un smaržo cipreses...

Vientuļš cilvēkbērns skrien pa mirdzošo sniegu šajā brīnumu pasaulē ar četriem pāriem vilnas zeķu kājās, jo citu apavu nav. Skrējēja esmu es, Anna Neimane (tagad - Oglasa). 1949. gada ziemā man ir 11 gadu."

Stāsta Vera Rebāne, dzimusi Krasnouhova:

"Mēs ar brāli Juri piedzimām Sibīrijā, Tomskas apgabala šalkovas sādžā. Mūsu māti Gaidu Švēdi kopā ar vīru Kārlī, meitām Silviju un Raitu izveda 1941. gada 14. jūnijā, jo Kārlis Švēde bija aizsargu organizācijas biedrs. Ģimeni izšķīra jau dzelzceļa stacijā Rīgā, mūsu māti nosūtīja uz Tomskas apgabalu. Par savu vīru viņa nekad neuzzināja, arī tad ne, kad jau varēja saņemt kādu vēsti no tuviniekiem Latvijā, jo neviens nezina, kas ar viņu ir noticis. Vectēvu neizveda, jo viens no viņa

septiņiem dēliem bija Sarkanajā armijā komandieris un krita kaujā pie Arhangeļskas.

Izsūtījumā sākumā klājās ļoti grūti. Mamma gaidīja trešo bērnu, taču bija tāpat kā visiem pārējiem jāiet strādāt mežā. Dzīvoja pusbadā, vasarā vārīja balandu zupu, cepa kartupeļu mizas, ja varēja dabūt. Māsa stāstīja, ka mamma maizīti kārusi pie griestiem, lai bērni netiek klāt, jo maizes bija maz un vajadzēja sadalīt visai dienai. Bērni neizturēja grūto dzīvi, nomira gan Raitiņa, gan tā meitiņa, kas piedzima. Izturēja tikai vecākā - Silvija.

Ar katru izsūtījumā pavadīto gadu mammai aizvien vairāk zuda cerība jebkad vēl satikt savu vīru, tāpēc, kad viņa 1947. gadā sastapa Arhipu Krasnouhovu, kurš bija izsūtīts no Altaja apgabala Barnaulas un kuram bija mirusi sieva, viņi apprecējās, un 1947. gada rudenī jau piedzimu es, vēl pēc pāris gadiem - mans brālis Juris. Tad jau kļuva vieglāk, jo mans tēvs bija kalējs, prata visus darbus, bija gan mednieks, gan pats auda tīklus un zvejoja. Mamma dzīvoja pa māju un uzturēja saimniecību - mums bija gan sakņu dārzs, gan lopī. Taču 1953. gada 3. janvārī mamma nomira no zarnu samešanās. Mamma māsa, ka dzīvoja šeit, Kuivižos, to uzzinājusi sāka klapatot, lai mūs, viņas māsas bērnus, tēvs ved uz Latviju. Tas jau bija iespējams, jo bija miris Staļins.

1953. gada augustā tēvs mūs atveda uz Latviju pie Heras Blāķes, un tā mēs uzaugām šeit. Kad mana māsa kārtoja savu vecāku rehabilitāciju, tikai tad uzzinājām, ka Kārlis Švēde nošauts 1942. gadā Permā - kā tautas ienaidnieks.

Izsūtījumā bijām Kalpaševas rajona Čalkovā, Novokorotkinā un Starokorotkinā."

Par izsūtījumu Sibīrijā stāsta Ināra Poikāne

"Īsumā pastāstīšu savas mātes dzīves stāstu. Mana māte Milda Krieviņa dzīvoja Madonas rajona Dzelzavas pagastā, tur viņai bija dzimtās mājas, tur viņa mācījās

Dzelzavas pagastskolā. Pēc tam pabeidza Jaungulbenes lauksaimniecības tehnikumu, apprecējās, piedzima meitiņa Elga. Dzīvoja kopā ar savu māti, tēvs bija miris, viņai mazai esot.

Vīrs apstrādāja zemi, viņi turēja lopus, uzcēla lielu mūra kūti (to kara laikā vācieši atkāpjoties saspridzināja), kala nākotnes plānus.

Bet tad kādā 1941. gada jūnija naktī visa viņu dzīve tika izpostīta. Atnāca formā tērpti bruņoti cilvēki un pavēlēja ģērbties. Sākumā lika ģērbt ceļam arī piecus gadus veco meitiņu Elgu, tikai vecā māte varēja palikt mājās. Tā kā vecāki slikti saprata krievu valodu, vairāk sazinājās ar žestiem. Viens krievs rādīja ar rokām, lai ģērbjas siltāk, lai liek līdzī siltās drēbes, bet neteica, kurp un kāpēc jābrauc. Tikai paziņoja, ka būs jāpārceļas uz citu dzīves vietu un vīrs ar sievu dzīvošot kopā.

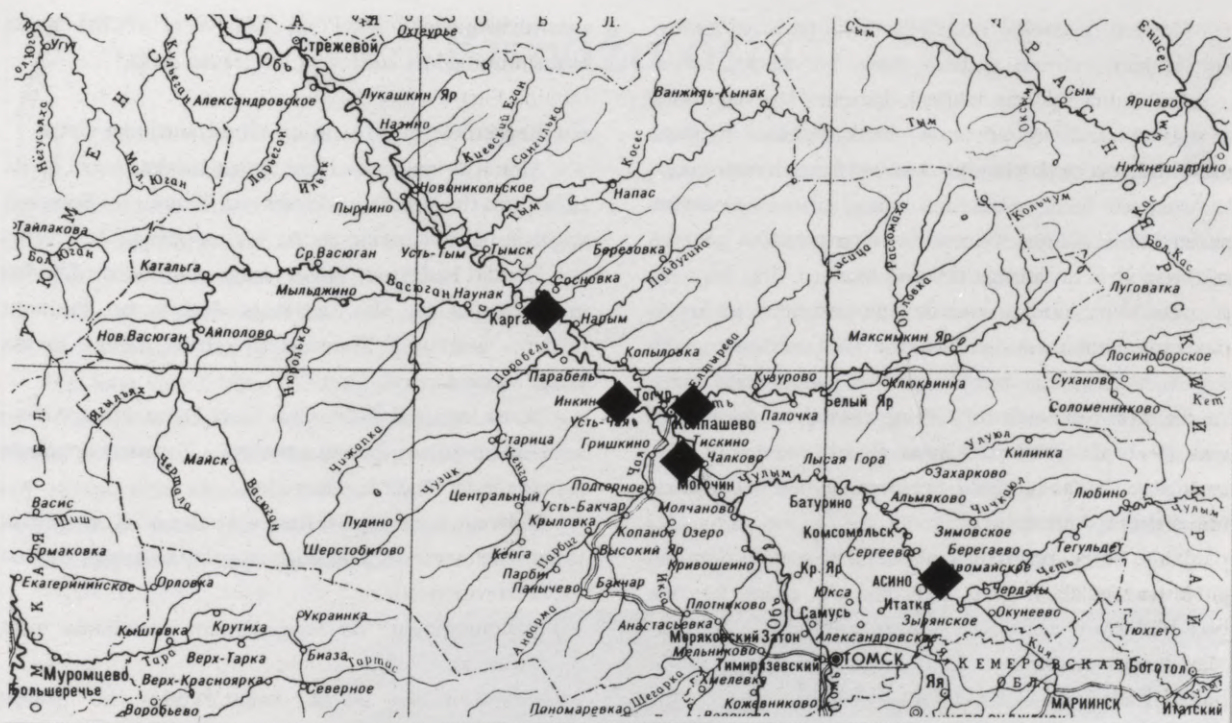
Tad vīri aprunājās savā starpā un viens teica, ka mazā meitiņa var palikt pie vecāsmātes. Laikam palika žēl bērna, jo viņi zināja, kurp sūtīs cilvēkus.

Viņus aizveda uz staciju un turēja tur vairākas dienas, baroja slikti. Tie, kam bija kaut kas līdzī, dalījās ar citiem. Daudzi bija ar maziem bērniem, tie skaļi raudāja.

Beidzot vīrus sadzina vienos vagonos, sievas ar bērniem un vecos cilvēkus citos. Mamma stāstīja, ka drēbes maisos bija palikušas pie vīra, jo teica, ka viņi visi brauks uz vienu vietu.

Tā mamma palika ar mazu somiņu rokās, bez siltām drēbēm. Vīriešus aizveda citur, bet mammu vilciens veda uz austrumiem. Bez siltām drēbēm, bez pārtikas. Divreiz dienā deva kaut kādu putru. Mamma iepazinās ar sievieti vārdā Erna Ramane, kas arī bija no Madonas. Viņai bija līdzī gan drēbes, gan pārtika, viņa visā dalījās. Stacijās drēbes mainīja pret maizi un pienu.

Tā viņi brauca nedēļām, mazie bērni pa ceļam mira, viņus nebija ar ko barot. Beidzot pie Krasnojarskas visus

Izsūtījuma vietas Tomskas apgabalā.

sadzina baržās un veda pa Jeņiseju līdz Igarkai, tad ar zirgu pajūgiem līdz Plahinas sādžai.

Ierādīja barakas, mamma teica, labi, ka vēl bija vasara. Lika pie visādiem darbiem - sienu pļaut, zivis zvejot, mežu cirst. Mana māte vairāk strādāja pie siena. Ar pārtiku bija slikti, zivis nedrīkstēja ņemt, naktī sievietes gāja uz tūrumiem, lai kādus graudus salasītu, tad tos savārija un ar eļļu ēda. Mamma turējās kopā ar madonieti Ernu.

Pa vasaru pirmie izsūtītie kaut cik jau bija iedzīvojušies, bet liela daļa no tiem, kurus turp aizveda ziemā, neizdzīvoja, nomira badā un salā. Viņus vārda tiešā nozīmē izmeta Jeņisejas otrā krastā un atstāja salā bez mājokļiem. Lika

rakt zemi, un turpat viņiem bija jāguļ, lika strādāt mežā, malku zāgēt. Daudzi apsaldējušies nāca pāri upei uz Plahinu, cerēdami sasildīties un paēst. Lūdza maizi un pajumti, bet ko mūsējie varēja palīdzēt? Paši barakās gulēja, cits pie cita piespiedušies, lai naktīs nenosaltu. Kaut kāda *buržujka* gan esot bijusi, dienā kurināja, lai tēju uzvāritu. Bet atnākušos cilvēkus nevarēja pie sevis paturēt, maizi gan iedeva, bet viens otrs atpakaļ ejot uz ledus esot nosalis.

Pa ziemu bija sakrautas lielas grēdas ar cilvēku liķiem, pavasarī, kad zeme atkusa, viņus apraka.

Mamma nekad vairs nesatika vīru, viņš jau 1941. gada decembrī bija nošauts.

Mamma ziemeļos nodzīvoja astoņpadsmit gadus. Pēc kādiem četriem gadiem dzīve kļuva ciešamāka, izsūtītos sadalīja pa dzīvokļiem, ģimenes atsevišķi. Mēs ar māsu piedzimām pēc kara, vēlāk mammai piešķīra dzīvokli kādreizējā slimnīcā, kur es biju dzimusi.

Mamma Igarkā pabeidza kursus un varēja strādāt par zivju pieņēmēju. Ilgus gadus viņa pieņēma no zvejnikiem zivis un kārtoja dokumentus.

Vasarā mūs ar mammu aizveda uz tundru, kādus 20 - 30 kilometrus no Igarkas, tur pie ezeriem uzcēla dzīvojamo māju un noliktavas, kur mucās sālija zivis. Ziemā mucas aizveda uz Plahinu un tad ar mazām lidmašīnām veda prom uz Igarku. Es labi atceros, kā lidmašīnas nolaidās uz upes, bērniem tas bija liels prieks, visi skrējām skatīties.

Mēs, bērni, bijām satīcīgi, arī lielie cilvēki draudzīgi, ja kādam klājās grūti, palīdzēja cits citam, kā vien varēja. Tur bija daudzu dažādu tautību cilvēki.

Vēlāk sākām iet skolā. Tā bija liela koka māja ar plašiem logiem. Skolas direktors bija Medvedevs, ļoti simpātisks un laipns cilvēks, pats ar mums ņēmās, piedalījās visādās spēlēs starpbrīžos.

Ziemās, kad zivis nebija jāpieņem, mammai bija vairāk brīva laika, un viņa sāka šūt mums kleitas, tad arī pati sev, līdz beidzot nopirka šujmašīnu un šuva visām sādžas sievietēm. Viņa arī prata cept garšīgas tortes, vēlāk cepa uz pasūtījuma visiem, kas vien vēlējās. Tamborēja, izšuva sedziņas, spilventiņus, iemācīja arī mani tamborēt. Tētis mums agri nomira, es viņu pat neatceros.

Tā mēs ziemeļos nodzīvojām līdz 1958. gadam, tad braucām uz Latviju, mamma dabūja atļauju braukt uz dzimteni. Nedēļu braucām pa Jeņiseju ar baltu daudzstāvu kuģi, mums, bērniem, tas bija liels piedzīvojums. Tad no Krasnojarskas braucām ar vilcienu līdz Maskavai un no Maskavas līdz Rīgai. Mamma sāka saimniekot savās dzim-

tajās mājās, viņas māte jau bija veca, vecākā meita apprecējusies. Mēs sākām iet Dzelzavas skolā."

Represētie kuivižnieki un viņu izsūtījuma vietas

Aina Kļaviņa, viņas māte Otilija Līdaka, Ainas meita Laila. Izveda no Kuivižkroga uz Sibīriju - Tomskas apgabala Asinas rajona sādžu Voronopašņa.

Elfrīda Hofmane, Koku māju saimniece, Elfrīdas mazbērni Laima, Vija un Jānis. Izveda no Purmaļu mājām. Izsūtījumā Tomskas apgabala Asinas rajona sādžā Voronopašņa.

Marta, Arnolds Štelci, viņu bērni Daira, Māra, Aldis - no Vēstuļu mājām. Izsūtījuma vieta - Tomskas apgabala Asinas rajona sādža Voronopašņa.

Roberts, Jānis, Kārlis, Rasma Ābeles no Kormežiem. Izsūtījuma vieta - Tomskas apgabala Asinas rajona sādža Voronopašņa.

Lapiņu ģimene no Straumēniem. Izsūtījuma vieta nav zināma.

Gaida, Kārlis, Silvija, Raita Švēdes, no Antiņu mājām. Izsūtījuma vieta - Tomskas apgabala Kolpaševas rajona Čalkovas ciems. Tēvs mira gulā.

Ienācēji Kuivižos:

Emma, Viktors, Anna Auziņi. Izsūtījuma vieta - Tomskas apgabala Kargasokas rajona Nojuginas ciems, Galējie ziemeļi.

Milda Krieviņa, Ināra Krieviņa (Poikāne), Aina Krieviņa. Izsūtīti no Madonas rajona Dzelzavas pagasta. Izsūtījuma vieta - Krasnojarskas novada Igarkas apgabals. Aiz Polārā loka.

Emma Neimane, Anna Neimane (Ogļasa). Izsūtītas no Ogres rajona Kastrānes pagasta. Izsūtījuma vieta - Tomskas apgabala Kalpaševas rajona Inkinas ciema sādža Berjozovka. Galējie ziemeļi.

Kuivižu osta

Pirmās vēstures liecības par ostas izbūvi Kuivižos ir no 19. gadsimta rakstu avotiem. No 1860. līdz 1864. gadam 60 kuivižnieku ar lāpstām esot padziļinājuši Krišupītes grīvu, izveidojot ostas akvatoriju, kur bez grūtībām varēja ienākt zvejnieku laivas.

Vērienīgāki darbi Kuivižu ostas attīstīšanā notiek pēc Otrā pasaules kara.

Pēc kara valstij vajag daudz zivju un zivju produkcijas. Tā neželē līdzekļus, lai veidotu jaunas un attīstītu esošās ostas mūsu piekrastē. Maskavas zivrūpniecības vīri rūpīgi pēta situāciju, atbrauc liela komisija no Maskavas, un sākas cīņa par ostu būvi Latvijā.

Ainažu ostai ir nopietni kara postījumi, taču tie ir

labojami, turklāt Ainažu osta ir dabīga, bez māksliem padziļinājumiem. Lai arī papostīts, te ir arī šaursliežu dzelzceļš, dažādas būves, noliktavas. Tātad ekonomikas pamats, moderni runājot, visa infrastruktūra. Maskavas varasvīri grib atjaunot Ainažu ostu un tur veidot plašu zvejas ostu un zivju pārstrādes uzņēmumu. Taču arī salacgrīvieši un kuivižnieki nesnauž, arī viņi grib ostu. Sākas cīņa, kurā piedalās Mārtiņš Līdaks. Brīnumainā kārtā Maskava piekāpjas vietējo darboņu prasībām un pierādījumiem. Zivsaimniecības ministrs Bude panāk Maskavas piekrišanu. Ostu būvē gan Kuivižos, gan Salacgrīvā, bet nabaga Ainaži paliek bešā - šai pilsētiņai pie robežas ir tāda kā likteņa nolemtība.

*Kuivižu ostas skats
no vecā ūdenstorņa.*

*Skats uz ostu no
VIA Baltica.*

1958. gadā Kuivižos sākās lielākie ostas būvēšanas darbi tās pastāvēšanas vēsturē. Krišupītes grīva paliek sānis, to aizber. Tur vienmēr ir bijis muklājs. Tūkstošu tūkstošiem tonnu smilšu izved jūrā un tur izgāž. Tiek būvēts mols. Akmeņus ved no Čūsku muižas jaun-saimniecībām. Ostu būvē divus gadus, 1959. gadā tā ir gatava. Tiek izveidots Kuivižu ostas punkts ar visām vajadzīgajām ierīcēm un parīkšņiem. Oficiāli tas ir pakļauts Rīgas zvejas ostai.

Vēlākajos gados ostu vairākkārt padziļina.

Dzīve nekad neapstājas, viena sabiedriskā formācija nomaina otru, katra nāk ar savām prasībām un savām iespējām. Vai bija lietderīgi Kuivižos būvēt ostu? Padomju laika apstākļos, zvejnieku arteļa "Enkurs" saimniekošanas laikā noteikti - tīri ekonomiskā ziņā.

Objektivitātes labad tomēr jāteic, ka daudzi cilvēki vēl joprojām ir neapmierināti ar ostu celtniecību Salacgrīvā un Kuivižos. Randu pļavas arī tiek beigtas nost: jūrā izgāztās smiltis lielo vētru laikā ar ūdeņiem nāk krastā un gāžas pļavām virsū, tādējādi radot augstu priekškapu, kāda nekad pie randu pļavām nav bijusi.

Žēl Ainažu, tie nebija pelnījuši tādu pēckara panikumu. Taču gaisā joprojām jūtama aizgājušo slavas laiku pozitīvā aura.

Vēl par Ainažu ostu. Jau tēvu tēvi, zvejojot jūrā, bija izpētījuši jūras dibenu un zināja, ka pretim Ainažiem ir akmeņu grēda, kas aiztur ūdeņu nestās smiltis, tādēļ osta Ainažos ir dabiska, neprasa biežu padziļināšanu. Tai būtībā ir nākotne. Tā domā arī Kuivižu legenda tālbraucējs kapteinis Harijs Līdaks.

Zvejnieku artelis «Enkurs»

1948. gada 19. decembrī tiek nodibināts zvejnieku artelis "Enkurs", kurā apvienojās Kuivižu zvejniekciema un Ainažu pilsētas zvejnieki piejūras joslā 13 km no Igaunijas robežas līdz Salacas upei. Artelim dibinoties, tajā iestājās 49 zvejnieki (pēc citām ziņām 55), viņu vidū Mārtiņš Lidaks, Arnolds Krūmiņš, Kārlis Švēde, Otto Strauss, Martiņš Pētersons, Daniels Līdaks, Ādolfs Kleins, Vilhelms Dzenis, Jānis Krūmiņš, Aleksandrs Merksons, Hugo Krūmiņš, Johans Bērziņš, Vilhelms Tazāns, Jānis Jēgers, Kārlis Bērziņš, Vilhelms Tomsons.

Jaundibinātā kolhoza rīcībā zvejnieki nodeva 32 vecas motorlaivas ar 4-6 ZS jaudas motoriem, 20 zušu

murdus un 54 reņģu tiklus. Tika apvienota zeme, mājlopi, kopējai lietošanai nodots lauksaimniecības inventārs un rīki.

Pirmais z/a "Enkurs" priekšsēdētājs bija Nikolajs Neimanis.

Krišupītes labajā krastā jau 1947. gadā valsts uzcēla Ainažu zivju apstrādes fabriku, ierīkoja aukstās kūpināšanas ceļu. Tā zvejnieki zvejoja, sievas ķīķēja, sālija, kūpināja zivis.

1965. gadā zvejnieku artelī "Enkurs" jau bija 429 biedri, no tiem 163 - zvejnieki. Viņu vidējā izpeļņa bija 2113 rubļi. Arteļa flotē bija 11 zvejas kuģi, 27 motorlaivas,

*ZA "Enkurs" klubs
un kantora ēka.*

Pie ostas vārtiem.

20 airu laivas. Galvenie zvejas riki bija traļi, stāvvadi un murdi. Šai laikā artelis sāka iegādāties jaunus kuģus zvejai Baltijas jūrā un Atlantijas okeānā, kur zvejoja galvenokārt siļķes, skumbrijas un sudrabhekus.

Artelis nopirka jaunu pāju dzinēju ostas tālākai izbūvei, uzcelta garāžu pirmajām automašīnām, sāka būvēt siltumnicas dārzniecībai. Tika uzcelta arī mehāniskā darbnīca un kūpinātava.

No 1950. līdz 1964. gadam arteļa priekšsēdētājs bija P. Maksimovs, no 1964. līdz 1971. gadam - Jānis Kosītis.

Uzplaukuma gadi

Zvejniecība

1970. gadā z/a "Enkurs" bija 633 biedri. Vidējā izpeļņa - 2927 rubļi.

Zvejas kuģi zvejo Rīgas jūras līcī, Baltijas jūrā, Ziemeļjūrā, Somu jūras līcī un pie Āfrikas krastiem. Flotē ir trīs vidējie zvejas traleri, viens vidējais zvejas saldētājtraleris, divi mazie zvejas traleri, trīs MB tipa

Zivju vēšanas linija.

zvejas kuģi un četri MSTB tipa kuģi.

Piekrastē zvejo divas krasta brigādes. Pirmo brigādi vada Raimonds Pommers, tās sešos posmos ir 23 zvejnieki. Vienā posmā ir trīs zvejnieki, pārējos piecos pa četriem. Posminieki ir Ilgonis Gerķis, Lauris Vaiks, Jānis Skuja, Voldemārs Balodis, Hugo Hofmanis, Jānis Saliņš.

Otrās brigādes 13 zvejnieki sadalīti trijos posmos. Brigādi vada Mārtiņš Kleins, posmus - Juris Krūmiņš, Jānis Kleins un Mārtiņš Kleins.

Galvenie zvejas riki līcī un Baltijas jūrā ir stāvvadi, zušu murdi, lašu murdi un traļi, Atlantijā - riņķvadi. Līcī zvejo reņģes, brētliņas, salakas, mencas, lašus, zušus, vimbas, siģas, taimiņus, butes, asarus, lučus un zandartus. VZT tipa kuģi Baltijas jūrā un Somu jūras līcī zvejo un ražo brētliņas garšvielu sāļījumā 50 litru mucās, ko tālāk nodod Ainažu zivju konservu rūpnīcai un Pērnavas zivju konservu fabrikai.

Ziemeļjūrā zvejo siļķes, skumbrijas, stavridas, pikšas, hekus, jūras asarus, sardinellas, sardīnes, jūras lučus, vēdzeles, zobenzivis, jūras karūsas.

Dārzniecībā.

Kūpināšanas cehs

Cehu vada Ilga Veide, brigadiere - Biruta Dzene. Cehā strādā Linda Tomsone, Dzintra Gulbe, Zenta Tenisone, Anda Tenisone, Ilga Petrova, Rasma Lidaka, Ņina Karpe, Vilma Jirgensone, Aina Kuka, Ilga Kānīte, Stasja Kardeikīte, Elza Sālzemniece, Ņina Višņeva, Edvīns Balodis. Kūpina reņģes, sardinellas, jūras asarus, zušus, butes, vimbās, lučus un zandartus.

Tiklu darbnīca

Vadītāja Dzidra Balode. Darbnīcā strādā Inta Vasaraudze, Rita Gulbe, Rasma Tomsone, Velta Čirule, Rasma Balode, Vallija Lidaka, Tija Siliņa. Gatavo jaunus zvejas rikus un labo vecos.

Transports

Septiņdesmito gadu sākumā artelim piederēja 23 automašīnas. Garāžas vadītājs - Konstantīns Maļcevs.

Palīdzotāre - lauksaimniecība

Arteli bija govju, cūku, zirgu fermas. 50 govīs aprūpēja slaucējas Maiga Čirule un Zenta Cielava. Telkopes Elgas

Pie liellopu fermas.

Mičules pārziņā bija 82 teļi. Cūku fermā 95 cūkas kopa Apolonija Balode. Zirgus aprūpēja Biruta Auziņa. Kompleksās brigādes brigadiere bija Gaida Bibe, agronome Svetlana Naumova, laukstrādnieki - Rita Mennika, Antonija Tenisone, Jūlijs Mičulis, Anna Hofmane, Jānis Hofmanis, Jānis Grants, Jānis Ramba, Emīlija Lidaka, Gaļina Šohireva, Valērijs Šohirevs, Kārlis Bibis, Miervaldis Zaļkalns. Aramzeme - 197 hektāri.

Dārzniecība

Zemstikla platība - 1575 m². Dārzniecība pazīstama plašā apkārtnē. Tūkstošiem rožu ziedu izaudzēti, pateicoties dārzniecības vadītāja Gunta Bērziņa un dārznieces Māras Gribustes prasmei. Strādnieki: Margrieta Gulbe, Laima Balode, Ilga Izande, Rasma Rudauska, Ilga Plūme, Ludmila Balode, Aira Tomsone, Vija Saukuma, Pārsla Maļceva. Realizatore - Vija Everte.

Kultūras darbs

Z/a "Enkurs" bagātība neapšaubāmi bija pašu celtais klubs. Tajā darbojās pūtēju orķestris, estrādes orķestris, sieviešu vokālais ansamblis, bērnu, jauniešu un veco ļaužu

*Spēlē pūtēju orķestris
diriģenta Pētera Meļņa
vadībā.*

deju kolektīvi, dramatiskais ansamblis un foto pulciņš. Populāra bija arī sporta sekcija.

Kultūras darbs "Enkurā" bija uzslavas vērts, visi pašdarbības kolektīvi vienmēr sīvi konkurēja ar Salacgrīvas z/k "Brīvais vilnis" pašdarbniekiem.

No 1971. līdz 1974. gadam arteļa priekšsēdētājs bija tālbraucējs kapteinis Gunārs Saltais.

Lūzuma gads

Pienāca 1974. gads - lielā lūzuma gads. Nekas vēl neliecina par dramatiskajiem nākotnes notikumiem. Pilnā sparā ceļ 48 dzīvokļu māju, jau iegādāti būvmateriāli nākamajai mājai, noplanēts būvlaukums turpat aiz ceļa Krišu rajonā. Krišu mājas kā celtni ar memoriālu vēs-

turiskās apbūves vērtību bija paredzēts pārvest uz muzeju. Iespējams, ka ir saskatītas arī citas muzejiskas vērtības.

Norādījums no "augšas" - z/a "Enkurs" jāpievieno Salacgrīvas zvejnieku kopsaimniecībai "Brīvais vilnis". Tiek solīti pasaules labumi un priekšrocības, taču kuivižnieki nepiekrīt, spurojas pretīm. Pilnvaroto sapulcē visi nobalso pret pievienošanu. Piedalās arī partijas pārstāvji no Limbažiem. Kompartijas nostādne ir izgāzusies. Tā ir dumpošanās! "Enkura" priekšsēdētāju Gunāru Salto izsauc no zāles, viņam draud ar represijām. Spiedienu neizturējis, Saltais padodas. Ar asarām acis priekšsēdētājs ienāk zālē, sasauc valdes sēdi. Notiek lielais izskaidrošanas darbs. Otreizējā balsošanā kuivižnieki piekrīt pievienoties "Brīvajam vilnim". Juridiski tas tiek noformēts 1975. gada 1. janvārī.

To vietējie cilvēki nekad nespēs aizmirst un piedot. Tā, kravas automašīnas ZIL šoferis Kalvišķis vēl ilgus

*Piekrastes zvejas
vīri pašā Kuivižu
centrā.*

gadus uz savas mašīnas saglabājis "Enkura" emblēmu. Par kuivižnieku protestu un spītu liecina arī gadu gaitā folklorizējies fakts: pēc arteļa likvidācijas baltie burti "z/a "Enkurs"", kas greznoja klubu, tika izvesti selgā un noslicināti. Toreiz neviens nevarēja paredzēt, ka jau atjaunotajā Latvijas Republikā šāda tukšuma un iznīcības sajūta kuivižniekus pārņems vēlreiz. 1997. gada oktobrī akciju sabiedrības "Brīvais vilnis" akcionāri, tostarp arī kuivižnieki, brīvprātīgi pārdeva nu jau "Brīvā vilņa" akcijas un no šā krasta saimniekiem kļuva par algotņiem.

Izskaņa

27 augšupejas gados (1948. - 1974.) z/a "Enkurs" izveidoja Kuivižu zvejniekciema pēckara infrastruktūru. Kuivižu zvejniekciemā Krišu zvejnieku sētas teri-

torijā tiek uzceltas 32 un 48 dzīvokļu mājas, Krišupītes krastā - astoņu dzīvokļu māja (visas ar centrālo apkuri), klubs - liels, ietilpīgs, ar skatuvi, ar kolhoza kantori otrajā stāvā. Brēdiķos ierīkoja bērnu dārzu un ēdnīcu.

Ciema centrā rūpīgi tika kopti apstādījumi, izveidots skvērs ar strūklaku.

Kuivižnieki nekad nav piemirsuši dejotprieku, mūzika klubā bieži skanējusi līdz pat ritam.

Par iztikušu dzīvi liecina, ka šajos 27 gados Kuivižu zvejniekciemā saceltas daudzas jaunas privātmājas, ir izveidotas divas ielas - Atlantijas un Murdu. Patlaban te dzīvo ap 700 cilvēku.

Diemžēl tagad Kuiviži zaudē savu agrāko spožumu, pārvēršoties par Salacgrīvas "guļamrajonu".

Paliksim cerībā, ka vēsture izšķiros, kas ir bijis labs un kas slikts. Taču malti likteņdzirnās tiekam nežēlīgi.

Mājas un dzimtas

Bērziņu mājas

1897. gada pirmās vispārējās tautas skaitīšanas rezultāti parādās Vecsalacas muižas dokumentos. Te pieminētas arī mājas Upītes. Nekādu tuvāku norāžu par šīm mājām nav, tikai ieraksts.

Tagad, sarunājoties ar Mirdzu Dzeni, kas dzīvo Kuivižu Bērziņos, uzzinu, ka nezināmās Upītes ir tās pašas viņai piederošās Bērziņu mājas. Tās atrodas tieši pretim Kuivižu jauno māju pudurim pāri šosejai jūras pusē.

Vienīgā dzīvojamā māja Kuivižos no 19. gadsimta sākuma, kas skatāma fotogrāfijā, ir Upītes (skat 6. lpp). Uz sliekšņa sēž mājas saimniece Karlīne Bērziņa, dzimusi Kārklīņa. Tās slaidās jaunās sievietes, kas tērpušās atbilstoši 20. gadsimta sākuma modei, ir viņas meitas. Turpat arī divi dēli. Pie puķu dārziņa stāv Mirdzas Dzenes mamma Ingrīda.

Upītes ir guļbaļķu māja zem viena jumta ar kūti un citām saimniecības ēkām. Jumts no salmiem vai niedrēm, jau apaudzis ar pabiezu sūnu kārtu. Šaurs dzīvojamās istabas lodziņš, pie tā puķu dārziņš ar jorģinēm. Tālumā jūras krastā redzama vēl kāda celtnē.

Upītes ir Karlīnes Bērziņas dzimtās mājas. Viņa dzimusi ap 1850. gadu. Precējusies ar Jēkabu Bērziņu. Viņš bieži nācis uz Upītēm, abi saskatījušies un gājuši pie altāra. Jēkabs ir nācis iegātņos no darbīgās Bērziņu dzimtas, kas dzīvojuši Krišās kā graudnieki vai rentnieki. Tikai 19. gadsimta beigū posmā Krišās ienācis Štelcs, pēdējais šo māju saimnieks. Bērziņu dzimta ir visai kupla - Jēkabam Bērziņam bijuši deviņi bērni, viņa brālim Mārtiņam - septiņi.

Mirdza Dzene, Jēkaba mazmeita, saka, ka Bērziņi ir pārdevuši Krišās Štelcam. Strīdīgs jautājums, bet par to apskatā par Krišu mājām.

Jēkaba un Karlīnes Bērziņu ģimenē piedzimst septiņas meitas un divi dēli. Bērni dzimst ik pa diviem gadiem. Pastarīte Ingrīda dzimusi 1888. gadā. Kuplās ģimenes galva un apgādnieks noslikst jūrā, kad jaunākajam bērnam ir tikai divi gadi, tātad 1890. gadā. Pūš stiprs vējš, jūra viļņojas. Iedams uz jūru, Brēdiķis aicina līdzī Mirdzas vectēvu. "Kur tad nu tik ašā laikā ies uz jūr?!" atteicis Jēkabs, tomēr gājis. Neba nu pirmo reizi, bet pēdējo gan... Laiva mētāta kā skaida un lielajos viļņos apgāzusies. Jēkabs iekritis ūdenī. Vien paspējis laivā iestumt dēlu, bet pašu aprijuši viļņi. Brēdiķis palicis dzīvs.

Tā Karlīne palika viena ar deviņiem bērniem. Bērni gājuši kalpot pie citiem saimniekiem, arī uz Krišām. Faktiski sadalīti pa radiem. Liktenis viņus nelutināja. Viena no meitām kalpoja pie saimnieka Salacas upes krastā. Ziemā ar nēšiem jānes no upes ūdens lopiem. Koka tupelītes kājās, pilni nēši uz muguras, un kalnā augšā - daudzas jo daudzas reizes... Taču visi izdzīvoja, izauga glītas meitas un braši dēli. Tas redzams 20. gadsimta sākuma fotogrāfijā: krēslā sēž māte Karlīne, aizmugurē stāv viņas astoņi bērni - stalti, labi ģērbti.

Visādi jau gāja Karlīnei. Labi vēl, ka daudzus viriešu darbos palīdzēja tuvākais kaimiņš no Randgaļiem Fricis Līdaks. Labsirdīgs cilvēks esot bijis.

Ap 1924. gadu māja tiek pārbūvēta, maina arī nosaukumu. Tā likts no pagasta. Tagad saucas Bērziņi.

Mirdzas Dzenes māte, kā jau iepriekš minēts, ir Karlīnes un Jēkaba Bērziņu jaunākā meita Ingrīda, tēvs - Alfrēds Pommers, dzimis 1890. gadā, beidzis Ainažu jūrskolu. Strādājis par kapteini uz buriniekiem. Mirdzai ir arī brālis - Raimonds Pommers, tagad dzīvo Ķemeross.

Karlīne Bērziņa, 1915. gads.

Alfrēdam Pommeram piederējusi puse no trīsmastu burinieka "Vilnis". Otra puse piederējusi Kalniņam. Visaktīvākā darbība Mirdzas tēvam bijusi no 1920. līdz 1934. gadam. Tēva brālis Vilis Pommers arī bijis kapteinis, traģiski gājis bojā, iegrūsts jūrā. Pommeri dzimuši Ainažos.

Vectēvs Juris Pommers dzimis ap 1870. gadu. Bijis graudnieks, pārcēlies no Ainažiem uz Vecsalacas muižu par vagaru vairāku sētu grupai, ko sauc par Eņģeļdārzu. Vectēva ģimenē bijuši pieci bērni - divi dēli un trīs meitas. Vecomāti nezina. Latvijas laikā Jurim Pommeram tika iedalīti 20 hektāri Svētciema muižas zemes. Ar dēla kapteiņa atbalstu viņš uzbūvēja Zemturus - jaun-saimnieka māju ar trim istabām.

Latvijas laikā, kad arī Kuivižos intensīvi attīstījās kapitālisms, pļavu pie Bērziņu mājām valdība atsavināja, tās vietā ierādīja trīs hektārus randu pļavās, blakus Gunta Bērziņa pļavas gabalam. Pommeri turēja trīs govīs, kuras ganījās randās, tās slaukt brauca ar zirgu.

Atsavinātajā zemes gabalā tika ierīkotas koku krautuves, arī gateris. Malkas padarīšana zēla un plauka. Rīgas kuģi ieradās Kuivižu piekrastē, selgā izmeta enkuru, un vīri ar zirgiem un laivām pieveda kokmateriālus kuģiem. Arī Alfrēds Pommers ar savu burinieku pārvadāja kokus.

Tolaik, kad mājai mainīts nosaukums no Upītēm uz Bērziņiem, Upite ir bijusi daudz platāka, "Enkura" laikā tā aizbērtā ciet. Tecējusi gar vītoliem, tad pa lielceļa apakšu gar Bērziņiem uz jūru. Tagad agrākajā izskatā tā saglabājusies tikai posmā no šosejas līdz jūrai.

Dzeņa kungs izteic ļoti būtisku piezīmi par zveju Kuivižos. Labākie zvejnieki esot bijuši Bērziņi un Krūmiņi. Galvenā jau ir bijusi lašu un zušu zveja. Abas ģimenes ir spējušas iekrāt tik daudz kapitāla, ka varējušas iegādāties vairākus lašu murdus. Viens ārā, otrs iekšā. Zvejā nav pārtraukuma, ja vētrā viens murds saplīst, otru liek vietā. Mazāk turīgiem ir bijis tikai viens lašu murds, kamēr to lāpa, laiks iet un laši lien Bērziņu un Krūmiņu murdos. Tā, lūk!

Krišu māju pēdējā saimnieka Štelca zņots Bahmanis, zivju uzpircējs, Latvijas laika sākumposmā līdzīgi citiem iegādājās zemes gabalu, uzcēla tur māju Ziemeļi ar trim istabām. Vecajam Bahmanim ir bijuši seši bērni.

Jekaba Bērziņa dēls Mārtiņš ir daudz palīdzējis savai mātai Bērziņu mājas celšanā. Latvijas laikā arī viņš nopirka zemes gabalu, uzcēla Tīreļu māju, sākumā maziņu, vēlāk lielu. Viņam bijuši četri bērni.

Šis stāsts nu ir galā. Mirdzai Dzenei šobrīd ir 80 gadu. Paldies viņai par stāstījumu.

Bērziņu dzimta

Stāsta Guntis Bērziņš, Bangpūšu saimnieks. Pats dzimis 1928. gadā, visu mūžu nostrādājis par dārznieku gan zvejnieku arteli "Enkurs", gan kop-saimniecībā "Brīvais vilnis".

Tēvs Johans Bērziņš, dzimis 1890. gadā Krišās.

Māte Marta Strausa, dzimusi 1893. gadā Priedīnos.

Tēvs mācījies Ainažu jūrskolā, ieguvis tālbraucēja stūrmaņa diplomu. Vagojis jūras, māja par Bangpūšiem nosaukta kāda kuģa vārdā. Bijis zvejnieks, dēvēts par lašu karali. Zinājis labākās un pareizākās zvejas vietas jūrā. Nevienam zvejniekam nav bijuši tādi lomi kā tēvam. Īstenībā noslēgts cilvēks, vienpatis. Jūrā gājis viens pats vai kopā ar savu brāli Bērziņu Kārli. Klusējot darījuši savu darbu. Smalki un intuitīvi pārzinājis zvejas knifus. Pat vētrā devušies jūrā pārbaudīt murdus. Citi zvejnieki stāv krastā, raudzīdamies vēju sakultajā jūrā, bet Johans Bērziņš ar zivju pilnu vai puspilnu laivu jau brauc uz malu. Bērziņi vienmēr visus darbus darījuši pareizā laikā un vietā.

Limbažu rajona laikraksta "Progress" korespondentei Johans Bērziņš 1968. gada jūnijā stāstījis: "Daudzās pasaules ostās piestājuši kuģi, uz kuriem gāju jūrā. Toreiz vēl jauns un stalts Ainažu jūrskolas absolvents. Mans tēvs bija zvejnieks, un mēs, viņa bērni, gājām to pašu ceļu. No bērnu dienām esam saraduši ar jūru. Mans pirmais kuģis, ar kuru devos tālākā reisā, bija Kurzemes rēderejai piederošais burinieks "Ziedonis". Neraugoties uz to, ka biju beidzis jūrskolu, braucu par matrozi. Bija jāapēd puds sāls, lai tiktu par stūrmani, nerunājot nemaz par kapteini. Daudz kas pārdzīvots un piedzīvots. 1918. gadā dienēju Baltijas kara flotē, cīnījies ar vāciešiem."

Bangpūšos ir zvejas riku darbnīciņa, nav liela, bet viss pa rokai, viss piemērots darbam. Tur tēvs ir taisījis zvejas rikus, labojis, lāpījis pie petrolejas lampas. Sagatavoja murda detaļas, murda asis. Ar kailām, no darba un sālā jūras ūdens saspregājušām rokām nesis karstas ogles uz namiņu. Lašu murdi ir labi, tikai jūrā jāiedzen mietmurdi, tievi, gari koki. Jāsīt reizē vairākiem vīriem. Sišana notiek

Irma Adeline Bērziņa un Ansis Artūrs Valkarājs kāzās 1931. gadā.

Kārlis Bērziņš.

ar kurķi, kurš darināts no ābeļkoka. Tikai no ābeļkoka. Kaut kāds knihs ir šajā kokā. Gunta tēvs to visu zināja. Labākās lašu zvejas vietas ir pret Kraukļiem un iepretim tagadējam Zvejnieku parkam.

Kuivižos bija speciāli rati - kūrvāgi. Iejūdzu zirgu, ielika ratos pītos kurvjus, un Guntis brauca pretī tēvam uz jūru saņemt zivis. Tēvs jau malā, cik nu var piebraukt.

Marta Bērziņa.

Ar zirgu, kurš nebaidās ne jūras šņākoņas, ne kaiju kliedzienu, brauc ar kūrvāgiem jūrā iekšā. No malas ir sekls. Zirgs pieradis pie ūdens, var iet jūrā līdz kakla stampai. Laši uzmanīgi tiek likti kurvjos, kamēr vezums pilns. Rati ir vidēja lieluma, sekli, viena dēļa platumā. Kad vezums pilns, tad tik stūrē uz malu, uz Krišām, kur Bērziņiem uzbūvēts ledus pagrabs 3 x 3 m. Vienu reizi bija 32 laši.

Dažreiz izkrīt smiltīs, tad savāc un Krišās nomazgā. Uzliek pagrabā uz ledus. Ledus pagrabus cēla no laukakmeņiem, lai turētos aukstums. Jau pavasara pusē sagādā ledu un noliek pagrabā. Ledus gabalus laiž pa pagraba pakalgalu lejā. Visu vasaru aukstums. Zivju transportēšanai taisīja speciālas kastes no koka, aiznagloja, uzrakstīja, kam sūta, un ar diviem zirgiem veda uz Ainažiem, uz vilcienu. Ar melnu krāsu rakstīta adrese. Gāja zirgi pa smilšu un grants klāto lielceļu stiepdamies. Nebija nekādu sarežģījumu, nebija bail, ka sūtījums varētu pazust, viss nonāca galā. Tāpat Rīgā pirka materiālus, mēbeles. Veikalniekam uzdeva adresi, tas visu sapakoja, ielika vilcienā, un krava klāt. Ar zirgu atkal uz Ainažiem pakaļ. Tā tās lietas notika Latvijas laikos. Tādā veidā atsūtīja arī mēbeles jaunajai mājai. Vēl tagad virtuvi grezno 1928. gadā pirktā skaista bufete ar slīpētiem stikliem, roku darinājums.

Bija saimniecībā sera vāģi - lieli, plati, zemi, murdu vešanai jūrā.

Bērziņi nedzēra, nepipēja, bija strādīgi un taupīgi. Ne bagāti, bet pārtikuši.

Johans Bērziņš lietoja plakandibena laivu. Tā nāk no 18. gadsimta. J. Broce to zīmējis Salacgrīvas ostas skatā. Acīmredzot tāda tipa airu laiva ir bijusi tā labākā. Laivas stāvēja Krišupītē. Johans ar savējo aizairējas līdz motorlaivai, kura pie enkura atradās jūrā. Nu tik zirgspēkā iekšā un prom uz selgu!

Tajos laikos Kuivižu ūdeņos bijis ļoti daudz zušu. Guntis atceras, ka vienu reizi laiva bijusi pilna ar zušiem, tikai kādi 30 centimetri no malas. Tā bija liela nauda. Lašu murdus lika uz dubulto, kā viens ārā, tā otrs iekšā.

Kādi bija Kuiviži tajos gados? Kur tagad garāžas, tur agrāk bija kolteris, nu, puse no ķēķa. Īstenībā tas bija darvas katls. Darva bija vajadzīga lielos daudzumos, jo visi tīkli, murdi bija jādarvo. Kur tagad klubs, tur bija zāļains

Johans Bērziņš zvejnieku sabiedrības pagalmā.

laukums, kur žāvēja tīklus. Kur bērniem šobrīd smilšu kaste, tur bijis liels smilšu kalns. Mājas, kā jau zināms, bija Kriši - ar lopu kūtim, klēti, pirti. Bija kalpu māja, kuru nojauca, "Enkura" laikā tur uzcēla 48 dzīvokļu māju. Kalpu māja bijusi no 19. gadsimta, ar salmu jumtu ziemeļu pusē.

Bangpūšos bija arī tīklu šķūnis, tas stāv vēl tagad. Visas celtnes Bērziņu sētā labi saglabājušās, rūpīgi koptas.

Ne visiem zvejniekiem gāja tik labi kā Bērziņiem. Jūra viena, zvejas vietas tās pašas, bet...

Tagadējo šoseju uzbūvēja 1951. - 1952. gadā. Paplašināja veco lielceļu uz jūras pusi. Agrāk lielceļš bija līdz šosejas baltajai svītrai. Segums - smiltis ar granti.

Latvijas laikā tika nodibināts kooperatīvs, lai zvejniekiem būtu vieglāk iztirgot zivis. Sākumā uzcēla mazu mājiņu, kur tagad atrodas pasts, un šķūni, kas vēl rēgojas. Taču zivju pārpilnība prasīja lielākas telpas, un tā tika uzcelta tā sauktā Baltā māja. Arī ledus pagrabs. Kuivižos nodibināja Zvejnieku sabiedrību, kurā apvienojās 32 kuivižnieki, tikai daži palika ārpus. 1934. gada augustā uz Kuivižiem norīkoja Zemkopības ministrijas kravas automobili, tā daļēji tika atrisināta zivju pārvadāšanas problēma. Brāļi Bērziņi gribēja pirkt savu smago auto, taču sākās karš.

Kuivižnieki gan 19. gadsimta beigās, gan 20. gadsimta sākumā ir mācījušies Ainažu jūrskolā, arī padomju laikā, un Guntim Bērziņam ir zināmi šie ļaudis.

1944. gada rudenī pēc vācu armijas atkāpšanās Bangpūšu mājās apmeties krievu armijas štābs. Tas atradies otrajā stāvā. Štāba priekšnieks dzīvojis vienā istabā, pārējās divās - Bērziņi paši. Pāri ceļam, silā, mitinājušies krievu karavīri. Tur, koku aizsegā, ierīkotas zemnīcas. Karaspēks ir bijis atpūtā no Karēlijas. Rādīts kino, pirmais kino vietējo ļaužu dzīvē.

Krievu virsnieks rādījis Johanam Bērziņam jūras un sauszemes kartes un bijis pārsteigts par viņa zināšanām karšu jomā. Bērziņam kartes bija zināma lieta, jo viņš bija stūrmanis.

Johanam Bērziņam bija divi brāļi. Kārlis Bērziņš piedalījies cīņās ar bermontiešiem, pārpeldējis Daugavu, saņēmis apbalvojumu. Ap 1924. - 1926. gadu nopircis zemi randā un uzcēlis māju, kam dots vārds Kauguri.

Trešais no brāļiem Bērziņiem - Alfrēds. Par viņu ir atsevišķs stāsts.

Apliecība par ģimenes sastāvu

Izraksts no Lielsalacas ev.-lut. draudzes personāla grāmatām; I sēj. 187. lpp.

Mārtiņš Bērziņš Andreasa dēls ir dzimis Vecsalacā 1844. gada 16. martā, miris 1925. gada 18. maijā, salaulāts Lielsalacā 1877. gada 2. februārī ar Matildi Štelcs, dzimušu Vecsalacā 1856. gada 14. decembrī, mirusi 1917. gada 30. maijā.

Viņu abu laulībā dzimuši bērni:

1. m. Alīde Zuzanna, dzim. Kuivižu "Krišās" 1877. gada 17. novembrī, salaulāta ar Eduardu Hincenbergu 1909. gada 24. maijā Krievijā, Orlā.

2. m. Lilija Matilde Johanna, dzimusi Kuivižu "Krišās" 1880. gada 3. martā.

3. m. Agnēzija Rozālija, dzimusi Kuivižu "Krišās" 1883. gada 31. maijā, mirusi 1931. gada 21. oktobrī.

4. d. Alfrēds Georgs, dzim. Kuivižu "Krišās" 1885. gada 19. janvārī, miris 1937. gada 9. novembrī.

5. m. Irma Adeline, dzim. Kuivižu "Krišās" 1888. gada 31. augustā, salaulāta Rīgā ar Ansi Artūru Valkarāju 1931. g. 12. septembrī.

6. d. Johans Fridrichs, dzim. Kuivižu "Krišās" 1890. g. 9. decembrī, salaulāts Lielsalacā 1923. g. 15. aprīlī ar Martu Eifrozīni Strāuss.

7. d. Kārlis Arvīds Osvalds, dzim. Kuivižu "Krišās" 1895. g. 15. jūnijā, salaulāts ar Martu Adlers Rīgā 1934. g. 12. maijā.

Dati līdz 1918. gadam uzdoti pēc vecā stila.

V. Migla

Lielsalacas ev.-lut. draudzes mācītājs

13. I. 1938. g.

Alfrēds Bērziņš

Alfrēds Bērziņš

Salacas pag. revīzijas komisijas priekšsēdētājs.

Dzimis 1885.g. Valmieras apr. Salacas pagastā. Beidzis pilsētas skolu. Darbojies pašvaldības iestādēs un pirms pasaules kara arī aviācijā ("J.Dienas Lapā"). Kara laikā iesaukts armijā un beidzis kara skolu Piedalījies Latvijas atbrīvošanas karā. Paaugstināts kapteiņa dienesta pakāpē.

Rosīgs sabiedriska darbinieks, Latvijas Zvejniecības centrālbiedrībā ir padomes priekšsēdētājs, tās pašas biedrības krājaizdevumu kasē ir padomes loceklis, Salacas jūrmalas zvejnieku arodbiedrības valdes loceklis, Salacgrīvas saviesīgās biedrības valdes loceklis.

(Grāmata "Latvijas darbinieku galerija 1918. - 1928.g.")

Miris Alfrēds Bērziņš

Š. g. 9. novembrī plkst. 21.00 aizsaulē iecienīts Kuivižu jūrmalas zvejniecības darbinieks Alfrēds Bērziņš. Viņš dzimis 1885.g. 1. februārī Kuivižu "Krišās" kā galdnieka un zvejnieka dēls. Pēc vietējās draudzes skolas nobeigšanas Bērziņš citīgi turpina papildināties zinībās pašmācības ceļā un ieņem Ungurpils, vēlāk Ainažu pagasta darbveža vietu. Pasaules karam sākoties, tiek iesaukts kara dienestā, kur iegūst kapteiņa dienesta pakāpi. Par nopelniem apbalvots ar Sv. Jura un citām Goda zīmēm. Piedalījies brīvības cīņās. Pēc kara piegriezies zvejniecībai un sabiedriskam darbam.

Rosīgi darbojies agrākajā Zvejniecības centrālbiedrībā un tās krājaizdevumu sabiedrībā. Pārzināja arī zvejniecības radiopunktu un vētras signālmastu Kuivižos un bija Zvejniecības mēnešraksta zvejniecības statistikas korespondents. Pēdējā laikā arī Latvijas Lauksaimniecības kameras loceklis, Salacas pagasta revīzijas komisijas priekšsēdētājs, Salacgrīvas saviesīgās biedrības valdes loceklis, Salacgrīvas brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrības biedrs un Ungurpils spirta dedzinātavas dalībnieks. Vaļas brīžos nodevies šaha spēlei, kurā parādījis ievērojamu prasmi un ir piedalījies Latvijas šaha turnīros.

Apbalvots ar Trīszvaigžņu ordeni.

Pēc viņa sēro visa sabiedrība.

(Žurnāls "Zvejniecības Mēnešraksts", 1938. gada 1. nr.)

No Igora Lubiņa stāstītā

Sievas Renātes Lubiņas tēvs ir Kārlis Bērziņš, dzimis 1895. gadā Krišās, māte Marta Ādlere, dzimusi 1909. gadā Vecsalacā, no kalpu gājuma. Marta Ādlere ir bijusi kalpone Kauguru mājās, un tā tikusi noslēgta laulība.

Kārlis Bērziņš ir brālis Johanam Bērziņam, vēl ir trešais brālis Alfrēds Bērziņš. Bērziņu ģimene ir bijusi ļoti strādīga, ar izcilām spējām zvejošanā. Kā neviens kuivižnieks. Kāda īpaša nojausma ir brāļus vadījusi jūrā. Būdami vēl neprecēti vīri, naudu likuši kopējā lādē, kad nu kur gājuši, tad mazliet paņēmuši tēriņam, bet tā vienmēr taupīgi un cieti dzīvojuši. Kad naudas lāde pilna, brāļi nolēmuši, ka nauda jāsadala un katram jāiet savs ceļš. Tā tas arī noticis. Katrs ģimenes loceklis saņem savu daļu un sāk rīkoties. Ir arī laiks to darīt, jo Latvijas brīvvalsts sāk pārdot no muižām atsavinātās zemes. Protams, par latiem, protams, cena pietiekoši augsta. Kā jau zināms, Kuivižos pārdod randu pļavas ar tām piegulošo melnalkšņu joslu un aiz tās vēl tādu kā mazu pelēksmilts kāpiņu. Vārdu sakot, no lielceļa līdz jūrai. Tiek sadalīti gabali, esot vilktas lozes, kāds gabals kuram kritis. Platība - pieci seši hektāri, bet zvejniekiem pietiek, nav jau lauksaimnieki. Tā nu Kārlis Bērziņš izvelk veiksmīgu gabalu ar paplatinājumu randu pļavās. Kaimiņam Lidakam gabals trāpās sliktāks.

Tulīt tiek celta Kauguru māja, tieši tāda pati kā brālim Bangpūšos. Abi brāļi kopā zvejo. Dažreiz sastrī-

das, tad viens ar otru nerunā ne vārda. Var nerunāt nedēļām ilgi, bet katrs tik precīzi un pamatīgi zina savu darbu jūrā, ka vārdi nav vajadzīgi. Laši, zuši tiek zvejoti un ar kūrvāģiem vesti. Vēl tagad Kauguru pagalmā stāv šie vāģi (tos gan izmanto puķu audzēšanai). Kauguros uzbūvē ledus pagrabu, arī tas stāv vēl šobaltdien. Liels, no vidēja lieluma laukakmeņiem celts. Brāļi ir gribējuši pirkt smago automašīnu, ar ko vest zivis uz Rīgu vai citur, bet sākās karš un izjauca visus nodomus.

Kārlis Bērziņš ir cīnījies pret bermontiešiem, pārpeldējis Daugavu traģiskajās cīņu dienās, par ko dabūjis apbalvojumu.

Trešais brālis Alfrēds Bērziņš ieguva savā īpašumā ap 6 ha zemes gabalu Smilgas. Tagad zeme pieder Alfrēda brāļa mazdēlam Andrim Lubiņam.

Brāļu Bērziņu tēvs, vecais Bērziņš, vārdā Mārtiņš, muižas laikos ir bijis galdnieks, viņš esot uzbūvējis burinieku un uzcēlis Krišu mājas.

Brāļiem Bērziņiem katram ir bijis viens zirgs. Siena pļaujā viņi viens otram palīdzēja. Kauguros bija arī izpalīgs. Turēja četras govīs. Bērziņu Kārlim bija murdi, daudz lašu nozvejoja. Kūri arī bija, ar ko reņģes zvejoja. Motorlaiva stāvēja randā.

Nevienā armijā zvejniekus neņēma, tiem vajadzēja gādāt pārtiku, tas bija viņu karš. Otrā pasaules kara laikā nekādu kauju Kuivižu apkārtnē nebija, armija tikai izgāja cauri.

Bahmaņu dzimta Brēdiķos

Pirmais Bahmanis, vārdā Miķelis, bija ienācējs no Svētciena Kontes mājām. Viņa sieva Ilze Gulbe dzimusi 1835. gadā Brēdiķos, Gulbju ģimenē. Tātad Bahmanis Brēdiķos ieprecējies. Tas varētu būt noticis ap 1858. gadu, jo dēls Jānis dzimis 1859. gadā.

Miķeļa un Ilzes Bahmaņu ģimenē piedzimst pieci bērni - trīs dēli un divas meitas. Jānis Bahmanis, viens no dēliem, kļuva par zvejnieku, apprecēja Krišu māju saimnieka Mārtiņa Štelca meitu Johannu, dzimušu 1865. gadā Vecsalacā, un dzīvoja Krišu zvejnieku sētas tā sauktajā Bahmaņa mājiņā, kas vēlākos laikos tiek dēvēta par kalpu māju. Kā vēsta Vecsalacas pagasta dokumenti, Johanna bija beigusi pagasta skolu un lasīja latviešu valodā. Arī Jānis pēc draudzes skolas beigšanas prata lasīt latviešu valodā - šis moments vienmēr dokumentos tiek uzsvērts.

Jānis Bahmanis sāka nodarboties ar zivju tirdzniecību. Tirgošanās ar zivīm viņam bija pamatdarbs, zveja - papildnodarbe. Arī sievastēvs Štelcs zveju uzskatīja par papildnodarbi.

Jāņa Bahmaņa ģimenē piedzima četras meitas. Latvijas laikos ģimene nopirka zemes gabalu un uzcēla māju Ziemeļi, sākumā mazu, vēlāk tagadējā izskatā - divstāvu ķieģeļu būvi.

Miķeļa Bahmaņa otrs dēls Aleksandrs dzimis 1867. gadā, beidza Ainažu jūrskolu, kļuva par tālbraucēju kapteini un strādāja jūrā līdz mūža beigām - 1936. gadam. Bijis ievērojams kapteinis, materiāli par viņu atrodami Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā.

Trešais dēls Krišjānis Bahmanis dzimis 1871. gadā. Pēc tēva Miķeļa Bahmaņa nāves 1890. gadā Krišjānim bijis jāpaliek Brēdiķos, jāpalīdz mātei un māsām saimniekot. Krišjānis ir bijis zinātkārs, taču ģimenes apstākļu dēļ nav varējis tālāk mācīties. Pēc draudzes skolas beigšanas turpinājis izglītību pašmācības ceļā. Jau no četrpadsmit gadu vecuma gājis jūrā, vilcis vadu. Bijis strādīgs, zveju apvienojis ar zemes darbiem. Iekojis raženus tūrumus. Kā stāsta Uldis Gulbis, Brēdiķu zeme vienmēr ir bijusi kārtīgi apstrādāta, labas ražas vāktas. Īpaši prātā viņam rudzi. "Klēts pēc kulšanas bij pills, un vēl liela kaudze zemē, pārklāta," tā stāstījis.

Krišjānis pats un visa saime strādāja sešas dienas nedēļā, bet svētdienas tika svētītas. Visiem brīvi bija arī sestdienas vakari, kad sakopa sētu un māju. Tā stāsta meita Mirdza.

Krišjānis piedalījās 1905. gada revolūcijā Vecsalacā, par to pastāstīts nodaļā "1905. gads".

Brēdiķi

Viena no četrām Vecsalacas muižas rentes mājām. Laimīgs liktenis šai mājai. Jau 1815. gadā tā ir zemnieku - zvejnieku sēta. 1867. gadā muižas dokumentos uzrādītas ziņas: nomas maksa par zemi un ēkām - 145 sudraba rubļi, par zveju - 15 sudraba rubļi. Norādīts arī, ka šajā sētā dzīvo zvejnieki. Par mājlopiem nekas nav teikts. Zvejošanas vieta - jūra pie Salacas reņģu zvejai. Tas arī viss.

Pēdējais Brēdiķu nomnieks ir Krišjānis Bahmanis, kurš 1940. gadā mainīja uzvārdu un kļuva par Upi, tātad Krišjānis Upe. Par mājām, dzimtu stāsta viņa meita Mirdza Bērziņa.

Tagadējā izskatā Brēdiķi uzcelti 19. un 20. gadsimta mijā. Reizē būvētas arī visas saimniecības ēkas - kūts, vāgūzis, klēts. Māja bija vienkārša guļbūve, apšūta ar dēļiem. 1922. gadā Krišjānis Upe kā ilggadējais rentnieks ieguva māju un zemi savā īpašumā. Apmaksas termiņš - 41 gads.

Kad nodibināja zvejnieku arteli "Enkurs", bija vajadzīgi dzīvokļi un sabiedriskās telpas, un Krišjāni Upi piespiedu kārtā izlika no Brēdiķiem. Turpmāk ģimene dzīvoja Kraukļu mājās.

Z/a "Enkurs" uzbūvēja mājai bēniņu stāvu un ierīkoja tur dzīvokļus. Apakšējā stāva telpās atradās bērnu darzs, ēdnīca, kādu laiku arī kolhoza kantoris. Tādā

"Brēdiķi" pārdzīvojuši visas varas.

*"Brēdiķu" klēts
un vāgūzis.*

veidā Brēdiķi paglābās no iznīcības. Padomju varas pēdējos gados māju nokrāsoja dzeltenā krāsā, 1990. gadā ierīkoja centrālo apkuri.

Saimniecības ēkas kolhoza laikos tika izmantotas, un tagad Brēdiķu sēta sakopta skatāma Kuivižu centrā

kā vēsturiskās apbūves objekts. No šosejas uz sētu ved bērzu aleja. Saglabājusies stādīto liepu rinda gar bijušās Upītes krastu. Liepām jau simt un vairāk gadu, bērziem ap astoņdesmit. Upīte ir bijusi Krišupītes atteka aiz kādreizējām Kormežu mājām.

Dzeņi

Lielā, kuplu koku ieskauda mājā, viena no muižas Lrentes mājām. Vecsalacas muižas dokumentos figurē no 1815. gada. Pēdējie saimnieki Dzeņos ir bijuši ilggadējie rentnieki Bērziņi, kas Latvijas laiku sākumā ieguvuši zemi un māju savā īpašumā. Ilgu laiku par Bērziņiem no Dzeņiem nekas nebija zināms, tad atradās albums ar fotogrāfijām, un kamols sāka ritināties. Diemžēl šis stāsts nebūs tik plašs un izvērsts kā par citām dzimtām.

Bērziņi ir bijuši darbīgi ļaudis, kas sasnieguši materiālu labklājību un, galvenais, devuši bērniem izglītību. Kā noprotams, tas ir noticis pirms Pirmā pasaules kara.

No dokumentiem ir zināmi vairāki Bērziņi: grosīte, viņas bērni - meita Elfrīda, precējusies ar Ēriku Hofmani, Koku mājas saimniece; dēls Alfrēds - cariskajā Krievijā ieguvis izglītību, bijis kapteinis, latviski gandrīz nav mācējis runāt (fotogrāfijā redzams stalts cilvēks skaistā jūras virsnieka formā); otrs dēls Jēkabs - Mazsalacas aptiekas pārvaldnieks; trešais dēls - Jānis, divdesmit piecus gadus sabijis Vecsalacas pagastā par pagastveci, viņa dēls Leons apprecēja Brēdiķu saimnieka meitu Mirdzu.

Te redzamā fotogrāfija rāda kuplu saietu Dzeņu mājās. Sēdošie bērni - Leons, Margērs, Lauma, Dzidra,

Svinības "Dzeņos"

Ilga; sēž (no kreisās) Dzeņu grosīte, blakus Ēriks Hofmanis, Koku saimnieks, tālāk viņa dēls Harijs Hofmanis, māte Elfrīde Hofmane, Irma Bērziņa un Jānis Bērziņš - pagastvecis; stāv: 1. rindā - Ligoņa Krūmiņa māte Alise, blakus - "Kraukļu" saimniece, augšējā rindā pirmais no labās - Hugo Hofmanis.

Alfrēds Bērziņš

Ilgonis Gerķis vizina Zvejnieku svētku viesus, 20. gs. 90. gadi.

Gerķu dzimta

"Visādi pa to dzīvi laiks ir gājis," saka tāmnieki. Kārlim Skujam ir bijusi arī otra ģimene, neoficiāla. Ar Adeli Gerķi sadzimuši seši bērni - Jānis (1929.g.), Ilgonis (1930.g.), Kārlis un Skaidrīte (1932.g.), Leons (1934.g.) un vēl viens puisītis, kurš pavisam mazīnš miris ar difteriju. Gerķe Adele bija dienestmeita Krišās no Latgales.

Visiem bērniem mātes uzvārds - Gerķi. Adele ar bērniem dzīvojuši Krišu kalpu mājas vienā istabiņā. Ilgonis jau no astoņu gadu vecuma gājis ganos pie saimniekiem. Mazais ganiņš pabijis daudzās Vecsalacas pagasta mājās - Apiņos, Jaunkungos, Auliņos, Upītēs, Vecbrantos un citās. Visās mājās pret viņu labi izturējušies, vienmēr bijis ar pilnu vēderu. Bijis jau liels puika, ap piecpadsmit gadus vecs, kad piedāvājies saimnieka vietā strādāt uz lauka. Ģimenes dzīve noregulējusies, kad 1939. gadā tēvs pārnācis dzīvot pie viņiem. Dzīvojuši Krūmiņiem piederošās Silmaļu mājas pirtiņā, pārbūvējuši, lai būtu ērtāk. Vēlāk Krūmiņš šo ēku Gerķu ģimenei it kā esot uzdāvinājis.

Ilgonim dzīve iegrozījies tā, ka padomju laikā aizsūtīts mācīties arodskolā, pēc tam darbā uz Kaļiņingradas apgabalu. Tur iepazīties ar savu nākamo sievu - pa pusei ukrainieti, pa pusei polieti. Piedzimušas divas meitas - Valija un Vera. 1959. gadā atgriezās Kuivižos, sāka strādāt par zvejnieku. Ar gaišu prātu un atmiņu apveltīts cilvēks.

Kārlis Gerķis strādāja par kapteini zvejnieku kolhozā "Brīvais vilnis". Jānis Gerķis uzcēla māju tepat

Kuivižos, Murdu ielā. Nu jau viņš aizsaulē. Leons Gerķis strādā Limbažu domē. Skaidrīte bijusi pārdevēja.

Būdams vērīgs un kā jau puika visur klāt esošs, Ilgonis redzējis, kā likti pamati Kuivižu zvejnieku sabiedrības ēkai, tā dēvētajai fabrikas mājai. Var parādīt vietu, kur zemē pie viena no ēkas pakšiem ierakta un apmūrēta kaste ar ziedojumiem - gan lati tajā likti, gan avīzes, gan citas lietas. Ļaužu bijis ka biezs, valdījusi liela pacilātība. Vēlāk uzbūvēts ledus pagrabs. Zvejniecība un zivju apstrāde zēlusi un plaukusi, zivis tika žāvētas, sāļtas...

Latvijas laikā uz Kuivižiem pavasaros no tuvienas un tālienes braukuši zemnieki pēc reņģēm. Zirgi Kuivižkroga stadulā, paši nakšņo krogā un gaida zivis. Kad vezumi pilni, tad uz mājām prom. Būtībā tā bija maiņas tirdzniecība: zemnieki veda medu, miltus, putraimus un mainīja pret zivīm.

Ilgonis Gerķis nav pārliecināts, bet domā, ka fabrikas māju zvejnieki būvējuši par saviem līdzekļiem. Vismaz daļa naudas ir ziedota.

Padomju varas represijas skāra arī Ilgoņa tēvu Kārli Skuju, kurš kādu laiku bija zvejnieku sabiedrības priekšsēdētājs. Viņš izsūtījumā pavadīja desmit gadus, kad atgriezās, kopā ar dēlu vienā laivā zvejoja.

Ilgonis atceras, ka Krišās dzīvojis Alfrēds Bērziņš. Reiz tur rikota liela balle. Ābeļdārzā bijuši klāti galdi, spēlējuši vietējie muzikanti, sabraukušas mašīnas un pajūgi - tā ap piecdesmit. Jā, ievērojams cilvēks esot bijis Alfrēds Bērziņš. Bet ābeļdārzs 1940. gada bargajā ziemā izsala.

Gulbju dzimta

Viena no pamatdzimtām Kuivīžos. Apzinātais dzimtas pamatlicējs ir Fricis Gulbis, kurš ņēmis par sievu Trīni, uzvārds nav zināms. Viņu laulībā dzimst pieci bērni - četri dēli un meita vārdā Emilija. Dzimusi 1883. gadā, apprecoties ar Krišjāni Bahmani, kļūst par Brēdiķu māju saimnieci. Glīta sieviete.

Gulbji dzīvojuši nelielā mājiņā Brēdiķu sētā netālu no lielceļa. Mājiņa tādēļ arī saukta par Gulbju māju.

Visi četri Friča Gulbja dēli bijuši braši un centīgi. Dēls Fricis beidza Ainažu jūrskolu, strādāja par kapteini līdz mūža beigām. Latvijas laikā uzcēla māju Purvkalni.

Otrs dēls Pēteris, dzimis 1888. gadā, arī kļuva par

jūrnieku, bet bez diploma. Vēlākos gados strādāja krastā. Bija precējies, ģimenē bija septiņi bērni - Teodors, Ernests, Augusts, Mārtiņš, Milda, Elza, Liliņa.

Mārtiņš Gulbis dzimis 1910. gadā Gulbju mājiņā. Viņa sieva ir Jūlija Kastava. Dēliem svētīta laulība: Oļģerts, Uldis, Osvalds, Vilis, Jānis. Mārtiņš strādāja pie saimniekiem par zvejnieku. Arī viņa dēli Oļģerts, Vilis un Uldis visu mūžu bija zvejnieki.

Mārtiņa Gulbja ģimene no 1937. gada dzīvojusi Krišu kalpu mājā, tā sauktajā Bahmaņa mājā. Ulde Gulbja stāstījums par šo māju - nodaļā par Krišām.

Jūrmalas

Ievērojamas ar to, ka 19. gadsimtā un vēl 20. gadsimta pirmajā ceturksnī sauktas Randvakti, tulkojumā Pļavsargi. Muižas dokumentos rakstīts gan viens, gan otrs vārds. Kuivižos ir divas mājas, kam nosaukums saistīts ar randu - Randgaļi un Randvakti. Ir sargātas randu pļavas, jūrā vēroti zvejnieki, arī sils. Silā pie lielceļa ir bijis skatu tornis, celts Latvijas laikā. Vieta pilnīgi nomaļa, kilometriem tālu nav nevienas mājas, tikai sils, pļavas un jūra. Var iedomāties, cik jauki ir bijis no skatu torņa raudzīties jūrā, ziedošajās pļavās. Un kur tad medību laiks! Pilnīgi nesabojāta daba, putnu, zvēru pārpilnība.

Tāda ir bijusi tā vide, kurā atradusies mazā gulbāļķu mājiņa Randvakti. 1874. gadā tur saimniekojis Jēkabs

Kleins, vēlāk saimnieki ir mainījušies. Viens no tiem ir bijis Konstantīna Baloža dēls Nikolajs. Pats Konstantīns, pēc oficiālām ziņām, ap 1860. - 1870. gadu ir dzīvojis Ķuru mājās, nodarbojies ar zvejniecību. Kādā Vecsalacas muižas dokumentā rakstīts, ka Vecsalacas pagasta Pāles māju iemītniece Grieta Kalniņa 19. gadsimta 60. - 70. gadu vidū kopā ar vīriem vilkusi Ķuru saimnieka Baloža vadu. 1925. gadā sāktajā Randvaktu mājas grāmatā pirmais ir ieraksts: "Nikolais Balods Konstantin dēls - Konstantīns Balods dzimis krievs semstradnieks, Nikolais Balods dzimis Salacas pagasta Ķuros - semstradnieks. Miris 1943. gada 3. augustā."

Nikolaja Baloža laulībā 1889. gadā dzimst dēls Balod Eduard, kam "7. februārī 1928.g. izdots pase no

"Randvakti",
vēlāk
"Jūrmalas".

Latvieschu sutni Londona Nr. 24/39". Tā skan ieraksts.

Baloži ienāca par saimniekiem Randvaktu mājās ap 19. un 20. gadsimta miju. Nikolajs Balodis bija pareizticīgais.

Eduards Balodis apprecēja Milliju Johannu Gulbi, dzimušu 1910. gada 24. martā, viņiem bija trīs bērni - dēls Voldemārs Osvalds, dzimis 1934. gadā, meita Velta Beatrise, dzimusi 1938. gadā, un meita Dzidra, dzimusi 1945. gadā.

"Millija Balods - dzimis Gulbis - Sigfrīda meita, dzimis Salacas pagasta - svejniecības un semkopības" - tā vēsta ieraksts mājas grāmatā.

Šādi cīnoties ar mājas grāmatas ierakstiem, atrodas citi dokumenti, kuri daudzos jautājumos vieš skaidrību.

Un tā - izraksts no Rīgas notāra Jāņa Kreicberga aktu grāmatas par 1931. gadu, 14.-15. lpp., Nr.22, kas vēsta, ka viņš "Nikolajs Konstantīna dēls Balodis, būdams pilnā prātā un skaidrā saprašanā, vēlas noslēgt notarielu testamentu sekojoša satura: 1) Visu savu mantu, kā kustamu, tā nekustamu, lai tā būtu kur un kā būdama, ar vienu vārdu sakot, visu, kas nāves brīdī man piederēs un uz ko pēc likuma man būs tiesības, kā arī man pienākošos mantojumu, kuru man novēlējis Amerikā atrodošais, tagad bez vēsts pazudušais mans brālis Andrejs Konstantīna dēls Balodis, es novēlu savam dēlam Eduardam Nikolaja dēlam Balodim viņa vienīgā īpašumā, lietošanā un valdīšanā, kurš tagad dzīvo Valmieras apriņķī, Salacas pagastā "Jūrmalu" mājās. 2) Tādā gadījumā, ja mans universālais mantinieks Eduards Nikolaja dēls Balodis saņemtu man pienākošos mantojumu, kuru man novēlēja Amerikā atrodošais mans brālis Andrejs Konstantīna dēls Balodis, tad uzlieku viņam par pienākumu izmaksāt maniem bērniem Jānim Dāvidam Balodim un manai meitai Adelei Augustīnei Nikolaja meitai Vikmanis, dzimusi Balodis, katram vienu sesto daļu no saņemtā mantojuma summas. Vairāk saviem

bērniem Jānim Dāvidam Balodim un Adelei Augustīnei Vikmanei neko nenovēlu, jo viņi savas mantojuma daļas ir jau saņēmuši man dzīvam esot. 3) Manam universālmantniekam Eduardam Nikolaja dēlam Balodim mani pienācīgi jāapbēdi uz sava rēķina." Kas nu kļūst skaidrs? Tas, ka Nikolajam Balodim ir trīs bērni - Eduards, Jānis un Adele. Nikolajam Balodim ir arī brālis Andrejs Konstantīna dēls Balodis. Tātad Konstantīnam Balodim ir bijuši dēli - Nikolajs un Andrejs. Interesanti, kā Andrejs nokļuvis Amerikā? Atbildes nav, bet manta ir atstāta.

Mājas grāmatā ir ierakstīta arī "Karlīne Špringfeld, dzimis Salacas pagasta Jūrmalmaja, nodarbojas ar semkopību". Tā ir Eduarda māsa. Ļoti nejauka, dzīvu ēdusi nost Eduarda jauno sievu Milliju. Jau kuro reizi sastopos stāstījumos ar faktu, ka vecās saimnieces ir nežēlīgi nīdušas jaunās saimnieces.

Pēc Nikolaja Baloža nāves 1943. gadā Randvaktis sāk saimniekot Eduards Balodis. Pēc nodarbošanās zvejnieks, strādīgs. Vecā, mazā Randvaktu mājiņa tiek pārbūvēta, piebūvēta.

Un atkal dokuments. 1939. gadā Jūrmalu īpašnieks ir bijis Nikolajs Balodis. Īpašuma kopplatība - 17,71 pūrvietas.

Līdz 1920. gadam uzcelta viena koka dzīvojamā ēka, apbūves platība 100 kvadrātmētru, viena koka dziļā kūts, apbūves platība 80 kvadrātmētru. 1920. - 1934. gadā uzcelta viena koka dziļā kūts, apbūves platība 80 kvadrātmētru, viena koka klēts, viens koka barības šķūnis, divi koka tīklu šķūniši, viens koka ledus pagrabs un viens mūra pagrabs.

Zem viena jumta celta kūts un tīklu šķūnis, tāpat zem viena - klēts un ratnīca.

Zeme 6,08 ha platībā tiek pirktā no Latvijas valsts par 518 latiem. Tur ir randu pļavas gabals, melnalkšņu audze un pelēkās smilts gabals līdz lielceļam. Tas notiek 1927. gada 4. janvārī.

*Millija un
Eduards Baloži.*

Fotogrāfijās redzamas Latvijas laika Jūrmalas - mājai jau divi stāvi, tā stāv, koku un puķu ieskauda. Vēl viens foto - Eduards Balodis ved mājās kokmateriālus. Sils, tuvplānā lielceļš. Tad vēl Eduards ar sievu Milliju kā brūtgāns ar brūti. Un, visbeidzot, unikāla fotogrāfija - 1969. gada vētra randu pļavās pie Jūrmalām. Atgādināšu, ka kaimiņmājās Kauguros vētra tādu pašu siena šķūnīti bija ienesusi mājas pagalmā!

Eduards Balodis mira 64 gadu vecumā 1954. gadā.

Vienu lietu lasītājiem gribu likt pie sirds: lasot par Kuivižu mājām, to izskatu, saimniekiem un citiem ļaudīm, vienmēr gara acīm jāskata fotogrāfija, kurā redzamas zvejnieku mājas Upītes. Gulbalku būve, dzīvojamā māja zem viena jumta ar kūti, niedru jumts noaudzis ar biezu, zaļu sūnu, mazs lodziņš. Tas ir 19. gadsimts. Tā un tādās mājās

dzīvoja visi zvejnieki. Arī Randvakti bija tādi paši. Vienmēr ir jāsalīdzina un, paldies Dievam, ir ar ko salīdzināt.

Esmu vienmēr apbrīnojusi un jūsmojusi par to Kuivižu sila daļu, kas sākas no Treiju mājām, jeb Lusthaus. Sils izskatās kā cilvēka roku veidots, nav tādas biežņas kā pie Kuivižkroga. Igors Lubiņš gan apgalvo, ka viss esot no Dieva dots, no Dieva stādīts, taču šaubas nav izgaisušas. Vajadzēja taču baronam arī šeit skaistu, koptu apkārtni. Kur tad gaspažas špacierētu? Nelauzīsies taču cauri biezoknim savās garajās kleitās, baltas kā gulbji, ar saulesargiem. Un kur tad izjādes ar zirgiem!

Savu dzīvi vecā Randvaktu mājiņa turpina jaunajā mājā Jūrmalas. Gan Latvijas laikā, gan padomju varas gados saimnieki māju ir paplašinājuši, klāt piebūvējot pāris istabu un uzbūvējot otro stāvu. Nu tā lepna dižojas

*"Randvaktu"
trigonometrijas
torņa atklāšana
1934. gadā.*

pārējo randenieku māju vidū. Mājas saimnieki ir bijuši un vēl tagad ir Baloži, saimniece Laima Balode. Prasmīga, turīga zvejnieku ģimene.

Aiz mājas tāpat kā visiem plešas saimniecībai piederošais randu pļavas gabals. Kā visiem - pļava, jūra, melnalkšņu audze. Taču katrai vietai ir savs daiļums un neatkārtojamība. Pārsteidzoši atšķirīgi ir šie randu pļavas gabali. Bet tur jau tas skaistums.

Kleinu dzimta

Par savu plašo dzimtu stāsta Mirdza Tāluma. 77 gadu veca, ar labu atmiņu, runā ātri un, kā pati saka, broļiski. Atzīst, ka viņas dzimtas ļaudis varētu būt seno lībiešu pēcteči. Viens no Kleiniem, Ādolfs, kas dzīvoja Cēsīs, ir teicis, ka Kleini nākuši no grieķu romiešiem. Mirdza runā dažreiz ar galotnēm, dažreiz iztiek bez tām, arī sieviešu dzimte viņai neeksistē.

Kleini Kuivižos dzīvo no 19. gadsimta.

Vectēvs - Aleksandrs Kleins, vecāmāte - Anna Martinsone. Viņu bērni: Alfreds, Emīlija, Vilhelms, Ādolfs.

Mirdzas tēvs Vilhelms Kleins dzimis 1891. gada 21. jūlijā, bijis zvejnieks; māte Milda Tazāne dzimusi 1894. gada 12. februārī. Bērni: Vallija - mirusi, Ziedonis - dzīvo Anglijā, Jānis - miris, Mircilda (Mirdza), Raimonds - Anglijā, Alfrēds - miris, Vilnis, Inta - mirusi, Elga, Artūrs, Vanda, Ēriks, Mārtiņš.

Alfreds Kleins apprecējis Ieriķu muižkunga meitu Martu Mīglu, ģimene dzīvoja Cēsīs. Bērni - Kārlis, Zenta, Emīlija.

Emīlija Kleine, precējusies ar Augustu Treiju no Lagastes, tālbraucēju jūrnieku. Bērni - Zenta, Herta.

Ādolfs Kleins, precējies ar Paulīni Bikmani, septiņi bērni, vārdus Mirdza nezina.

Mirdza atceras, ka sākumā viņas ģimene ar 13 bērniem dzīvojusi Brēdiķos mazā mājiņā. Māte audzinājusi bērnus, brīvos brīžos kalpojusi saimniekiem, lāpījusi tiklus. Vēlāk tēvs kļuvis neredzīgs.

Tad dzīvojuši Priediņos, atkal mazā mājiņā netālu no lielceļa. Jau no agrām dienām bērni sākuši strādāt, lielākie gājuši pie saimniekiem ganos, paši mazākie mājās. Mirdza septiņus gadus ganījusi govīs Ainažu pusē. Ēriks no 15 gadiem sācis iet jūrā. Visi Kleinu vīrieši ir zvejnieki.

1924. gadā, kad Latvijas valdība dalīja muižas zemi, arī Kleini ieguva zemi un uzcēla māju - Zušus. Tēva brālis Ādolfs arī uzcēla māju un arī nosauca par Zušiem. Lai nerastos jukas, tagad viena no mājām pārdēvēta par Grunduļiem.

"Koku" māju saime, vidū - saimnieks Ēriks Hofmanis.

Koki

Šo stāstu sākšu ar divām fotogrāfijām. Pirmā fotogrāfija - Koku māju spožums. Otrā fotogrāfija - Koku māju posts.

Pirmajā, 1922. gada uzņēmumā - Koku māju saimnieks Ēriks Hofmanis ar visu savu saimi uz mājas lieveņa. Saime kupla - trīs dienestmeitas, trīs puīši. Saimniecības zeme - 44 ha, daudz lopu. Labi sokas zveja. Pat kalponītes baltās zīda diegu zeķītēs! Viena no viņām - Rambas Vizmas māte Berta. Visi kā no žurnāla vāka! Līdzīgas ir gandrīz visas Kuivižu tā laika bildes.

Otrajā fotogrāfijā - Koki zvejnieku arteļa "Enkurs" laikā, pirms māju nojauca kā nederīgu. Kamēr saimnie-

ki staigāja tālos Sibīrijas ceļus, māja aizgāja postā.

Koki ir Vecsalacas muižas celti kā muižas rentes mājas. Dokumentos figurē jau no 1815. gada kā zemnieku - zvejnieku sēta. 1867. gadā saimniecībā ir bijuši divi zirgi un astoņas govīs. Saimniekam piederējušas zvejas tiesības jūrā pie Salacas upes ietekas, par to baronam maksāti 15 sudraba rubļi. Nav zināms, kad par Koku māju saimnieku kļuvis Ēriks Hofmanis. Laulībā ar Elfrīdu Bērziņu dzimuši četri bērni:

Hugo - dzimis 1905.g., miris 1992.g.,

Harijs - dzimis 1912.g., miris 1992.g. Zviedrijā,

Roberts - dzimis 1914.g., miris 1988.g. Zviedrijā.

"Koki".

Alise Hofmane, igauniete no Iklas

Meita Elfrīda mira 18 gadu vecumā ar plaušu karsoni. Apglabāta kopā ar vijoli, ko par augstas kvalitātes piena nodošanu uzdāvināja Salacas pienotava.

Hugo Hofmanis apprecēja igaunieti no Iklas Alisi Maueri, dzimušu 1912.g. Viņu bērni: Jānis, dzim. 1932.g., Vija - 1934.g., Laima - 1937.g., Modris - 1939.g., Uģis (1943-1945). Kad Hofmaņu ģimeni izsūtīja uz Sibīriju, jaunākais dēls palika Latvijā.

Hugo uzcēla Purmaļu māju.

Harijs Hofmanis apprecēja Gaidu Priedīti, dzim. 1921.g., kura vēl tagad dzīvo Zviedrijā. Viņi uzcēla māju netālu no Kokiem. 1944.g. rudenī Harijs ar ģimeni un Roberts aizbrauc ar laivu uz Zviedriju.

(No kreisās) Harijs un Roberts Hofmaņi.

1938. gadā Kuivižos iegriezās rakstnieks Vilis Veldre. Viņš ciemojies arī Koku mājās un par redzēto un dzirdēto stāsta šādi:

"Koku māju saimniekam uz 70 pūrvieta aramzemes ir 15 govslōpu ar 8 slaucamām govīm, kas rūpīgā kopšanā dod pirmās šķiras pienu Salacgrīvas pienotavai. Bez visa tā saimniekam kopīgi ar dēliem pieder trīs reņģu kūri un seši lašu murdi. Un saimnieks saka: "Nodevu katram dēlam savu zvejlietu partiju, lai strādā un dzīvo. Citādi jaunajiem nav prieka ņemties, ja pašiem nekas nenāk, viss tikai tēva makā. Un tagad mēs dzīvojam viens iekš viena. Dēliem labi un tēvs apmierināts!"

No pavasara vispirmāk liek reņģu kūrus. Tos tur jūrā līdz Jāņiem. Tad ņem laukā un to vietā liek lašu murdus. Katrs murds nozvejo caurmērā par 500 latiem gadā. Patrāpās labas reizes, kad šī nauda sanāk jau dažu dienu laikā, bet pēc tam nereti atkal nāk tukšs laiks, kad murda aste viegli ceļas un bez gavilēm."

Sibīrijas gaitas Hugo Hofmaņa ģimenei kā daudziem izsūtītajiem - Tomskas apgabala Asinas rajonā.

Kriši

Tā ir viena no lielākajām mājām, kas minēta Vecsalacas muižas dokumentos jau 1815. gadā. Ievērojama ar to, ka uz Krišu mājas zemes padomju laikā zvejnieku artelis "Enkurs" uzcēla trīs daudzdzīvokļu mājas, līdz ar to izveidojot Kuivižu ciema jauno centru. Krišu dzīvojamā māja saglabājusies līdz mūsdienām - pelēkiem dēļiem apšūta gara un plata gulbūve Krišupītes krastā. Aptuveni no 1900. gada līdz Pirmajam pasaules karam šeit ir bijusi sākumskoliņa. Gan pēc stāstītā, nevis pēc dokumentiem.

Arhitektoniski Kriši ir ļoti līdzīgi Kraukļu mājai. Sēta ir bijusi plaša, ar atsevišķi celtu riju, klēti, zirgu stalli, govju kūti, kā arī ledus pagrabu, zvejas rīku namiņu, pirti pie

lielajiem vītoliem un kalpu māju uz robežas ar Brēdiķu saimniecību, arī pie vītoliem. Linu mārkls, kur tagad čorka! Atšķirībā no koši krāsotās Kraukļu mājas Kriši ir pieticīgi pelēki, tikai logi balti krāsoti. Dzīvojamā ēka ir Vecsalacas muižas celta vai arī no vecas mājas pārbūvēta muižas rentes māja. To apstiprina arī Kuivižu un Salacgrīvas novadpētnieks Aleksandrs Skujiņš, pamatojoties uz muižas dokumentiem, ko ir lasījis un pētījis. Ja ēka nav pārbūvēta, tad tā ir no 19. gadsimta 40. gadiem. Tai ir muzeja vērtība un arī attiecīgs statuss. 1937. gadā Krišas pārdod. Tagad māju mantojis agrākā saimnieka attāls radnieks.

Padomju varas gados "Enkurs" uz Krišu zemes uzbūvēja klubu un jau pieminētās trīs daudzdzīvokļu

*"Krišu" kalpu māja. Logs
no 6 rūtīm, katras rūts
augstums 2 balķi.
1934.gada Lieldienu
uzņēmums. Pirmais no
kreisās "Brēdiķu"
saimnieka dēls Alberts
Babmanis, viņa māsa
Hermīne Babmane, Harijs
Hofmanis no "Kokiem",
Gaida Plūme (Rebānes
Veras mamma), Vilis
Babmanis, Roberts
Hofmanis, Pēteris Gulbis,
Ilga Ābele no
"Kormežiem".*

"Kriši".

mājas. Kūts, rija, stallis, ledus pagrabs, zvejas rīku namiņš un kalpu māja ir nojaukti. Kā atmiņa par seno sētu palikuši bērzi, kas norāda uz bijušās kalpu mājas vietu.

Otrpus Krišupītei rijas vietā sev māju uzbūvēja kolhoza priekšsēdētājs, gan pieķerot klāt vēl vienas vecas mājas zemi.

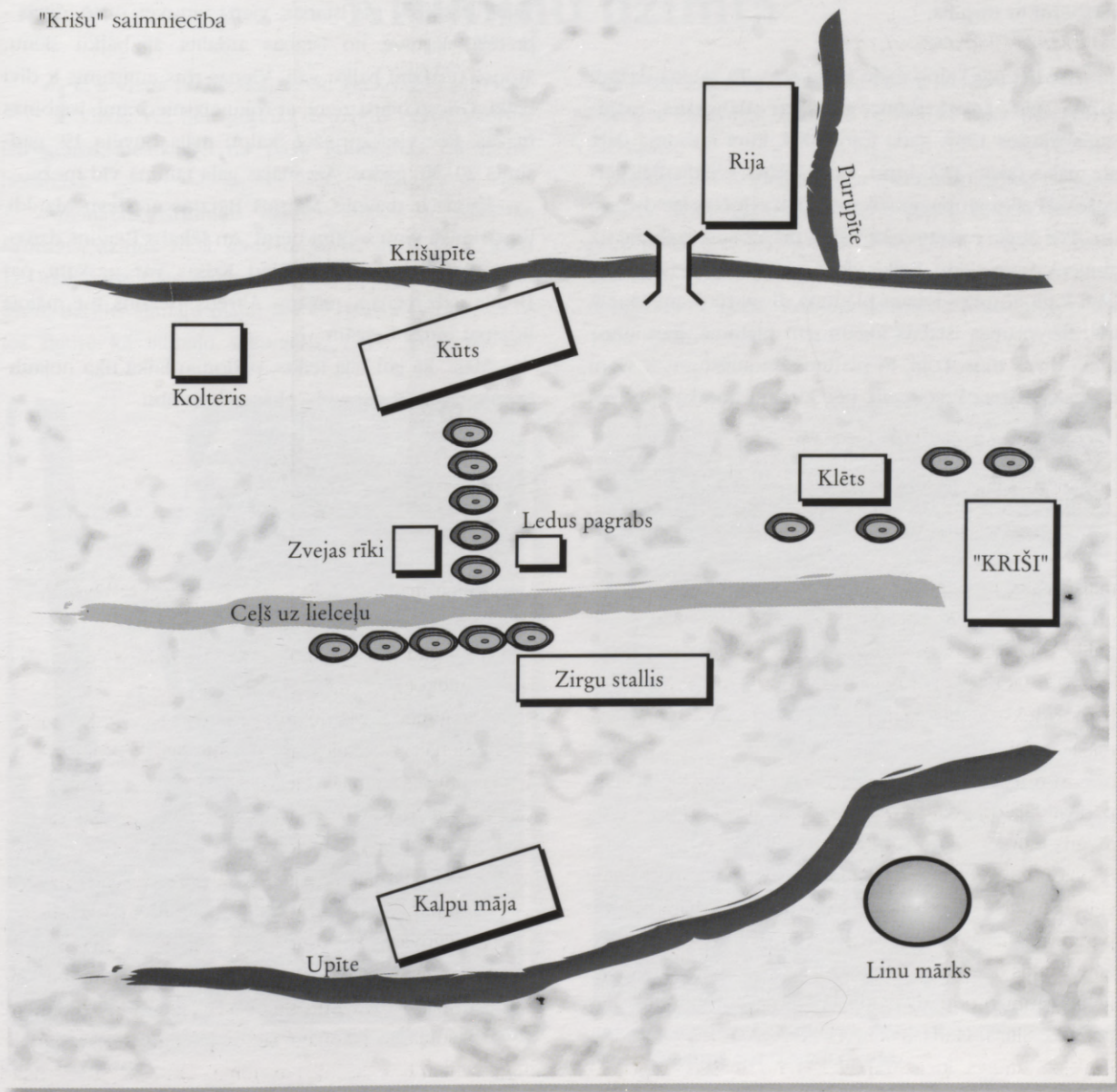
Aprunājoties ar tagadējiem mājas iedzīvotājiem Siliņu pāri, atklājas pavisam jaunas lietas. To viņiem stāstījis Koļa Megris, kuram šobrīd jau 91 gads. Bijis itin sprauns vecis, 85 gadu vecumā ar velosipēdu no Enģeļdārza pa Ķēniņa ceļu katru nedēļu braucis uz Kuivižiem pēc zivīm. Stāstījis par Krišu mājām. Agrākos laikos mājas vietā esot bijis zirgu stallis un stadula, tātad krogs. Vēl 2001. gada vasarā, liekot jaunu grīdu dienvidgalā, zemē atrasti četri zirga pakavi. Siliņš Haris saka, ka, dzīvokļa koridoru pārbūvējot, atradis ķieģeļu paliekas no maizes ceptuves.

Koridors ir mājai pa vidu. Ja šeit agrāk nebūtu bijis krogs, tad kāpēc būtu vajadzīga liela maizes ceptuve?

19. gadsimtā vairākkārt ir mainījušies mājas apsaimniekotāji. Senākā apzinātā ir graudnieka Mārtiņa Bērziņa ģimene. Mārtiņam apprecoties ar Štelca meitu, Krišās ienāk arī Štelcs ar ģimeni. Mārtiņš Bērziņš un Matilde Štelcs salaužāti Lielsalacā 1877. gada 2. februārī, tātad Štelci Krišās ienākuši pēc 1877. gada. Štelcs bijis pārticis vīrs. Kopā ar Štelcu vai atsevišķā mājīnā dzīvojis viņa znots Bahmanis, zivju tirgotājs. Muižai gadā maksāti 135 rubļi par ēku un zemes nomu, 15 rubļi par zveju jūrā pie Salacgrīvas. 1867. gadā Krišās ir bijuši divi zirgi un desmit govīs. Bijuši kalpi un kalpones, bet varbūt arī šie cilvēki Krišās dzīvoja un strādāja ar citiem nosacījumiem.

Īpašumā Krišu māju Štelcs kā ilggadējs rentnieks ieguva tikai Latvijas laikā ar nomaksu uz 41 gadu. Tagad

"Krišu" saimniecība

Štelcu dzimta, šķiet, ir paputējusi. Vienīgi meitu mazmazbērni to turpina.

Mazliet par kalpu māju Krišu sētā. Tā saukta dažādi - gan par Lejaskrišām, gan par Bahmaņa māju. Saglabājusies 1934. gada fotogrāfija, kurā redzama daļa no mājas (skat. 117. lpp.). Priekšplānā svētdienīgi ģērbušos cilvēku grupa, muzikanti. Tiek svinētas Lieldienas.

Pēc attēla redzams, ka kalpu māja bijusi guļbūve uz akmens pamatiem. Baļķi gludi aptēsti, šindeļu jumts. Divi logi, virtuves logam platumā divas rūtis, augstumā trīs, dzīvojamās istabas logam gan platumā, gan augstumā divas rūtis. Logi, to platums un augstums ir vieni no galvenajiem kritērijiem, pēc kuriem nosaka apbūves

vecumu. Ieeja mājā ir no austrumu gala - caur virtuvi. Tālāk ir bijušas trīs istabas, viena virtuves pusē, divas - pretējā. Virtuve no istabas atdalīta ar baļķu sienu, ārpusē redzami baļķu gali. Vienas rūts augstums ir divi baļķi. Griesti bijuši zemi, ar roku aizsniedzami, istabiņas mazas. Pēc visa spriežot, kalpu māja būvēta 19. gadsimta 20.-30. gados. Aiz mājas gala tālumā vid mežs.

Krišās ir dzīvojis Mārtiņš Bērziņš ar sievu Matildi, tur dzimuši viņu septiņi bērni. Arī Jēkabs Bērziņš dzīvojis turpat kalpu mājā. Tātad Krišas var uzskatīt par Bērziņu dzimtajām mājām. Alfrēds Bērziņš tur mājāja līdz pat mūža beigām.

Māja, kā jau bija teikts, padomju laikā tika nojaukta sakarā ar 48 dzīvokļu ēkas celtniecību.

Krūmiņu dzimta

Tā ir viena no lielākajam un ietekmīgākajām Kivižos. Arī lieli gudriķi. Iedzimts prāts, gudrība jau gēnos, neatkarīgi no pašu gribēšanas vai negribēšanas.

Apzinātais Krūmiņu dzimtas sencis ir Krišjānis Krūmiņš, dzimis 1862. gada 6. jūnijā, miris 1938. gada 12. maijā. Zem šīs saules nodzīvojis 76 gadus. Iepircis zemi, uzcēlis Silmaļu māju. Jau 19. gadsimta dokumentos figurē kā Silmaļu saimnieks. 1939. gadā, sadalot

nekustamo īpašumu mantiniekiem, zemes vērtība tiek noteikta 3300 latu apmērā. Silmaļi kā sēta pastāv vēl šobaltdien.

Krišjānim Krūmiņam bija pieci bērni: Jūlijs Arnolds Edgars Krūmiņš, dzimis 1894. gadā; Elfrīda Šarlote, precējusies Strauss, dzimusi 1896. gadā; Hugo Otomārs Krūmiņš, dzimis 1898. gadā; Jānis Aleksandrs Krūmiņš, dzimis 1903. gadā; Roberts Leonards Krūmiņš, dzimis 1908. gadā.

Alise Hofmane

Jānis Krūmiņš z/a "Enkurs" ostā.

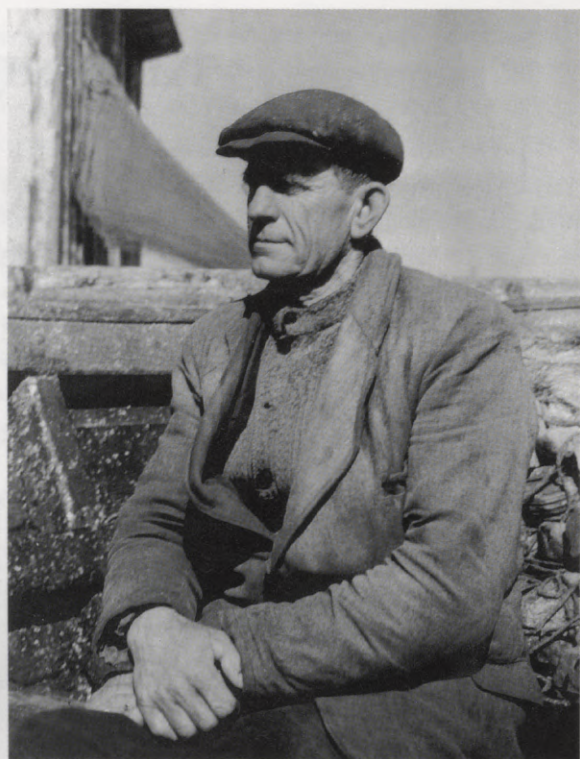

Gleznotāja Gundega Vaska portretējusi kuivižniekus.

1897. gadā tautas skaitīšanas laikā Krišjānis Krūmiņš uzrāda gan nodarbošanos ar zvejniecību, gan lauksaimniecību.

Kad bērni bijuši vēl mazi, nodegusi Silmaļu māja, arī Krišjāņa sieva Zuzanna Alide Treija (1866-1909) sadegusi. Nodegušās mājas vietā uzcelta tagadējā. Visa ģimene dzīvoja un strādāja kopā. Latvijas laikā, kad radās iespēja iegādāties zemi, Krūmiņu dēli ierīkoja jaunsaimniecības randu pļavu pusē. Māsu Elfrīdu Šarloti izdeva par sievu Otto Strausam Priediņos.

Jānis Aleksandrs Krūmiņš apprecēja Koku māju

Hugo Krūmiņš.

īpašnieka māsu Alisi Hofmani. Šajā laulībā dzimst bērni Juris, Jānis, Valdis, Alnis (miris bērnībā), Dzintra, Pārsla, Vija, Rudīte.

1928. gada 3. aprīlī Jānis Krūmiņš pērk un Zemkopības ministrija pārdod vienu gabalu zemes līdz ar visiem tās piederumiem kopplatībā 8,11 hektārus. Pārdodamās zemes nosaukums ir Aļģes. Pārdod pircējam par 979 latiem. Šo summu pircējs sedz ar Valsts Zemes bankas ķīlu zīmju aizdevumu, kam ar pircēja piekrišanu pievienots valsts aizdevums Ls 1821, kas kopumā ir Ls 2800. Ierakstīts dokumentā, ko sauc "Zemes grāmatu akts".

*Arnolds Krūmiņš
kopā ar dēlu
Uldi, meitu Rutu
un sievasmāsas
Austras bērniem.*

Dokuments interesants no visiem viedokļiem. Vērts padomāt par zemes cenu. Īstenībā tās ir randu pļavas un vēl pelēksmilts augsne. Viens hektārs maksā Ls 129. Latam taja laikā bija cita vērtība nekā šodien.

Tiek uzcelta māja Aļģes, kuru jau esmu pieminējusi. Šī Krūmiņu atzara vīrieši ir zvejnieki vēl šobaltdien.

Jānis Krūmiņš ir tipisks zvejnieks, zvejo lašus, zušus, arī pārējās zivis, tāpēc ir vajadzīgi zvejas rīki. Svarīgākie ir lašu murdi. Kā pie tiem tikt? Tikai ar darbu, lielu uzņēmību, amata prasmi. Viss sākas ar liniem, vasarā zili ziedošiem, rudenī ap plūkšanas laiku zeltaini brūniem stiebriem un pogaļām ar sēklām.

Aļģes zemes platība ir 8,11 hektāri, tās ir par maz, lai audzētu linus. Jānis metas kopā ar brāli Hugo Krūmiņu un pa abiem nomā zemes gabalu linu audzēšanai.

Linu apstrādāšana tolaik bija grūta, prasīja daudz

smaga darba. Kad pogaļas metās brūnas, bija pienācis laiks linus plūkt. Linu kūlišus savāca no lauka un aizveda pie cirtējiem, kas nocirta pogaļas, kurās bija sēklas. Pogaļas sakrāva zārdos žāvēšanai, bet linus veda uz Aļģēm un lika mārķā. Lai lini neceltos, tos noslogoja ar akmeņiem. Pāris nedēļas lini mirka, tad tos vilka ārā, stāvot ūdenī līdz jostas vietai, un izklāja uz lauka, lai izžūst. Kad lini bija sausi, tos savāca un sasēja lielās buntēs, kuras nolika zem jumta. Tagad linu šķiedra labi atdalījās no stiebra, to salaužot. Izkaltētos linu stiebrus veda uz Silmaļu riju. Lai stiebrī labāk lūztu, pirms mistīšanas tos rijā vēl kaltēja uz ārdiem. Pie linu mistīšanas vajadzēja divus iekšā laidējus, divus kūlišu devējus, vienu, kas gatavos, samīstītos linus salika un sasēja lielās buntēs. Vēl viens cilvēks bija vajadzīgs, kas piegādāja linus no rijas, un kā pēdējais bija vajadzīgs puika, kas uzmana zirgu, lai tas neapstātos,

jo mašīnu darbināja ar vienu zirgu. Mašīnai bija trīs rievaini rulli, caur tiem iedami, lini tika salauzīti, un nu viegli varēja spaļus atdalīt. Pēc tam linus kulstīja, kas bija grūts un puteklains darbs. Izkulstītos linus sasēja buntēs - podos, aptuveni astoņus kilogramus smagos. Labākie lini bija "ristiņi".

Sekoja vērpsana. Milzum daudz diegu vajadzēja. Beidzot diegi gatavi, nu jāsteidz aust linumu. Linums gāja lašu murdiem, no tā *uzstellēja* 150 metru garu un 2,5 metrus augstu murdu. Par viena laša cenu varēja nopirkt smokingu.

Mazviļņos saimniekoja vecā Krišjāņa Krūmiņa dēls Hugo, dzimis 1898. gadā, miris 1976. gadā. Ir portretēts kā tipisks zvejnieks, gleznieciski izdevīgiem sejas vaibstiem. To pierāda gleznotājas Gundegas Vaskas darinātais portrets 70. gados, kad viņa savām studijām kā tipiskākos Vidzemes zvejniekus pamatoti izvēlējās kuivižniekus.

1934. gadā 35 gadu vecumā Hugo apprec Elzu Vēveri no Valmieras, pēc nodarbošanās frizieri. Šis Hugo solis sacel vētru radu saimē. Ienācēja, no viņas jau nekas nebūs! Smalka pilsētniece, lepna - tā radi. Elza ir bijusi glīta sieviete ar lielām brūnām, dzīvām acīm, kuras pārmantojusi meita Valda un mazdēls Gints. Tajās slēpjas viņu burvība un atvērtais raksturs, ko nu neviens rads gan nevar noliegt.

Jaunā saimniece Elza izrādās visai sprauna, strādīga, kārtīga. Mazviļņos tiek ierīkots daiļdārzs, kāda nav nevienam Kuivižos. Plānu izstrādāja diplomēts dārznieks. Grantēta mājas priekša, grantēti celiņi, rožu dobes, krāšņi potēti ceriņi un citi košumkrūmi. Jaunībā Elza daudz nodarbojusies ar sportu, slidojusi, slēpojusi, braukusi ar riteni, ar laivām pa Gauju. Un nu šī brūnace saimnieko Mazviļņos! Diemžēl jūras gaiss sportiskajai sieviete izrādās kaitīgs, viņa saslimst un visu turpmāko

mūžu sirgst ar bronhiālo astmu, tomēr spēj saņemt spēkus, lai ietu mājas soli. Pie zvejas gan viņas vienīgais darbs bija reņģu kratišana no tikliem, ziemā - tiklu lāpīšana. Dzimusi 1907. gadā, mirusi 1979. gadā.

Hugo ziemās gāja meža darbos, Kuivižos laboja lielos murdus un taisīja jaunus. Krūmiņiem bija motorlaiva, varbūt pat divas. Lai ģimenē valdītu labklājība, galvenais ir strādīgums un vīrs nedzērājs. Tāds bija Hugo Krūmiņš.

Tagadējā Mazviļņu saimniece ir Hugo un Elzas meita Valda Vismane, dzīvespriecīgs, atvērts kultūras cilvēks, aša kustībās un interesanta runā. Viņas dēlam Gintam Šimanim krusttēvs tālbraucējs kapteinis Imants Vikmanis un dzīve pie jūras ir rosinājusi interesi par jūras un jūrmieciņas tēmu, sākot no Valdemāra laikiem Ainažos līdz pat mūsdienām.

Blakus Mazviļņiem Arnolds Krūmiņš ierīko jaun-saimniecību Dzintari.

Savu vectēvu atceras Latvijas Radio ģenerāldirektors **Dzintris Kolāts**.

"Bērnu dienu iespaidi mūs pavada visu mūžu, neatkarīgi no mūsu gribēšanas vai negribēšanas. Bērnbā mēs kāri uzsūcam un projicējam visu savos emocionālās atmiņas failos. Nešķirojot un necenzējot. Pusaudžu un jaunības maksimālisma gados mēs lielāko daļu no tā cenšamies noliegt, aizmirst, iespītēt. Ja izmantot, tad varbūt vienīgi kā joku. Tomēr bērnības dienu redzējumi nekur nepazūd. Tie paliek un noteiktā veidā ietekmē katru cilvēka dzīvi, iet vēl tālāk, pārdzimstot nākamajā paaudzē un vēl un vēl, atstājot savas zīmes jau visas tautas emocionālajā identitātē.

Kad rakstu šīs rindas, maniem bērniem ir 16, 17 un 19 gadu. Un viņi labi zina, kāds ir bijis tēva vectēvs. Nezin kādēļ man likās ļoti svarīgi par to runāt.

Arnolds Krūmiņš. "Gudrais" Krūmiņš. Vai "brillanaš" Krūmiņš. Mans vectēvs. Vīrs, par kuru kaut pāris vārdu gribētu atstāt šajā grāmatā.

*Krūmiņu dzim-
ta, vidū Urzula
un Roberts
Krūmiņi.*

...Un atmiņā projicējas ainas. Ļoti vienkāršas. Ļoti zināmas un, iespējams, līdzīgas citu Kuivižu dzimtu atmiņu ainām.

Vectēvs, atlaidies gultā, lasa avīzi (un mazdēls sēž viņam uz vēdera un klausās). Vectēvs pļauj zāli mūsu pushektārā. Man, toreiz sešu gadu vecumā, liekas, ka zāle ir ārkārtīgi gara, bet vectēvs - fantastiski spēcīgs. Vectēvs stāsta par tikšanos ar vilku uz stīgas "pāri purā". Vectēvs uzcērt sienu. Vectēvs nes mājās zivju maisu un mazo šokolādes tāfelīti - mazdēlam. Vectēvs pievakarē skatās mākoņos un nosaka rītdienas laiku. Vectēvs ceļ no rīta augšā un liek pie darba, kā likums - pēc zaļumballes.

Pašas par sevi šīs ainas ir tādas nostalgiskas bildes. Dzīvību tām iedveš vectēva, "brilljainā" jeb "gudrā" Krūmiņa, vienkāršie dzīves pamatpostulāti, pie kā turējās viņš un ko tālāk, kā prazdams, deva citiem cil-

vēkiem. Ļoti tieši arī man. No šiem pamatpostulātiem man atmiņā paliekoši ir divi - JĀSTRĀDĀ un JĀMĀCĀS. Cik vienkārši un pat naivi! Tomēr visur, kur dzīvē esmu piemērojis šīs vectēva patiesības, esmu guvis panākumus karjeras un pašapziņas aspektā.

Domājot par laika ritējumu un lielvaru maiņām, vienmēr esmu bijis tāds ieinteresēti izbrīnīts par to, kā vectēvs prātis apdomīgi izvadīt savu dzimtu cauri tām trakajām politisko un sociālo notikumu krācēm. Visai nabadzīga bērnība lielā ģimenē Silmaļu mājās Kuivižos, aiziešana līdzī boļševikiem un kaujas pret Kolčaku Sibīrijā, atgriešanās un visai turīga dzīve Latvijā pirmās brīvvalsts laikā. Apdomīgi pārlaists totalitārisma varas gads. Ar cieņu un bez upuriem aizvadīts kara laiks. Tāpat bez upuriem - pēckara izvešanas. Tālāk - kolhoza dibināšana. Piekraustes zveja. Un tur jau parādās mazais, baltmatainais puīselis,

kurš septiņu gadu vecumā ļoti nopietni (nešaubīgi - vectēva ietekmē) citiem zvejniekiem klāsta starptautiskās politikas likumsakarības tā, ka "muti paliek vaļa".

Tad atkal mājas. Nesteidzīgas sarunas ar vectēvu siena pļavā, elpu atvelkot. Par dzīvi. Par darbu. Par izglītību. Jā, arī par sievietēm. Tādas gluži praktiskas lietas, kuras šeit lai paliek nepateiktas. Vectēvs laikam nebija vienaldzīgs pret daiļo dzimumu, kaut gan nekādu īpašu plātību šai sakarā arī netiku dzirdējis.

Garām dimdina gadi. Un es turpinu lūkot nostalgiskās bildes. Skopa uzslava par vienos pieciniekos beigto astoto klasi Salacgrīvā, par vidusskolas diplomu, par iestāšanos augstskolā (nav gan īsti skaidrs, ko ar to ģeogrāfiju daris)...

...Un tad ir viens drēgns vakars. Jau Rīgā, Latvijas Universitātes ģeogrāfijas fakultātes kopmītnēs. Mēs nākam no lekcijām. Kāds istabiņas durvīs iespraudis man adresētu zīmīti: "Dzintri, zvanīja, ka šodien ir miris Tavs vecaistēvs. Bēres būs..."

Kaut kas pārtrūka. Bet pirms pārtrūkšanas tomēr paspēja ierakstīt manī svarīgākās lietas - JĀMĀCĀS, JĀSTRĀDĀ. Arī to, cik svarīgs šis vīrs ir bijis manā dzīvē. Un ka var būt arī tāda mīlestība. Bez skaļuma un uģuņošanas. Skarba. Mūsējā."

Dzintaru māju pagalms. Interesants. Krūmiņu Ligoņa tēvs un Dzintra Kolāta vectēvs Arnolds Krūmiņš ir bijis

cilvēks, kurš milējis kokus, un tādēļ jauniegūtajā Dzintaru zemes gabalā nav izcirsti visi sila koki. Vēl šobrīd aug lieli bērzi, arī pa kādai priedei. Starp Treija grāvi un šoseju ir neliels istā sila gabals ar pamežu. Turpat priede un murdu stellēšanas plācis. Vēl tagad priedē ir āķis, pie kura Arnolds Krūmiņš taisīja murdus. Pagalmā dažādi akmeņi, jo saimniekam tie patīk. Arī jauni koki - ciedras, dižegles iestādītas. Viss rūpīgi un ar mīlestību kopts.

Dzintari celti 1925. gadā un saules gaismā, mainoties ēnām, mirdz kā dzintara gabals.

Randu pļavas gabals tiek pļauts, niedres aug tikai gar jūras krastu. Katru gadu jūra nākot 10-20 metrus tuvāk, tā saka Ligoņis Krūmiņš. Par Latvijas laika randu pļavam saimnieks saka, ka siena šķūnītis ir bijis celts uz nelieliem pāļiem, lai ūdens pa apakšu plūstu prom uz jūru. Melnalkšņos ierīkotie aploki bijuši drenēti. Pļavās drenāžai kalpoja pēc Otrā pasaules kara izraktie grāvji. Pēc Ligoņa Krūmiņa domām randu pļavas tagad iet bojā, un pēc pāris gadiem šis process būs neatgriezenisks.

Roberta Krūmiņa un viņa sievas Urzulas mūžs bija cieši saistīts ar pedagoģisko darbu Rīgā. Viņu dzīvoklis Ģertrūdes ielā 6 visos okupācijas gados bija kā Krūmiņu dzimtas latvietības šūpulis. Roberts vienmēr, līdz pat savai nāves stundai 2003. gada februāra nogalē, pie sevis aicināja jaunos Krūmiņus un viņu atvases, un šajās tikšanās reizēs nekad netrūka dziesmu un jautrības.

Ķuri

19. gadsimta 70.-80. gados Ķuros dzīvoja Eduards Dumpis ar ģimeni un viņa māsa Anna Dumpe, kas 1877. gadā apprecējās ar Ansi Skuju, sauktu par Štelmaheru no Kraukļu mājām. Annai un Ansim bija bērni Bernhards, Ādolfs, Gustavs un Eižens, viņi visi dzīvoja Kraukļu pirts istabā.

Eduardam Dumpim bija divi dēli - Eduards, dzimis 1881. gadā, un Vilhelms, dzimis 1883. gadā.

Ķuri Vecsalacas muižas dokumentos figurē jau ap 1860. gadu, bet gadsimta beigās māja ar saimniecības ēkām (viss bija zem viena jumta) nodega. 20. gadsimta sākumā tiek celta tagadējā māja un saimniecības ēkas -

pirts, pagrabs, bijis arī ledus pagrabs, aitu kūtiņa, govju kūtiņa, malkas šķūnītis. Visas guļbūves, viss peleks, izņemot dzīvojamo māju. Kā 20. gadsimta sākuma sētai ir memoriāla vērtība.

Uz jūras pusi nogāzē daudz augļu koku, tālāk zeme dārzam, arī pļava. Pa kreisi šņāc melnalkšņu un citu koku audzes. Vēl tālāk kolhoza laikā izraktais lielais grāvis, un tad pļavas līdz jūrai.

Alfrēda Āboltiņa dēls apgalvo, ka Ķuri tagadējā izskatā celti jau 19.gadsimta beigās. Būvmeistars bijis Āboltiņš no kaimiņmājām Siliņiem. Varētu piekrist, jo ārēji māja kā ūdens lāse līdzīga visām muižas rentes mājām.

"Ķuri".

"Ķuru" mājas
pagalmā.

Dzīvojamā mājā ir trīs lielas, siltas istabas. Plaša virtuve, liela maizes krāsns, ko kurina vēl tagad. Apkārtne maiga un jauka, savu nebeidzamo kluso dziesmu dzied mazā Ķurupīte. Pavasaros, kad dzied vizbuļi, ar tiem *visi mali tr pilli*. Sēta atrodas uz kādreizējās kāpas, nekas nav līdzināts, tādēļ interesanti. Ir arī koku audze uz jūras pusi.

Ķuros dzīvoja arī Johanna Kleine Reiņa meita, dzimusi 1869. gadā, tepat no Kuivižiem, kā saka, vietējā, tā stāv rakstīts Ķuru mājas grāmatā. Ķuros bijusi saimnieces lomā. Uzticīga Dumpju ģimenei, mājas pavārda un mantas sargātāja. Pirmā pasaules kara laikā palikusi sargāt māju. Dumpju dēli Eduards un Vilhelms jau pirms kara kopā ar Bernhardu Skuju bija devušies uz tālo Sibīriju, zvejojuši pie Obas ietekas Karas jūrā. Dzīvojuši pie samojediem (nosacīti), ģērbusies zvēru ādās. Zveja nav bijusi veiksmīga, nekāda lielā peļņa nav

sanākusi, bet piedzīvojumu un iespaidu bez gala. Nav tak bijis miera tiem latviešiem, vienmēr ir bijuši zinātkāri un arī trakulīgi.

Atgriežos pie Johannas Kleines. Lieli pārdzīvojumi ir bijuši tad, kad Eduardam Dumpim sākās romāns ar kaimiņmāju Siliņu meitu Martu Āboltiņu. Martai piedzimis dēls - Alfrēds Āboltiņš. Lielas kaislības ir plosījušās. Uzmanīgi ir vērots katrs Martas solis, viņa nav drīkstējusi pat sarunāties ar Ķuru mājas vīriešiem. Marta ar mazo puisēnu varēja ienākt Ķuru sētā kā saimniece tikai pēc Kleines nāves. Daudz pārdzīvojumu un nepatikas ir bijis Kuivižu māju saimniecēm, kad ģimenē ienākusi vai gribējusi ienākt cita sieviete, un ja vēl dienestmeita, tad gals klāt.

Šis nav vienīgais gadījums, tādi ir vairāki. Visi kuivižnieki dzīvoja nošķirti, katrs savā sētā, zvejoja katrs par

sevi. Ļoti noslēgti cilvēki, tādi palikuši arī tagad, taču cilvēciskās kaislības ir situšas augstu vilni visos laikos.

Viena no spēcīgākajām kaislību izpausmēm ir bijusi mantas dališana, nenovīdība, ka otram ir kas vairāk vai labāk. Tā brāļi Dumpji kopā ar Skujiņu vai Skujām no Kraukļu mājām uzbūvējuši kuģi. Nav bijis apdrošināts un vienā naktī nodedzināts. Īpašnieki paliek pie sasis-tas siles, bez naudas, bez kuģa.

Brāļi Eduards un Vilhelms Dumpji bijuši zvejnieki. Zvejojuši lašus, paši auduši tiklus. Eduards ir bijis liels linu vērpējs, vērpa tik smalkus linu diegus, ka taisni brīnums, un auda linumus murdiem. Ķuros bija saglabājušies Latvijas laika un pat senāki zvejas rīki, kuri tagad atrodas Salacgrīvas muzejā.

Āboltiņa Marta bija kaimiņmāju Siliņu saimnieka meita, dzimusi 1891. gadā. Viņas tēvs bija būvmeistars, cēlis arī savu māju. Amatnieka māja, taču pietiekami liela tiem laikiem. Tēvs ar māti agri nomirst, un parādu nasta - bankas aizdevums - smagi gulstas uz Martas pleciem, tādēļ sākas dienestmeitas gaitas Ķuru mājās. Eduards Dumpis pēc tam esot ilgi maksājis Siliņu parādus. Marta ir bijusi smuka meita - bieziem tumšiem matiem, biezām melnām uzacīm. Nu gluži kā dēls Alfrēds. Tā stāsta Aina Āboltiņa.

Jā, tās smukās kalpones ir bijušas klupšanas akmens ne vienam vien saimniekam. Glīta esot bijusi arī Adele Gerķe. "Skaista pat vecumā," saka Aina. Žēl, ka nav saglabājusies neviena fotogrāfija.

Dzīves nogalē sievu iegūst arī Vilhelms Dumpis. Tā ir Berta Vilciņa, dzimusi 1885. gadā. Ķuros viņa ienākusi 1948. gadā pēc atgriešanās no izsūtījuma Kostromas apgabala Mantusovas rajonā.

Tādi ir bijuši cilvēki, kas dzīvojuši Ķuros. Šajā stāstiņā atļāvos uzzīmēt laikmetu un cilvēkus ar miesu un asinīm. Patiesās kaislības un patiesā dzīve. Ceru, ka

"Ķuru" saimnieks Vilis Dumpis ar Bertu.

neesmu nevienu aizvainojusi, jo visi šā stāsta varoņi ir atstājuši šo pasauli.

Vēlāk Siliņu māju nopirka Blāķi. Tagad tur dzīvo Ēriks Rebāns ar ģimeni.

Vēl tikai gribu piebilst, ka zvejnieku sievu dzīves ceļš nebija ar rozēmkaisits. Mājas darbi, daudzie bērni, vīru uzpasēšana... Tāpat jau ieskatījās glāzītē, nenāca mājās. Jāiet meklēt, bet kur? Ārī melna nakts, bet vīra māte saka: "Nu aizej, meitiņ, pameklē. Rīt tak varēsi pagulēt, jo tas darbiņš vairs nebūs jādar." Kā iebildīsi vecajam cilvēkam? Celies un ej.

*Kuivižu zvejnieki
Zvejnieku svētkos
Salacgrīvā,
1936. gads.*

1938. gadā Vilis Veldre apceļo visu Latvijas piekrasti, tiek arī līdz Kuivižiem un savā grāmatā "Dzīve pie jūras" raksta:

"Te jūrai lēzens krasts, un pie Kuivižu ciema redzu ganību aploku žogus iesniedzamies gandrīz vai jūrā. Par to nav ko brīnīties, jo te visai zālaina jūrmala. Pat zem ūdens vēl aug zāle kā pļavā.

Lai tiktu strautam pāri, eju gar tā krastu augšup un pie Ķuru mājām uzeju tādu savādu ierīci, ko sauc par

kummu. Tā taisīta no dēļiem un atgādina aizgaldu, kas iecelts strauta vidū. Kummai cauri plūst strauta ūdens, spirdzinādams lašu tēviņus un mātītes, kas šīnī aizgaldā turami, kamēr no tiem varēs ikrus slaukt. Kad nu slaukšanas laiks piēnācis, tad apliek mātītei diviļi ap kaklu, paceļ virs ieslaucamās bundžas un sāk braucīt, lai ikri list bundžā."

Raudiņas un Līdaku dzimta

Līdaku dzimta ir kalpu gājuma, senči Kuivižos it kā esot ieradušies no Rūjienas apkārtnes, tā stāsta tālbraucējs kapteinis Harijs Līdaks. Ziņas no 19. gadsimta ir skopas - zināms tikai, ka viņa vecvectēva vārds bija Jānis.

Harija vectēvs Fricis Līdaks nodzīvoja garu mūžu - 96 gadus (1859.-1955.g.). Viņš bija rokpelnis - galdnieks, linu kulstītājs, zvejnieks un muzikants. Kopā ar citiem Kuivižu muzikantiem viņa vijole skanēja kā kāzās un kristībās, tā arī atkūlās un citos godos. Harija māsas atceras, kā dejojušas vectēva mūzikas pavadījumā.

Vecāmāte Anna bija igauņiete no Kihnu salas. It kā Vecsalacas barons viņu esot iemainījis.

Fricis ar Annu dzīvojuši Lāču mājā, ko vēlāk pārdēvēja par Randgaļiem. Viņu laulībā dzimuši četri dēli: Alfrēds, Georgs, Mārtiņš, Daniels. Trīs no viņiem bija zvejnieki, bet Georgs - kalējs, arī ciešā saistībā ar zvejniecību (kala enkurus un dažādus darba rīkus).

Mārtiņš Līdaks (1899.-1984.g.) jaunībā braucis uz kuģa - divmastu gafelšonera pie kapteiņa Zilmaņa par jungu - jaunāko matrozi, koku. Revolūcijas laikā viņa kuģis Viborgā tika arestēts. Bija iespēja turpināt jūrnieka gaitas Somijas pakļautībā, no kā viņš atteicies un kājām atnācis mājās. Nopelnīto naudu saglabājis - par to māte nopirka govī. Diemžēl naudas trūkuma dēļ jūrskola Mārtiņam nebija pieejama un dzīve pagāja sūrajā zvejnieka darbā.

*Z/a "Enkurs"
priekšsēdētājs
Gunārs Saltais
(no kreisās) sveic
Martiņu Līdaku.*

Mārtiņš Līdaks, 1952. gadā.

Pēc dienesta Vidzemes jātnieku pulkā Mārtiņš 1922. gadā apprecējās ar Minnu Tazāni.

Minna Tazāne (1896.-1975.g.) pirms laulībām bijusi kalpone Brēdiķos. Viņas tēvs Jēkabs Tazāns (1867.-1937.g.) nācis no Igaunijas - no Sāmsalas, māte Katrīna Martinsone (1872.-1953.g.) - no Jaunsalacas pagasta. Viņu ģimenē bija septiņi bērni - Vilhelms, Adeline (apprecēja Aleksandru Merksonu), Milda (apprecēja Vilhelmu Kleinu), Jēkabs, Frīdrihs, Arvīds, Minna (Līdaka). Trīs dēli bija zvejnieki Kuivižos, bet Frīdrihs līdz iesaukšanai leģionā strādāja par pārdevēju dažādos Rīgas veikalos un bija arī izcils dejotājs. Pēc kara viņš emigrēja uz Kanādu, kur bija pazīstams latviešu tautas deju vadītājs.

Harijam un māsām Kuivižos lielākā daļa pamatiedzīvotāju ir radi, jo viņiem bija 57 brālēni un māsīcas (23 no tēva puses, 34 - no mātes). Tie ir Līdaki, Tazāni, Kleini, Merksoni.

1923. gadā no Valsts zemes fonda gar Rīgas jūras līča ziemeļu krastu zvejniekiem uz izpirkšanas līguma pamata piešķīra pa 7 hektāriem zemes jaunsaimniecību veidošanai. Līdzekļus uz 25 gadiem varēja aizņemt Valsts zemes bankā. Interesanti, ka Mārtiņš Līdaks aizņēmumu atdevis 1940. gadā - dažus mēnešus pirms Latvijas okupācijas.

Mārtiņš Līdaks Raudiņu māju uzcēla 1924. gadā. Ģimenē bija trīs bērni - meitas Vilma (1925) un Rita (1927), jaunākais - dēls Harijs (1934). Kā jau minēts, iztika tika pelnīta piekrastes zvejnieka darbā. Iesākumā strādāja individuāli, bet vēlāk - kooperējoties ar citiem zvejniekiem. Gāja jūrā ar airu, buru laivām, vēlāk motorlaivām, zvejoja ar tikliem, murdiem, kūriem.

Kooperatīvs uzcēla ēku, iegādājās motorlaivas un arī smago mašīnu. Nams saglabājies vēl šodien. Tajā bija telpas daudzveidīgai zivju apstrādei, vienā galā - leduspagrabs zivju uzglabāšanai. Mārtiņa meita Vilma atceras, ka kooperatīva pamatos iemūrēta kapsula ar tā laika dokumentiem un citām laikmeta liecībām, ieskaitot pat modes žurnālu un naudu.

Vasaras brīvdienās bērni piepelnījās, palīdzot apstrādāt zivis. Ja labi veicās, varēja nopelnīt pat līdz veselam latam dienā. Tai laikā skolas kurpes maksāja divus latus.

Zvejnieku sievas vasarā palīdzēja vīriem jūras darbos, apkopa piemājas saimniecību, bet ziemā lāpīja tiklus.

Ar zveju vien ģimeni uzturēt nevarēja, tāpēc bija arī piemājas saimniecība, divas govīs, zirgs, aitas, cūka. Ziemā Mārtiņš brauca uz attālākām apdzīvotām vietām, piemēram, uz Aloju, pārdot mucās sasālītās reņģes.

Lidaku dzimta 1972. gadā. Pirmajā rindā no kreisās: Harija dēli Einārs un Artis, Vilmas dēls Didzis, Ritas meitas Inga un Baiba, vidū - Minna, aizmugurē: Vilma, Harijs, Mārtiņš, Arnis (Ritas vīrs), Rīta, Valentīna (Harija sieva).

Pircējiem naudas bieži nebija - zivis mainīja pret labību vai citiem pārtikas produktiem.

Ziemā Mārtiņš brauca meža darbos, tāpat kā vairums piekrastes zvejnieku - veda balķus, malku. Tas bija laiks, kad varēja sagatavot arī zvejai nepieciešamos kokmateriālus - mietus, kārtis, riņķus murdiem.

Kā stāsta Vilma, kad tēvs ar māti gāja jūrā, meitām ar zirgu bija piekrastē tie jāsapaida, lai izvestu tīklus un lomus. Tikko vecāki izbrauca jūrā, bērni jau bija jūras malā, un viņiem bija ilgi jāgaida, kamēr vecāki pārbrauca krastā. Gaidot bieži pārņēma drūmas domas, raizējoties,

vai "ašā jūrā" nenotiek nelaime.

Neskatoties uz trūcīgajiem dzīves apstākļiem, Mārtiņš Līdaks ar sievu skoloja savus bērnus. Par mācībām Mazsalacas Valsts ģimnāzijā bija jāmaksā, bet tā kā mācījās abas meitas, viena no mācību maksas bija atbrīvota.

Uz Mazsalacu kādreiz brauca ar "bāniti" - Ainažu-Valmieras šaursliežu vilcienu līdz Puikulei, kur pārsēdās uz Rīgas vilcienu. Ceļojums aizņēma veselu dienu - vakarā izbrauca no Ainažiem, no rīta bija Mazsalacā. Grūtāk klājās tūlīt pēc kara, kad dzelzceļš bija izpostīts un 60 kilometrus līdz ģimnāzijai varēja tikt ar divriteni vai zirgu.

*Kadrs no 1966.
gada uzņemtās
dokumentālās
filmas par
Kuivižu
zvejniekiem.*

Kara laikā ģimnāziju no skolas ēkas pārvietoja uz veco krogu, bet internātu ierīkoja veikala noliktavas telpās. Bija dziesmiņa:

"Tekš Mazsalac's bij ģimnāzij,
Kas vecā krogā atrodas.
Tur iekšā valda kliķes gars
Un apkārt klejo friču bars."

Vecākā meita Vilma beidza ģimnāziju pēdējā vācu okupācijas gadā. Tas bija 21. izlaidums, kurā bija 21 meitene - visi puīši bija iesaukti dienestā leģionā, no kura vairākums dzimtenē neatgriezās.

Vilma mācības turpināja Rīgas 1. medicīnas skolā. Apguvusi medicīnas māsas profesiju, viņa strādāja slimnīcā Rīgā, ir arī 5 gadus gājusi jūrā - par kuģa mediķi. Ar zvejas bāzes kuģiem "Rīga" un "Vilis Lācis" Vilma jūras gaitās izceļojusi Atlantijas okeānu no Dienvidāfrikas

krastiem līdz pat Ziemeļu polārā loka aisbergiem. Saņēmusi goda nosaukumu "Labākais medicīnas darbinieks".

Meita Rita pēc Mazsalacas vidusskolas beigšanas iestājās Latvijas Valsts universitātes Bioloģijas fakultātē. Pēc tās beigšanas turpināja mācības aspirantūrā un aizstāvēja bioloģijas zinātņu kandidāta disertāciju par Eiropas upes nēģu bioloģiju un izplatību Latvijas upēs un jūrā. Pēc tam strādāja LVU Bioloģijas fakultātē par asistenti, vecāko pasniedzēju, docenti. Ir bioloģijas zinātņu doktore. Piecus gadus pildīti fakultātes dekānes un desmit gadus - katedras vadītājas pienākumi.

Harijs kļuva par tāljūras kapteini. 1953. gadā pabeidza Rīgas zvejniecības jūrskolu. Strādāts par stūrmani gan Liepājas zvejnieku arteli "Boļševiks", gan uz mācību burinieka "Mendeļevs", gan arī uz silķu zvejas traleriem Atlantijas okeānā. 1955.gadā 21 gada vecumā kļuva par kapteini, no

*Lidaku dzimta
1972. gadā.*

1962. gada strādāja par kapteiņdirektoru uz lielajiem zvejas traleriem, bet no 1970. gada divdesmit gadus bija Rīgas jūras zvejas ostas kapteinis. Pēc tam sešus gadus līdz pat pensijai - Latvijas Jūrnieku reģistra vadītājs. Darbojās Latvijas Jūrniecības savienībā kopš tās dibināšanas, aktīvi piedalījās Latvijas Jūras akadēmijas veidošanā.

Mārtiņš Lidaks strādāja godprātīgi, izpelnījās cieņu un atzinību. 1966. gadā viņam piešķīra Latvijas PSR Nopelniem bagātā zvejnieka goda nosaukumu.

Lai gan sen mūsu vidū vairs nav ne Minnas, ne Mārtiņa, dzimta gājusi kuplumā - jaunākajā paaudzē aug 12 bērni, tostarp 4 puikas. Vilmas dēlam Didzim ir divi bērni, Ritas meitām Baibai un Ingai - kopā pieci. Tāpat ar pieciem mazbērniem lepojas Harijs - dēliem Artim un Eināram ir pa divām meitām, bet Eināram - arī dēls, kas zīmīgi kristīts par Mārtiņu.

Randgaļi un Līdaku dzimta

Viena no vecākajām mājām Kuivižos, ne muižas būvēta, bet pašu celta. Ilgs ceļš bija līdz šīm mājām. Dīvaini, ar roku aizsniedzamas, bet kaut kas atturēja turp doties. Uzmetot skatienu, nekādus pārsteigumus nesolīja. Māja sen jau pārdota, jauni īpašnieki, aprūtināta iekļūšana, tādēļ tāds kavējums.

Līdaku dzimtas šūpulis. Māja randas galā jeb sākumā, no Salacgrīvas puses braucot. Muižas laikos dēvēta par Lāčiem, tā arī ierakstīta muižas dokumentos 1897. gadā. Vēlāk vārds mainīts uz Randgaļiem.

Mājai uzlikts šifera jumts, bet pati nomelnējusi,

pieklāvusies pie bijušās aukstās zivju kūpinātavas vārtiem. Ap māju koki, ābeles, ogulāji.

Līdaku dzimtas daudzajās fotogrāfijās māja un tās saimnieki redzami dažādos laikos.

Tagad par dzīvojamo māju. No arhitektoniskā viedokļa celtne ir līdzīga visām muižas rentes mājām Kuivižos, tikai mazāka. Tāds pats jumts ar nošķeltu galu. Ja stingri vadās pēc Vecsalacas muižas dokumentiem, tad māja varētu būt celta laikā no 1867. līdz 1897. gadam. Kā stāsta Friča Līdaka mazmeita Anna, jau viņas vecvectēvs Jānis Līdaks ir dzīvojis šajā mājā. Dzīvot viņš

*Fricis un Anna
Līdaki ar dēlu
Mārtiņu.*

Georgs Līdaks pie smēdes.

varēja, tikai ēka bija cita, apmēram tāda kā Upītes, kuru redzam 1915. gada fotogrāfijā.

Logi ir bijuši mazi un šauri. Jau Latvijas laikā tie nomainīti, paplašināti, bet augstums palicis agrākais. Pamati zemē iegrimuši, tikko var saredzēt. Mājā četras palielas istabas. Ziemeļgals pārbūvēts, dienvidu gals palicis iepriekšējā izskatā. Melnā pārle! Ieeja Georga Līdaka mājas daļā, t.i., dienvidu galā, atrodas mājai pa vidu no jūras puses. Durvis zemas un šauras, ir jāsametas kūkumā,

Georgs Līdaks kaļ enkuru.

lai iekļūtu priekšnamā jeb porūzi. Durvis veclaiku klinķis ar apaļu mēli. Atveras durvis, un paveras skats uz priekšnamu ar ogļu melnām notēstu baļķu sienām. Tad nu gan var visu izpētīt, samērot loga rūs augstumu ar baļķu resnumu, kā tas pieņemt, nosakot mājas vecumu. Priekšnama grīda klāta ar lielākām un mazākām akmens plāksnēm, kas cieši jo cieši liktas cita pie citas. Šai ēkai nav cenas, tā ir mazs Kuivižu brīnumiņš. Tālāk divas plašas istabas. Virtuvē pie plīts saglabājies klons.

*Kuivižu
muzikanti,
pirmais no labās
- Fricis Lidaks.*

1939. gada lauksaimniecības skaitīšanas dokumenti sniedz izsmeļošas ziņas par Fricim Lidakam piederošo Randgaļu sētu un zemi. Zemes īpašuma lapā rakstīts, ka aramzeme un dārzi kopā aizņem 2,23 pūrvietas, pļava - 8 pūrvietas, dabiskās ganības - 1,43 pūrvietas, zeme zem ēkām, ceļiem - 1 pūrvieta, neizmantojamā zeme - 3 pūrvietas. Īpašuma kopplatība - 15,66 pūrvietas. Dzīvojamā ēka no koka, celta līdz 1920. gadam, 120 kv.m; seklā kūts, koka, 42 kv.m., celta līdz 1920. gadam; koka klēts, celta 1934. gadā; divi šķūņi - viens celts laikā no 1920. līdz 1934. gadam, otrs - 1934. gadā; siena šķūnis, ratnīca, koka pirts - 1934. gadā; kalēja smēde, koka, līdz 1920. gadam; pagrabs, celts 1920.-1934. gadā; zem viena jumta kūts un barības vai ratu šķūnis. Dzīvojamā ēkā - 4 istabas. Īpašnieks ar ģimeni apdzīvo 3 istabas, citi iedzīvotāji - 1 istabu. Aka ar koka grodiem.

Lapa aizpildīta 1939. gada 6. jūlijā.

Pāri ceļam, pie ieejas bijušajā Kuivižu cehā, kur tagad balto rozīšu audze, ir bijusi Friča Lidaka dēla Georga smēde. Dzīve tur sīti augstu vilni. Vesperis dunējis un plēšas rūkušas no rīta līdz vakaram. Ir kalts bez gala. Kā saka Guntis Bērziņš, ja nebūtu Georga Lidaka ar viņa zelta rokām, Kuivižos nebūtu arī zvejnīcības.

Georgs ir glīts, stalta auguma tumšmatis. Muzikants. Strādīgs. Piedalījies Latvijas atbrīvošanas cīņās, ko apliecina dokuments. Pirmā sieva Alma nomirst pēc dzemdībām, paliek meita Alise. Otrā laulība tiek slēgta ar Malvīni Mārtiņsoni no Vecsalacas Akmeņkrauvēm. Malvīnes tēvs ir bijis Vecsalacas muižā, māte Kristīne - modere muižā. Otrajā laulībā dzimuši septiņi bērni, trīs no tiem miruši.

*Daniela Līdaka
kāzas Randgaļos
1935. gadā.*

Dzimtas šūpulis Randgaļi tiek sadalīts, Georgam tiek dienvidu gals, Danielam - ziemeļu gals. Mārtiņš Līdaks ceļ māju Raudiņas. Friča ceturtais dēls aiziet dzīvot uz Krastiņiem, viņam nomirst sieva, paliek deviņi bērni, kuri tiek sadalīti pie radiem, pie saimniekiem.

1940. gadā Georgs Līdaks nopērk 3,716 ha lielu zemes gabalu aiz Kuivižu māju zemes pie Jaunupīšu

zemes un dod tam vārdu Kalves, taču tālāk par pirkšanu netiek, jo sākas padomju laiks, seko karš.

Pēc kara Randgaļus skar vislielākās pārmaiņas un zaudējumi, jo šī zvejnieku - amatnieku sēta atrodas ļoti izdevīgā vietā: Krišupīte, jūra, ceļš. 1953. gadā 96 gadu vecumā nomirst Fricis Līdaks. Sākoties Kuivižu ceha celtniecībai, abām Līdaku ģimenēm jāatstāj Randgaļi.

Skujas - Skujēnu - Skujiņu ģimenes hronika

Mūsu pirmās paaudzes senči, kuru pēdas varēja sadzīt Lielsalacas lut. draudzes baznīcas grāmatās, ir Indriķis un Līze, ģimenes hronikā raksta nu jau aizsaulē aizgājušais skolotājs Aleksandrs Skujiņš.

Viņi dzimuši Ternejas pag. Rūjienas draudzē 19. gadsimta sākumā. Piedzima viņi kā dzimcilvēki un tikai 1819. gadā, kad Vidzemē atcēla dzimtbūšanu, ieguva t.s. "putnu brīvību".

Latviešu zemniekiem, dzimcilvēkiem tajā laikā vēl uzvārdu nebija, viņi saucās kristītos vārdos, minot mājas

vārdu, kur viņi bija piederīgi. Viņi bija cieši saistīti ar savu dzīves vietu un bez dzimts kunga ziņas to mainīt nedrīkstēja. Dzimtkungs ar viņiem varēja rīkoties kā ar savu īpašumu - pārdot, mainīt, uzdāvināt utt.

Pēc dzimtbūšanas atcelšanas Krievijas ķeizars Aleksandrs I izdeva likumu par uzvārdu piešķiršanu Vidzemes un Kurzemes zemniekiem. Vidzemē uzvārdi tika piešķirti no 1822. līdz 1826. gadam.

Pēc likuma uzvārdu varēja izvēlēties brīvi, bet bieži to izvēlējās muižnieks vai arī izvēlēto uzvārdu nepareizi

*"Kraukļos" 1943.
gadā. No labās:
pērminders
Krastiņš, Krastiņu
māju saimnieks
Ribards Strauss,
viņa sieva Alīde
Strausa (Skujiņa
atraitne), dēls
Ottomārs, Marta
Bērziņa.*

uzrakstīja pagasta skrīveris.

Domājams, ka Indriķis bija izvēlējis uzvārdu Skujiņš, resp. Skujīns.

Rūjienas pusē, kur Indriķis dzimis, pamazināmiem vārdiem lieto galotni *-īns*. Ja pieļaujam, ka rakstītājs galotni *-īns* nepareizi varēja uzrakstīt kā *-ēns*, tā būtu varējis rasties uzvārds Skujēns.

No iepriekšējās paaudzes saglabājušās ziņas, ka Indriķa brālis izvēlējis citu uzvārdu - Zariņš.

Ap pagājušā gadsimta vidu, kad brīvlaistie zemnieki, atbrīvojušies no smagām dzimtbūšanas saitēm, sāka meklēt sev labākus dzīves apstākļus, Indriķis un Līze Skujēni ar saviem bērniem pārnāca uz dzīvi Vecsalacas pagastā.

Vispirms viņi kā vaļinieki, kalpi apmetās uz dzīvi Jemekļu mājās. Viņu ģimenē bija četri dēli - Indriķis, Jānis, Tenis un Ansis (varbūt bijušas arī meitas, bet to nav izdevies noskaidrot).

Indriķa un Līzes dēli Jānis, Indriķis un Ansis nodibina ģimenes, un otrajā paaudzē Skujēnu dzimtā rodas trīs atzari, kuri vēlāk atšķīrās ar uzvārdiem.

Jāņa pēcnācēji saglabājuši līdz mūsu dienām uzvārdu Skujēns.

Indriķa dēli un viņu pēcnācēji pieņēmuši uzvārdus Skujiņš un Skuja.

Anša dēli un viņu pēcnācēji visi ir Skujas.

Indriķa atzars

Indriķis Skujēns apprecas ar Jemekļu mājas saimnieka Apiņa meitu Dārti un 1864. gadā kļūst par Jemekļu mājas saimnieku vecā Apiņa vietā. Muiža un pagasttiesa atzīst Indriķi Skujēnu par "gruntīgu saimnieku" un izremontē viņam Jemekļus.

Indriķim un Dārtai Skujēniem Jemekļos piedzimst pieci bērni, dzīvi paliek tikai divi dēli - Jānis un Ansis.

Jemekļos nomirst vecie Skujēni Indriķis un Līze un vecie Apiņi - Niks un Maļļa.

1873. gadā Vecsalacas muižas īpašnieks grāfs Brockdorfs Jemekļu māju ar zemi izrentē pagastam skolai vajadzībām "uz mūžīgiem laikiem".

Pagasts muižai par Jemekļu māju maksā renti, bet zemi atdod lietošanā skolotājam kā algu par bērnu mācīšanu. 1874. gadā uzbūvē un atver Jemekļu lut. pagastskolu (Korģenes sk.). Pirmais skolotājs Jemekļu skolā bija Niks Kalniņš, kas reizē ir arī zemkopis.

Indriķim un tāpat viņa brālim Jānim, kuri dzīvoja Jemekļos ar savām ģimenēm, nu bija jāatrod jauna dzīves vieta.

Indriķis ar Dārti un saviem dēliem Jāni un Ansi pārnāk dzīvot uz Kuivižu Kraukļiem.

Tā kā iepriekšējais Kraukļu saimnieks Pēteris Gulbis bija miris un Gulbja atraitne no saimniecības atsacījies, muiža māju izrentēja Indriķim. Tā Indriķis kļuva par Kraukļu saimnieku, uzņemoties rentes saistības ar muižu. No 1867. gada Vecsalacas muiža bija pārgājusi uz naudas renti (pirms tam bija klaušu rente, kad muižai bija jākalpo ar zināmu skaitu cilvēku un zirgu dienām, jādod labība u.c.)

Kraukļu mājas rente bija noteikta 120 rubļi par ēkām un zemi un 15 rubļi par jūras zveju - kopā 135 rubļi par gadu. Pēc muižas noteikumiem reņģes bija jāpārdod par 1,20 rubļiem pūrā, un zvejot drīkstēja pusversti no upes grīvas.

Indriķis Kraukļos blakus zemes darbam sāka nodarboties arī ar zveju - vada zveju.

Viņš piedalījās arī sabiedriskajā darbā - 1886. gadā bija Vecsalacas pagasta vecākais.

Indriķis atļāva arī telpas palīgskolai Kraukļos.

Kuivižu Kraukļu skola sāka darboties 1884. gadā un darbojās līdz 1892. gadam, kad skolu pārcēla uz

Alida Skujiņa.

Cērpenciema Klimpu mājām. Kuivižu Kraukļu skolai bija privāts raksturs, jo pagasts maksāja skolotājam Gustavam Kalniņam, Jespermājas saimniekam, tikai 25 rubļu algu par gadu, bet katram skolēnam bija jāmaksā 2 rubļi par ziemu. 1888. gadā skolā mācījās 55 skolēni.

Indriķa un Dārtas ģimenē no pieciem Kraukļos dzimušajiem bērniem pieaugušu vecumu sasniedza tikai divi - dēls Ričards un meita Zelma.

Divi Indriķa dēli beidza Ainažu jūrskolu - Jānis Skujiņš 1889. gadā ieguva tālbraucēja kapteiņa tiesības un Ričards Skujiņš 1898. gadā - tālbraucēja stūrmaņa tiesības.

Abi vecie Skujēni nomira Kraukļos - Indriķis 1906.gadā un Dārta 1910. gadā. Abi izvadīti no Kraukļiem un guldīti Salacgrīvas kapsētā - ģimenes kapos.

Ričards jūrnieku gaitās saslima un nomira svešumā.

Pēc Indriķa nāves Kraukļos par rentes saimniekiem paliek viņa dēli - Jānis, kurš rentēja divas trešdaļas, un Ansis - vienu trešdaļu Kraukļu saimniecības.

Jānis Skujiņš pats Kraukļos nesaimniekoja - tur saimniekoja viņa sieva Alīda, dz. Ķikute, kura pēc apprecēšanās 1907. gadā pārnāca dzīvot uz Kraukļiem.

Jānis Skujiņš gandrīz visu savu mūžu pavadīja jūrnieka gaitās, braucot gan par kapteini, gan stūrmani uz toreizējās Ziemeļu tvaikoņu sabiedrības kuģiem "Iwan Asbeleff", "Baron Driesen" u.c. Pēdējos mūža gadus viņš brauca par kapteini uz tvaikoņa "Inspector", reizē būdams arī šī kuģa rēderis kopā ar J. Veidi no Ainažiem. Kuģis uzturēja satiksmi starp Rīgu un Vidzemes un Kurzemes piekrastes apdzīvotajām vietām.

1917. gadā, kad Petrogradā jau risinājās vēsturiskie revolucionārie notikumi, kuģi pārdeva Somijai.

Beidzot jūrnieka gaitas, Jānis drīz saslima un 1918. gadā nomira Valmieras slimnīcā. Viņš izvadīts no Kraukļiem un guldīts Salacgrīvas kapsētā.

Kraukļos palika viņa sieva Alīda un divi dēli - Aleksandrs un Jānis (Vilis), kuri tika apstiprināti par Jāņa Skujiņa mantiniekiem.

Indriķa un Dārtas otrs dēls Ansis Skuja (Skujēns) pēc tēva nāves rentēja vienu trešdaļu Kraukļu un nodarbojās galvenokārt ar zemes darbu.

Viņš ar sievu Matildi, dz. Bērns, izaudzināja divus dēlus - Jāni (Džoni) un Kārli un divas meitas - Elfrīdu un Alisi.

Jānis (Džons) tika iesaukts Pirmā pasaules kara laikā cariskās Krievijas armijā un krita frontē 1915. gada 30. augustā. Otrs dēls Kārlis Skuja palika kopā ar vecākiem

Kraukļos, pārņēma saimniecību un pievērsās vairāk zvejai.

Vecākā meita Elfrīda 1916. gadā nodibināja ģimeni ar Jāni Dambi un aizgāja savā dzīvē. Jaunākā meita Alisa 1925. gadā apprecējās ar Hermani Rozenbergu un pārcēlās uz dzīvi Valmierā.

Pēc Pirmā pasaules kara, kad nodibinājās Latvijas valsts, tika piešķirtas īpašuma tiesības uz muižas rentes mājām bijušajiem rentniekiem.

Kraukļu saimniecība tika sadalīta uz pusēm, puse no Kraukļu zemes ar ēkām tika piešķirta Jāņa Skujiņa mantiniekiem, puse bez ēkām - Anša Skujas dēlam Kārlim.

1924. gadā Kārlis pabeidza celt jaunu dzīvojamo ēku un no Kraukļiem pārcēlās uz dzīvi savā jaunajā saimniecībā Imantās. 1922. gadā viņš nodibināja ģimeni ar Almu, dzim. Michelsoni, un Kraukļos piedzima viņu pirmais bērns - meita Gaida. Pārējie bērni - dēli Gunārs, Jānis, Kārlis, Centis (Censons) - dzimuši Imantās.

Ansis Skuja nomira Imantās 1933. gadā un apglabāts Salacgrīvas kapsētā - Indriķa Skujiņa ģimenes kapos.

Matilde aizgāja dzīvot pie jaunākās meitas Alisas uz Valmieru un tur nomira. Indriķa un Dārtas meita Zelma apprecējās ar Jaundzeņu saimnieku Dāvidu Kalniņu un kļuva par Jaundzeņmājas saimniecei. Dāvida un Zeltas Kalniņu ģimenē uzauga divi dēli - Roberts un Voldis (Voldemārs) un trīs meitas - Valija, prec. Priedite, Anna, prec. Pudule, un jaunākā meita Laura (Grieta).

Īsi pirms Otrā pasaules kara Kalniņš pārdeva Jaundzeņus un pārcēlās ar sievu un Voldi uz Lielirbi.

Kurzemē viņi sāka nēgu zveju Lielirbes upē un tur kļuva par pirmajiem nēgu zvejniekiem. Zveju pārtrauca karš.

Voldis, Roberts un Valija ar savām ģimenēm emigrēja uz ārzemēm. Lielirbē palika vecie Kalniņi - Dāvids (Dāvis) un Zelma, kuri tur arī nomira.

Alma Pudule ar savu ģimeni palika uz dzīvi padomju Latvijā. Trūkst ziņu, kur palikusi Kalniņu jaunākā meita Laura (Grieta).

Anša atzars

Līdz ar Indriķa ģimeni uz Kraukļiem pārnāca arī jaunākais brālis Ansis, saukts Štelmahers Skuja.

Ansis 1877. gadā nodibināja ģimeni ar Annu Dumpi no Ķuriem, Kraukļos piedzima viņu trīs dēli - Bernhards, Ādolfs un Gustavs un Ķuros - meita Emma.

Bernhards Skuja (1818 - 1953) nodibināja ģimeni ar Emmu Vitolu (1885-1975). Viņu ģimenē piedzima un uzauga meita Valija (1906) Pauča (šķirt. Skrodele) un dēli Roberts (1909), Arturs (1911) un Eižens (1914).

Valija, Roberts un Arturs dzimuši Salacgrīvā (toreiz Svētciema pag. Upesjenās), bet Eižens Annsmuižā.

Ādolfs Skuja (1884-1947) nodibināja ģimeni ar Lavīzi Ķimsi (1885-1968). Viņu ģimenē uzauga divi dēli - Pauls (1918) un Alberts (1922). Abi dzimuši Salacgrīvā - Pāleskrogā.

Gustavs Skuja (dz. 1889) bija precējies - dzīva vēl sieva Elfrīda un meita Māra Skuja. Gustavs bija izstudējis par farmaceitu un strādāja par aptiekāru Rīgā.

Emma Skuja (1883 - 1952) nebija precējusies un neatstāja aiz sevis savas dzīves turpinātājus.

Bernhards Skuja Latvijas laikā ieguva savā īpašumā Upesjenas, kuras savulaik rentēja. Ādolfs Skuja uzbūvēja Salacgrīvā divas dzīvojamās mājas. Abi brāļi bija Latvijas laikā ievērojamākie Salacas upes nēgu zvejnieki. Jaunības gados Bernhards nodarbojās ar jūras zveju, bet Ādolfs pavadīja vairākus gadus jūrnika gaitās.

Eižens, Bernharda un Emmas dēls, līdz aiziešanai pensijā arī padomju Latvijas laikā nodarbojās Salacā ar nēgu zveju.

Jānis Skujiņš.

Jāņa atzars

Jemekļos ģimenes dzīvi sāka arī Indriķa un Līzes vecākais dēls Jānis ar sievu Trīni, dz. Šauts.

Jānim un Trīnei Jemekļos piedzima četri bērni - dēls Ansis, meitas Maija, Anna un Liene.

1873. gadā, kad abām Skujēnu ģimenēm bija jāatstāj Jemekļu mājas, Jānis un Trīne ar saviem bērniem pārcēlās uz dzīvi Ristmetos. Tur piedzima viņu piektais bērns - dēls Jānis, tagad Vidmežos dzīvojošā Valfrīda Skujēna tēvs.

J. Skujiņa ģimene - sieva Alīda un dēls Aleksandrs, 1913. g.

Pēc dažiem gadiem visa ģimene pārcēlās uz dzīvi Vidmežos. Tur piedzima pārējie pieci bērni - Kristīne, Alvīne, Emilija, Aleksandrs un Augusts. Jānis nomira 1890. gadā Vidmežos, atstājot atraitni Trīni ar trim pieaugušiem un sešiem nepilngadīgiem bērniem, kā arī niecīgu mantu, kas aprēķināta 31 rubļa 30 kapeiku vērtībā.

Tagad vēl Vidmežos dzīvo Jāņa un Trīnes Skujēnu mazdēls Valfrīds Skujēns (1905). Viņa tēvs Jānis dzimis Ristmetos 1876. gadā un miris Ufā 1920. gadā. Māte Emilija, dz. Saulīte, dzimusi 1883. gadā.

*Skolotāji Kristīne
un Aleksandrs
Skujiņi ar
mazzbērniem.*

Valfrīda ģimenē sieva Marta, dz. Ķirīte no Salacas Liepiņām (1905.g.), dēls Gunards (1930. g. Vidmežos), meita Dzidra (1932. g. Vidmežos).

Šī ģimene paturējusi uzvārdu Skujēns.

Par pārējiem šīs ģimenes locekļiem maz zināms. Meitas aizprecējušās, aizgājušas ģimenēs ar citu uzvārdu - Anna Ozoliņa, Maija Kalniņa, Liene Vītola.

Toms Skujēns pieminēts rakstos kā Jāņa un Trīnes meitas Lienes krusttēvs - 1872. gadā no Vidmežiem. Jādomā, ka viņam ģimenes nebija un viņš kā pirmais apmeties uz dzīvi Vidmežos.

Ģimenes hronikai izmantotas:

Lielsalacas lut. draudzes baznīcas grāmatas un Vecsalacas pagasta valdes un tiesas protokoli, kas atrodas Centrālā Valsts vēstures arhīva fondos.

Jāņa Kārļa dēla Skujas ģimenes paaudzes kāpnes

Tā savas ģimenes hroniku nosaucis Jānis Skuja. Populārākā un pazīstamākā dzimta Kuivižos un aiz to robežām. Kas gan nepazīst Andri Skuju? Dziedātājs, muzikants, joku plēsējs, kura iemīļotais teiciens ir "neķer kreņķi". Jau trešajā paaudzē zvejnieki. Mārcis Skuja beidzis Jūras akadēmiju un tagad vago pasaules jūras. Katrai dzimtai ir sava nokrāsa. Skujām raksturīgs dzīvesprieks, labsirdība, liela strādāt gribēšana un varēšana.

Kārļa Skujas ģimenē piedzimst četri dēli un meita Gaida. Viens no dēliem, Jānis Skuja, dzimis 1926. gadā Imantās. Zvejnieks, padomju laikos ieguvis nopelniem bagātā zvejnieka nosaukumu, labu slavu, atzišanu un

Laivu piestātne.

godu. Jānim bērnība un pusaudža gadi nav bijuši rozēm kaisīti. Tāpat ir dzerts no pārsista biķera, bet tāda ir dzīve. Par viņa gaitām vācu laikā ir stāstīts sadaļā "Vācu laiki Kuivižos". Varbūt tieši no tā laika sācies dzīves posms, kad vienmēr Laimes māte ir stāvējusi klāt, ņēmusi Jāni pie rokas un izvadījusi pa dzīves likločiem veselu un neskartu. Atvēlējusi visai plašajai Skuju ģimenei dzīvesprieku, savstarpēju mīlestību un izpalīdzību. Nav aizmirstami vedeklas Dainas Skujas vārdi par vīra vecākiem: "Kad

Jānis Skuja.

plānojām ar Andri jauno māju, virtuve bija paredzēta mājas ziemeļpusē, lai pa logu redzētu, kā šie nāk." "Šie" ir Jānis un Aina Skujas. Kāds mīlums skan vedeklas vārdos!

Jānis Skuja ir saimnieks jūrā un laikā. Visi darbi padarīti istajā laikā un vietā. Noteicējs ģimenē. *Krampīgs* vīrs.

Precējies ar Ainu Lindi no Salacas pagasta Tūrummeinikiem. Ainas tēvs Ernests Linde, māte Valija Linde. Māte ir ieguvusi izcīlas viesību galda klājējas un ēdienu gatavotājas slavu. Ģimenē septiņi bērni, auguši samērā grūtos

apstākļos. Kā stāstīja viena no Ainas māsām, "mēs ļoti daudz strādājām, visādi sitāmies uz augšu, nevairījāmies nekāda darba". Tā tas bija un ir arī tagad. Nevieni nav bez darba, nevieni nav bez naudas. Sieviešu kārtas pārstāves, un viņu ir daudz, vienmēr ir šnitiģi ģerbušās. Ir svinēti lieli un mazi svētki - gan mātes 80 un 90 gadu jubilejas, pat pirtiņas 10 gadi. Šajā kuplajā dzimtā vienmēr valdījusi savstarpēja izpalīdzība, saticība un mīlums.

Jāņa un Annas Skuju bērni Mārite, Andris un Sarmīte ir uzcēluši katrs savu māju netālu citu no citas. Pats Jānis Skuja 1951. gadā pārveda Ainas mātes māsas māju Granīti no Salacas pagasta. Sanumurēja balķus, atveda un sastellēja. Vēlāk piebūvēja vēl daļu klāt. Agrāk mājas vietā bija Kraukļu rija.

Jāņa brālis Censonis ar ģimeni palika dzīvot Imantās, kur viņa pēcteči dzīvo vēl šobaltdien. Māja liela, plaša, netālu no Kraukļu mājām jūras pusē. Jaunā paaudze nodarbojās ar zveju.

Par kaimiņmājām. Krastiņi ir pirmā māja Kuivižu zvejniekiemā no Salacgrīvas puses. Arī tā šurp atceļojusi: sanumurēti balķi atvesti no Salacas pils paliekām. Saimnieks Krastiņš bijis pērminderis. Krastiņš šajā mājā dzīvojis pirms Pirmā pasaules kara.

Vēl jāpiebilst, ka Kraukļu māja bija Vecsalacas muižas īpašums, to uzcēla muiža kā rentes māju. Māja saglabājusi savu ārējo veidolu no 19. gadsimta, vienīgi logi nesen nomainīti.

Ķuru māju saimnieku, nu jau aizsaulē aizgājušo Āboltiņu meita Rudīte, būdama smagi slima, ir uzrakstījusi šo mazo atmiņu epizodi.

Līgo svētki

Apmēram pirms gadiem četrdesmit Kuivižos bija izveidojusies neaizmirstama tradīcija. Katrās Līgo svētkos tika dedzināts Jāņu ugunskurs. Parasti šim pasākumam organizators bija Jānis Skuja. Kādam jau tas ir jāorganizē un dienā jāsadā malka dedzināšanai. Gandrīz vienmēr viņš savās mājās, viesu pulkā atzīmēja savu vārda dienu. Neskatoties uz to, pie ugunsкура pulcējās visu apkārtnējo māju iedzīvotāji, jo ugunskurs tika dedzināts neapdzīvotā, brīvā laukumā, dzīvojamo māju rajonā.

Manuprāt tas bija vērtīgs pasākums. Cik tagad mūsu bērniem ir neaizmirstamu ģimenisku pasākumu? Lieta tāda, ka vienas paaudzes cilvēkiem arī vēlams sastapties ne ikdienišķos un ne mājas apstākļos.

Šķūņmeži

Švēdes dzimtas mājas. Pirmais apzinātais sencis ir Jānis Švēde Krišjāņa dēls, dzimis 1871. gada 24. maijā. Laulībā dzimuši septiņi bērni, viens no tiem ir Kārlis Švēde, Latvijas laikos Antiņu māju īpašnieks. 1941. gadā represēts kā aizsargs, 1942. gadā Permā nošauts. Viens no Jāņa Švēdes dēliem dienējis Sarkanajā Armijā, kritis pie Arhangeļskas. Pārējie dēli bijuši saistīti ar Latvijas laika politiskajām norisēm, tāpēc 1944. gada rudenī laivā ar R. Kalniņa palīdzību aizbēguši uz Zviedriju. Jānis Švēde netika izsūtīts. Kā saka Vera Rebāne, acimredzot tāpēc, ka viens dēls dienējis Sarkanajā armijā. Skolotāja Emma Liniņa ir no Švēdes dzimtas, viņa dzīvoja Antiņos līdz savai nāves stundai.

Šķūņmeži esot ap 150 gadu vecas mājas, tā saka tagadējā īpašniece Vallija Vanaga, kura divas trešdaļas mājas ieguvusi dāvinājuma veidā no Jāņa Švēdes ap 1960. gadu.

Vienu trešdaļu mājas mantojumā saņēmusi Zinaida Vanaga.

Dzīvojamā ēka ir pietiekami interesanta no arhitektoniskā viedokļa. Šobrīd tā ir nomelnējusi gulbūve, apšūta ar dēļiem. Zemi pamati, varbūt garajos pastāvēšanas gados iegrimuši zemē. Sākotnēji Šķūņmeži ir bijusi maza māja, divas trešdaļas vēlākajos gados ir piebūvētas klāt. Mājas galā augstu virs logiem ir apaļa metāla plāksne, kurā atzīmēts mājas apdrošināšanas gads (1927), taču tas diemžēl vairs nav salasāms.

Mājā ir četras palielas istabas ar zemiem griestiem, kurus ar roku var aizsniegt. Apbrīnas vērts ir 20. gadsimta sākumā darināta tumši brūna kumode, inkrustēta ar gaišāku koku. Saimnieces dēls ir galdnieks, tāpēc nav jābrīnās, ka arī pārējās mēbeles ir interesantas.

Māju apjož zema kāršu sēta ar vairākiem vārtiņiem. Tas no veciem laikiem.

Skolotāju Emmu Liniņu (vidū) pensijā aizvadot.

Štelcu dzimta

Sāka, ka Kuivižos ir bijuši divējādi Štelci - Snabadzīgie un bagātie. Dairas Štelces ģimene pieder pie nabadzīgajiem. Tēvs Arnolds Štelcs visu mūžu bijis zvejnieks. Dzimis 1903. gadā četru bērnu ģimenē. Agri nomirst māte un tēvs. Paliek bāreņi, un mazais Arnolds jau no mazām dienām iet ganos pie Jāņa Treija. Treijam bija liela saimniecība, daudz zemes. Pats saimnieks - kalējs, amatnieks.

Treiju mājās Arnolds apprecas ar Martu Kleini, kura dzimusi 1906. gadā. Jaunajā ģimenē ir trīs bērni - Dairai ir māsa un brālis.

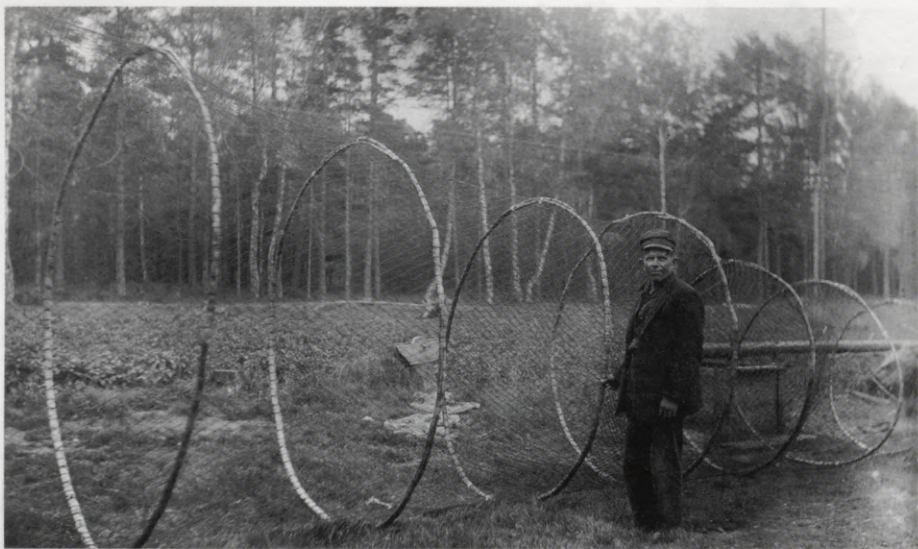
Kad Latvijas laikā sāka pārdot muižas zemi, tēvs iegūst hektāru lielu zemes gabalu Salacas upes krastā

Mārtiņš Kleins.

Marta Kleina (pirmā no kreisās) ar draudzenēm.

*Arnolds Štelcs pie
murda "Vēstuļu"
pagalmā.*

un audzē tur linus zvejniecības vajadzībām. Mātei Martai Štelcei krit gabals randu pļavās, jo jāvelk loze. Zemes gabalam tūlīt dots nosaukums Vēstules. Ģimene uzceļ nelielu māju, nedzīvo bagāti, bet iztikšana ir. Zemes pleķīti ietilpst gabaliņš randu pļavas, melnalkšņu audze un pelēkās smilts gabals līdz lielceļam. Viss tāpat kā citiem šajā Kuivižu jaunajā "rajonā". Tēvs zvejo, māte aprūpē māju un piepalīdz vīram darbos.

Vectēvs Martiņš Kleins, ieguvis stūrmaņa diplomu, vago tālas un tuvas jūras.

Vecāmāte Kleinu Lavize, dzimusi Krūmiņa, Krišjāņa Krūmiņa māsa. Vēl ir otra māsa, aizprecēta uz Ainažiem.

Krišu mājās 20. gadsimta sākumā bija sākumskola. Puse no tagadējās mājas, viss ziemeļgals, ir bijusi viena liela skolas telpa. Dairas mamma Marta bērnībā pirmos soļus zinību laukā ir spērusi Krišu sākumskolā. Tas varēja būt pirms Pirmā pasaules kara, ņemot vērā, ka Marta dzimusi 1906. gadā. Par skolotajām neko

neatceras, bet esot mācīts lasīt, rakstīt un rēķināt.

Tēvs aktīvi piedalījies Kuivižu Zvejnieku biedrības dzīvē, bijis tās priekšsēdētājs. Varbūt tādēļ Štelcu ģimenei 1949. gada 25. martā bija jādodas tālajā braucienā uz Sibīriju, Tomskas apgabalu. Par dzīvi Sibīrijā ir daudz rakstīts, taču Dairas dzīvē ir kāda epizode, par kuru gribētos teikt skarbus vārdus.

Kad Sibīrijā pēc Staļina nāves nāca lielā brīvvalšana, bija iespējams atgriezties Latvijā, bet tā kā tēvam vēl bija jāizcieš sods, ģimene negribēja viņu atstāt vienu. Daira, jauna, glita meitene, gana izjutusi Sibīrijas labumus, vēlas mācīties latviešu skolā. Savā naivumā viņa raksta vēstuli uz Kuivižiem, vaicādama, vai varēs iet skolā šeit, dzimtenē, par kuru tik daudz sapņots. Pienāk atbilde, ka nē, viņas ģimenes ierašanās atpakaļ tēvzemē nav vēlama. Logs atkal ir aizcirties. Sāpīgi līdz mūža galam. Tā arī Daira palika bez izglītības, pēc atgriešanās strādāja Kuivižu fermā par slaucēju. Bet viss varēja būt citādi...

Strausu dzimta

Viena no retajām dzimtām Kuivižos, kas savu paaudžu hroniku dokumentējusi Bībelē.

Pirmais ieraksts 1877. gadā izdotajā Bībelē datēts ar 1897. gadu. To rakstījis dzimtas pamatlicējs Spriz (Fricis) Strauss, dzimis 1842. gadā. Divas reizes ņēmis sievu. Abās laulībās kopā dzimuši desmit bērni.

Pirmajā laulībā ar Ievu, meitas uzvārdā Lūsi, bijuši

Otto Strauss (pirmais no labās) dienestā.

četri bērni: meita Rozalie Berta Matilde, dzim. 1872. gadā, meita Zelma Johanna, dzim. 1874. gadā, meita Alma Antonie, dzim. 1877. gadā, un meita Emilie Šarlotte, dzim. 1879. gadā.

Acīmredzot pirmā sieva mirusi.

1882. gada 2. jūnijā devies laulībā ar Ievu, dzimušu Bērziņu, kura saules gaismu ieraudzīja 1860. gada

Strausu ģimene, sēž Ieva un Fricis Strausi, stāv - dēls Jānis un meita Marta.

"Priediņi".

11. septembrī. Friča Strausa otrajā laulībā bijuši seši bērni: dēls Rihard Reinold, dzim. 1883. gadā, dēls Friz Andrei Ulrich, dzim. 1885. gadā, dēls Jahn Dahurid, dzim. 1887. gadā, dēls Otto Woldemar, dzim. 1891. gadā, meita Martha Eiphrosyne, dzim. 1893. gadā, un dēls Kārlis Alfred, dzim. 1901. gadā. Tā rakstīts dzimtas Bibelē.

Fricim Strausam piederēja Priediņu mājas, kas atrodas aiz sila. Tālāk lauki, vēl tālāk purvs un mežs. Priediņu saimniekiem īpašumā bijuši 12,8 hektāri zemes - aramzeme un priēžu sils līdz pat Kuivižkrogam. 19. gs. Priediņu mājas ir bijušas guļbūve ar salmu jumtu. Visas saimniecības ēkas - kūts, šķūnis u.c. - atradās zem viena jumta ar dzīvojamo māju. Ieraksts dzimtas Bibelē vēsta, ka "Preediņ maj taisits 1888. gada. Nodzievojs 18 gadus, caur uguns grek nodedzis pulksten piecos no rita 18. novembrī 1904. gada". No skursteņa aizdegās salmu jumts, un viss vējā.

Protams, māja tiek atjaunota un iegūst tagadējo izskatu. Koka celtne, pusotra stāva. Tiem laikiem pietiekoši plaša ar četrām istabām. Interesanta ir klēts, celta 1910.-gadā. Labi saglabājusies ar pārkarēm un citu koka atribūtiķu. Aiz klēts ir vāgūzis, tālāk malkas šķūnis. Viss zem viena jumta. Rija nojaukta. Jaunās mājas celtas uz kāpas, vecā bijusi vairāk lejā. Bijusi arī kalpu māja gabaļiņu nostāk uz Salacgrīvas pusi. Vēl ir bijusi maza mājiņa lielceļa malā, kur dzīvojusi Kleina daudz bērnu ģimene.

Nākošais ieraksts Bibelē atkal vēsta par svarīgu notikumu dzimtas dzīvē, proti, Fricis Strauss 1893. gadā pie Kraukļiem Rīgas jūras līcī iesitis uz mietiem lašu murdu. Pirmais loms - 18 dažāda lieluma laši un taimiņi.

Veiksmīgā lašu zveja ar murdiem veicināja labklājību. Friča Strausa dēls Rihards kļuva par kapteini. Priediņu pēdējais īpašnieks bija dēls Otto Woldemar,

dzimis 1891. gada 22. martā. Par sievu ņēmis Krišjāņa Krūmiņa meitu Elfrīdu. Pārējie Strausu dzimtas vīrieši gan gājuši bojā kuģa katastrofā, gan citādi miruši. Dēls Kārlis miris jau 1901. gadā. Otto Strauss bija zvejnieks, rosījās tāpat ka citi zvejnieki Kuivižos, veda ar zirgu zivis pārdot iekšzemē - līdz pat Gulbenei.

Ir kāds nostāsts par Strausu dzimtu. Pirms Priediņu mājas uzcelšanas Strausi dzīvojuši mājā, kas saukusies Kvanti. 1883. gada vasarā Kuivižu jūrmalā bijis milzīgs satraukums - jūrā nogrimis kuģis. Par traģēdiju vēl ilgi vēstījās paprāvs akmens liedaga smiltis, kurā bijis iekalts gadaskaitlis - 1883. Tā 1938. gadā raksta Vilis Veldre grāmatā "Dzīve pie jūras". Tagad akmens vairs nav.

Uz kuģa braukuši bagāti ļaudis, un pēc kāda laika vētra izskalojusi krastā naudas lāditi tieši iepretim Kvantu mājām. Strausu ļaudis lāditi atraduši, tā bijusi pilna ar samirkušu naudu. Lielā slepenībā uz bēniņiem nauda tikusi žāvēta, neviens šai vietai nav drikstējis pat tuvoties. Taču kāds kalps iekļuvis aizliegtajās telpās un ieraudzījis, kas tur tiek slēpts. Reiz krogā sēdēdams un jau labi iesilis, kalps par naudu pastāstījis kādam paziņam. Tā vēsts nonākusi līdz tirgotāja žida ausīm. Tirgotājs drīz vien bijis klāt un pieprasījis daļu no atrastās mantas. Strauss nav devis, un žids nolādējis viņu un visu viņa dzimtu.

Par mājas nosaukumu Kvanti. Vecsalacas pagasta 1897. gada dokumentos minēti Strausi. Tāds pats nosaukums ir Latvijas laikā celtajai mājai. Kur tad

"Priediņu" vāgūzis.

atrādās Kvanti? Manuprāt, Strausi un Kvanti ir viena un tā pati māja, par Kvantu māju saukta tāpēc, ka mājas saimnieks bija krodzinieks Toms Kvants. Neviens tikai nezina, kur viņš turējis krogu.

Vai varēja vienā laikā šai mājā dzīvot Strausu ģimene un Toma Kvanta ģimene? Noteikti varēja: 19. gadsimtā vienā istabā nereti dzīvoja pat līdz astoņiem cilvēkiem, un ne tikai vienas ģimenes locekļi vien.

Vēl par Kvantu māju. Vieta, kur tā atradusies, saukta par Kvantu placi, tur tumsā nelabais staigājis. Ja gadījies iet pa taciņu uz Tomsonu māju gar Kvantiem, piemeties vadātājs. Tā nu nabaga cilvēks mīcījies pa tumsu, ka gals klāt. Tā ļaudis stāsta un tic, ka vieta nav laba.

Tazānu dzimta

Kā stāsta Juris Tazāns, viņa dzimtu isti par Kuivižu pamatiedzīvotājiem nevarētu uzskatīt, taču saknes ir laistas pietiekami sen un Tazānu ir tik daudz, ka citādi neviens arī viņu dzimtu neuztver.

Sež Emīlija Tazāne un Jēkabs Tazāns, "Jaunupītes", 1930. gads.

Dzimtas pamatlicējs Jēkabs (Jakob) Tazāns dzimis 1867. gadā. Pēc tautības igauņis no Sāmsalas. Īstais uzvārds igauņiski - Tasane. Atkūlies uz Latviju, jo dzimtajā pusē dzīve bijusi ļoti trūcīga. Sāmsalā vēl šobaltdien mīt Tazānu dzimta, netālu no Juhana Smūla muzeja. Arī Pērnavā dzīvo Tazāni.

Tazāns Jēkabs iekārtojies Čūsku muižā par kučieri pie kunga. Bijis labs kučieris, par ko kungs iedevis 16 ha zemes un kalpu māju Čūsku muižā, kura vēlāk nosaukta par Rožkalniem. Broliskā izrunā (pēc Mirdzas Tālumas vārdiem) kučieris ir mornieks. Bijis precēts ar Katrīnu Martinsoni, dzimusi 1872. gadā. Dzimšanas vieta grāmatā pierakstīta vācu valodā un nav salasāma. Skaidrs ir tas, ka Jaunsalacas pagasta vietas nosaukumā ir vairāki varianti: Miestiņi, Miestari, Mīstauš.

Katrīnas Martinsones tēvs bija Andris Martinsons no Jaunsalacas, māte - Māla Brasmane, varbūt Brosmane. Tā šīs lietas izpētījis mazdēls Juris Tazāns.

Juris atceras, ka Čūsku muižā bijusi liela lopu kūts, milzīgs šķūnis, dampkambars. Bija kaut kādi mūri, acimredzot no kungu mājas. Muižas šķūņi saglabājušies.

Jēkaba un Katrīnas Tazānu laulībā piedzimst četri dēli - Arvids, Jēkabs, Vilhelms un Fridrihs, un trīs meitas - vēlākā Mirdzas Tālumas mamma, Vitauta Merksona mamma un Harija Lidaka mamma. Visi Tazāni muzikāli, lieli spēlētāji. Fridriham lielas horeogrāfa dotības, kuras realizēja ārzemēs.

Jura Tazāna tēvs Arvids dzimis 1912. gadā, māte Ženija Lūkina bija no Ainažiem. Viņas māte bija igauņiete, tēvs galdnieks - braucis uz kuģiem. Ženijas tēvs braucis uz Igauniju tirgoties.

*Kuivižu zvejnieki
dodas uz
Zvejnieku
svētkiem
Salacgrīvā,
1949. gads.*

Nodibinoties neatkarīgai Latvijas valstij, "1923. gada 15. martā Valmieras apriņķa valsts zemju inspektora uzdevumā Vecsalacas pagasta valde ierādīja Vilim un Jēkabam Tazāniem piešķirto Valmieras apriņķa Vecsalacas pagasta robežās esošo jaunsaimniecību pēc Čūsku muižas sadalīšanas plāna N 10.F. ar nosaukumu "Rožkalns" ar tai piederošo zemi, ūdeņiem un apzīmētā ēku saraksta un pievienotā mežu apraksta ar noteikumu, ka Vilim un Jēkabam Tazāniem jāpilda visi ar ierādāmā objekta vadīšanu un lietošanu saistītie pienākumi un jāpadodas attiecībā uz ierādāmā objekta jaunsaimniecības N 10.F. lietošanu, izmantošanu, iegūšanu par dzimtīpašumu. Zemkopības ministrija izsniegs attiecīgu izpiršanas dokumentu.

Ierādāmās jaunsaimniecības Čūskumuižā N 10 ar nosaukumu "Rožkalns" zemes robežas Vilim un Jēkabam Tazāniem dabā ierādītas un zināmas un ierādāmā

zemes platība sastāv no: sakņu dārza - 1,03 pūrvietas, tīruma - 42,49 pūrvietas, nederīgās zemes - 5,48 pūrvietas, pavisam 49 pūrvietas, t.i., astoņpadsmit un divdesmit divām simtdaļām hektāra (18,22 ha)."

Arī ēkas tiek iegūtas:

"1. Dzīvojamā ēka, baļķu sienas, šindeļu jumts, lielums 11 x 9 x 3 metri, ēkas stāvoklis - vidējs, nolietotāšanās % - 10.

2. Dzīvojamā ēka ar klēti zem viena jumta, baļķu sienas, 2 metru garumā un visā platumā akmeņu mūra sienas, jumts skaidu, lielums 22 x 9,45 x 3 metri. Ēkas stāvoklis slikts, nolietotāšanās % - 90. Jumts un iekšējā iekārta mazderīgi.

3. Labības šķūnis, sienas akmeņa mūra stabos izbūvētas ar blankām, šindeļu jumts, lielums 47 x 15 x 4 metri. Stāvoklis slikts. Jumts novecojis un 1/5 pavisam noplēsta

Jēkabs Tazāns (no kreisās).

no vētras, izlauzta viena ģēvele. Nolietošanās % - 70.

4. Piebūve pie labības šķūņa lokomobilei, sienas akmeņu mūra, jumts dakstiņu, lielums 9 x 5 x 3 metri. Stāvoklis - vidējs, nolietošanās % - 10. Jumts pa daļai bojāts."

Tāda, lūk, ir tā godība, ko iegūst dzimtīpašumā Jēkabs Tazāns (tēvs) un Vilis Tazāns (dēls). Tik siki aprakstīts lasītāja redzes loka paplašināšanai gan par mantu, gan izteiksmes veidu dokumentam, kurš saucās "Jaunsaimniecības N 10.F. ierādišanas akts".

Kā izriet no aprakstītā, viss īpašums tiek sadalīts divās daļās. 1936. gada 8. jūlijā Jēkabs Tazāns dāvina savu daļu dēlam Arvidam Mārtiņam Tazānam. Dāvina piederošo domāto pusi no nekustāmās mantas. Dāvina ar parādu 21 290 latu.

Uz Rožkalnu zemes, t.i., sev piederošajiem 8 hektāriem Vilhelms Tazāns uzcēla māju. Zeme ir bijusi diezgan laba. Tazāni nodarbojušies gan ar zvejniecību, gan lauksaimniecību. Turējuši lopus. Visi brāļi Tazāni zvejoja vienā laivā.

Arī Jēkabs Tazāns uzcēla māju Krišupītes krastos. Visiem Tazāniem bija zeme, visiem bija bērni - pa pieciem katrā ģimenē. Tā stāsta Juris Tazāns, Arvida Tazāna dēls.

Pēc kara Tazānu dzimta savas mājas no Čūsku muižas pārcēla uz Kuivižiem. Pirmais to izdarīja Jura tēvs Arvids - pavasarī ar ragavām pārvilka Rožkalnu kūti. Tā bija pirmā ēka Kuivižos pēckara laikā, pazīstama kā Renātes māja. Pārējie brāļi savas mājas izjauca, sanumurēja balķus, aizveda uz Kuivižiem un uzcēla tagadējā Atlantijas ielā. Vilhelma mājā dzīvo viņa meita Rasma Melne ar ģimeni. Jēkaba mājā dzīvoja Harijs Tazāns, tagad viņa atraitne. Ar vārdu sakot, visās trijās Tazānu pārvestajās mājās dzīvo viņu dzimtas pēcteči, pavisam ap 40 cilvēku.

Treiju dzimta

A pzinātais sencis ir Spricis Treijs, divreiz Aprecējies. Sievas bijušas māsas: Jūlija un Amālija. Sadzimuši vairāki bērni, acimredzot trīs vai četri. Spricis ar ģimeni dzīvoja Sofienlustē kā šo māju uzraugs. Turpat dzīvoja arī viņa dēls Jānis Treijs, dzimis 1874. gadā. Bijis izcils amatnieks, kalējs. Daudzi stāsta par viņa brīnišķīgajiem koka darinājumiem, taisīti kā izstādei, filigrāni, skaisti. Arī kalējs pirmklasīgs.

Taisījis laivas, arī vienu burinieku uztaisījis, kura nosaukums "Aleksandrs Otomārs". Gar Ligoņa Krūmiņa un Dzintra Kolāta tagadējām mājām Dzintari, gar Treiju grāvi ar zirgiem ievilkts jūrā, taču tur sadedzināts. Šis briesmu darbs noticis 1909. gadā. Tā stāsta Ligonis Krūmiņš. Jāsaka, Kuivižos burinieku dedzināšana ir situsi augstu vilni. Īpašnieks šim buriniekam bijis Krišjānis Krūmiņš.

Treiju mājas, tautas mutē Lusthaus. Pēc Vecsalacas muižas māju uzskaites tās varētu būt Sofienluste. Celtas kā barona medību, izpriecu, prieka mītne. Kā norāda māju saimniece Gaida Treija, mājai esot 160 gadu, tātad celta ap 1840. gadu. Par iespējamām barona gaitām šajā sakarībā rakstīts jau citās nodaļās, tādēļ neatkārtosos.

Manuprāt, māju nosaukums Sofienluste atbilst barona Ferzena īpatnībām un nosaukuma došanai jebku-

rai vietai. Viņš bija bagāts un bija arī jancīgs. Ķēniņa ceļš, Čūsku muiža, Enģeļdārzi un vēl citi nosaukumi vedina domāt, ka Sofienluste ir Ferzena "rokraksts". Ja tā, tad šī māja ir celta Ferzena laikos. Ferzens mirst 1811. gadā, tātad celta, vēlākais, ap 1800. gadu.

Kādas pazīmes vēl liecina par labu šai versijai? Vēsturiskās apbūves īpatnības, pēc Etnogrāfiska brīv-dabas muzeja vēsturnieka Mārtiņa Kuplā ieskata, nosa-ka vairāki noteikumi: gulbūve, mājas pamati, durvis, logi, jumta segums. Ko šodien redzam? Gandrīz divus gadsimtus vecā ēka ir celta no apaļiem baļķiem. Baļķi vidēja, pat virs vidējā resnuma, ēkas pamati no akmeņiem, kuru starpas aizpildītas ar kaļķa un grants javu. Pamati ir zemi. Mājai ir septiņi logi. Vienas rūts augstums ir divi baļķi. Logi divu rūšu platumā un trīs rūšu augstumā. Logi mainīti Latvijas laikā. Precīzi - vie-nas rūts augstums ir tieši divi baļķi, kā nomērīts.

Durvis apmēram 1,80 metrus augstas, ieejot mājas priekštelpā, galva instinktīvi noliecas. Un arī šauras - kā iestājas durvis, tā durvis pillas. Jumts pirmsākumos bijis vai nu salmu, vai niedru. Māja ir divu baļķu garumā.

Ēka nomelnējusi, šobrīd avārijas stāvoklī. Diemžēl šis Kuivižu brīnums, viena no vecākajām mājām, drīz beigs savu garo, interesanto dzīvi.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Balodis A. Latvijas un latviešu tautas vēsture._R.: Neatkarīgā teātra "Kabata" grāmatu apgāds, 1991.
2. Cimermanis S. Zveja un zvejnieki Latvijā 19. gadsimtā._R.: Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 1998.
3. Cukurs T. Pastaiga pa liedagu._R.: Zinātne, 1983.
4. Lībieši. Rakstu krājums._R.: Zinātne, 1994.
5. Latvijas enciklopēdija (dažādi izdevumi).
6. Melluma A. Latvijas PSR aizsargājamās dabas teritorijas._R.: Zinātne, 1979.
7. Plaudis A. Vidzemes jūrmala._R.: Avots, 1985.
8. Putniņš E. Svētciema izlokšnes apraksts._R.: Zinātne, 1985.
9. Skuja B. Kā Salacas jūrmalā sākusies lašu murdu zveja.//Auseklis, 1992.g. 1. jūlijs.
10. Tūristu bibliotēka Nr.9 - Ceļvedis pa dzimto zemi. 1.daļa - Vidzeme un Latgale. S.L. Ministrijas tūrisma nodaļas izdevums, 1937.
11. Urālietis A. Īpaša kaluma ļaudis._R.: Avots, 1986.
12. Veldre V. Dzīve pie jūras._R.: Latvijas Kultūras fonds, 1991.

Īpašu pateicību par atmiņu stāstiem pelnījuši

Guntis Bērziņš
Mirdza Dzene
Aleksandrs Skujiņš
Mirdza Bērziņa
Dzidra Siliņa
Mirdza Tāluma
Daira Štelce
Zina Maļceva
Jānis Krūmiņš
Ināra Poikāne
Vera Rebāne
Harijs Līdaks
Einārs Līdaks
Anna Līdaka
Ruta Līdaka
Juris Tazāns
Vizbulīte Treja
Haralds Lasmanis
Vizma Ramba
Milda Graudiņa
Jānis Skuja
Laima Balode
Ilgonis Gerķis
Osvalds Bērziņš
Dzidra Balode
Renāte Lubiņa
Ligonis Krūmiņš
Valda Vismane
Dzintris Kolāts
Aina Āboltiņa
Alfrēds Āboltiņš
Uģis Zvejnieks (foto)
Arvīds Mitrēvics (foto)

Kuivižu vēstures izpēti atbalstījuši

Dagnis Straubergs un Salacgrīvas pilsētas ar lauku teritoriju dome

Valdis Birkavs un partijas "Latvijas Ceļš" Salacgrīvas novada valde

Guntis Lāme un a/s "Brīvais Vilnis" valde

A/s "Latvijas Kuģniecība"

Jānis Cīrulis

Ieva Zīverte un Salacgrīvas pilsētas muzejs

Iveta Erdmane un Ainažu jūrskolas muzejs

Valdis Mazulis un Latvijas Akadēmiskās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa

Īpaša pateicība projekta atbalstītājiem

Jānim Peteram,

Imantam Ziedonim

un Aivaram Berķim!

AKCIJU SABIEDRĪBA «BRĪVAIS VILNIS»

Ostas ielā 1, Salacgrīvā, LV-4033
Tālr.: 40-00210, fakss: 40-71331

GARŠA, KVALITĀTE, TRADĪCIJAS –

“Rīgas Šprotes Eiļā” – tas ir a/s “**Brīvais Vilnis**” meistardarbs!

*Koktēlnieka Ģirta Burvja
zīmi "Kuivīzi" atklāja
2002. gada 25. maijā
Krišupītes krastā pie
automaģistrāles "Via Baltica".*

Kuivižu identitātes zīmi atbalstījuši

Ligonis Krūmiņš

Andris Lubiņš

Einārs, Harijs un Artis Līdaki

Uldis Pūsilds

Gints Šimanis

Juris Tazāns

Jānis Cīrulis

Dagnis Straubergs un Salacgrīvas pilsētas ar lauku teritoriju Dome

Jānis Bakmanis un Limbažu rajona Padome

Ivo Īstenais un Salacgrīvas ostas pārvalde

Edgars Ramba

Alvis Suharževskis

Aldis un Valdis Ķemeri

Jānis Skuja

Andris Skuja un SIA Rāva zvejnieki

Anna Oglasa

Ārijs Gobiņš

Imants Cīrulis

Uģis Jēgers

Daiga Geidāne

Einārs Veiss

Reizi ceturksnī pie Jums nāk
informatīvs un analītisks nozares žurnāls

«JŪRAS VĒSTIS»

latviešu un krievu valodā vienā izdevumā!

Žurnālā Jūs atradīsiat informāciju par:

- jūrniecības politiku,
- tranzīta nozari,
- ostām,
- kravām,
- kuģošanas drošību,
- ekoloģiju,
- darba tirgu,
- citu nozares informāciju.

Sīkākas ziņas par jauno nozares žurnālu
«Jūras Vēstis» un tā **iegādi, abonēšanu,**
sadarbības iespējām Jūs varat iegūt:

SIA «Jūras Vēstis»

Tālr./fakss 7450058, 7062147

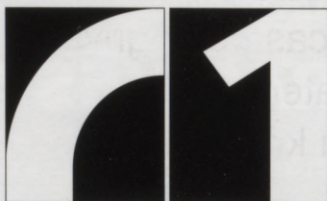
9229063 – Anita Freiberga

9228032 – Gints Šimanis

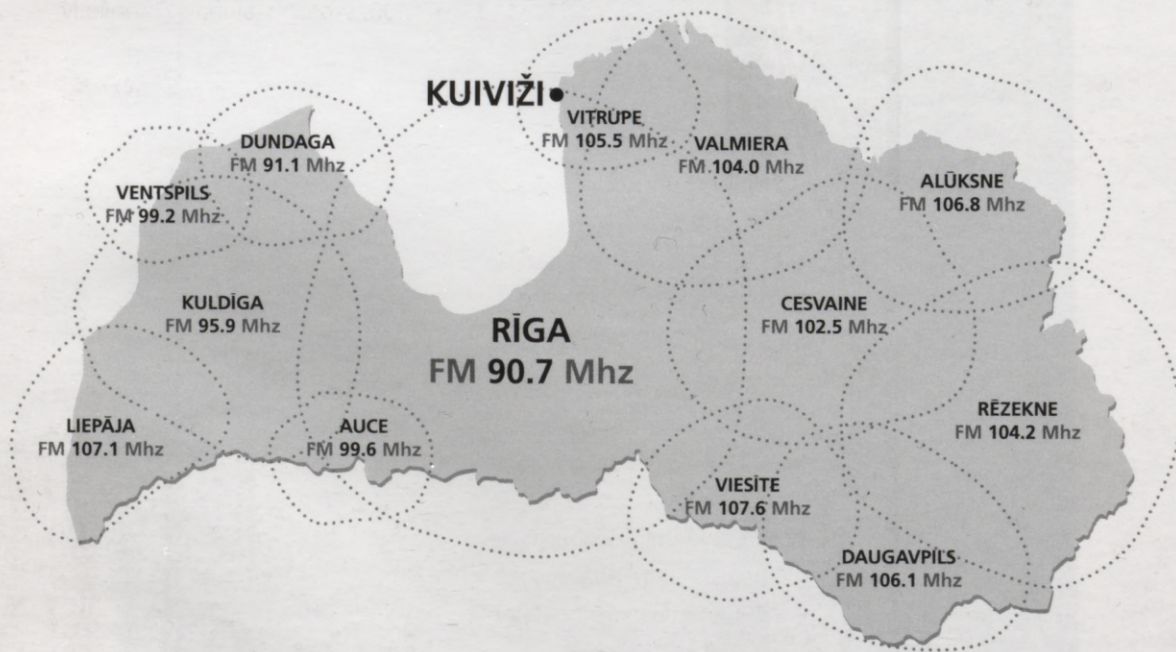
E-mail: marnews@com.latnet.lv

 **JŪRAS
VĒSTIS**
MARINE NEWS МОПСКНЕ ВЕСТИ

LATVIJAS

radio

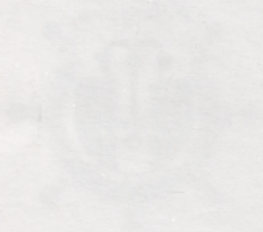

Salacgrīvas osta atrodas
Ziemeļvidzemē, Salacas upes grīvā.
Ostā apkalpo kokmateriālu,
beramo un citu veidu kravas.

Salacgrīvas ostas pārvalde,
Pērnavas iela 3, Salacgrīva, tālr.: 4071111,
fakss: 4071110, 4071109, e-pasts: istenais@apollo.lv

Salactras ota lura

Zonierdome Salactras ota lura

Ota otaipo kokmaton

beramo un cigi veidu kig

o i b o r

Salactras ota lura

o i b o r

o i b o r

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303048287

OBŠĀRIS
EKSEPLĀRS

3, 20

2003-3

L444